

Qua confide ratione finis fit tantum effectus, non causa. Sol. 2. nisi propter esse reale) itemque; si spectetur prout efficientis executione producitur ea precise consideratione non causam; sed effectum esse. Quod annotavit etiam Heruæus quodl. 2. quaest. 1. Ad 2. concessa maiore prop. neganda est minor: procedit enim motio à fine secundum esse reale, cognitum tamen. Nam ipsa entitas valetudinis, verbi gratia, ab intellectu cognita obijcitur appetitui, eumque secundum suum esse reale futurum, aut possibile, modo superius explicato, allicit. Tertia ratio diluitur inficiatione minoris propositionis. Nam res, quæ appetitur, prout exercet causalitatem finis respectu appetitus, requirit notitiam tanquam conditionem duntaxat; esto prout subit rationem causæ formalis externæ, appetitum in varias species distinguens, non se habeat ad notitiam, ut ad conditionem sine qua non; sed ut ad quidpiam ingrediens per se rationem formalem obiecti appetitus. Quod enucleatius persequi non est huius loci. Ad 4. Explicanda est maior propositio. Si enim intelligatur deesse reali iuxta priorem usurpationem, de qua proximo art. neganda est; si iuxta posteriorem, concedenda; sed neganda minor; cuius probatio momentum non habet: quia solum concludit non omnes fines habere existentiam realem priori modi. Ad 5. Dicendum ex eo, quod causæ realiter causent, non colligi omnes relatione reali effecta sua respicere: deponit enim relatio realis (ut nunc alias conditiones omittamus) extrema utrinque realiter existentia. Itaque realiter causare non est habere relationem realem; sed præstare verum concursum, quem tamen non semper relatio realis comitatur, ob defectum conditionum, quæ ad eam requiruntur.

Capitis octavi Explanatio.

dicendum à autem est } Duplicem controuersiam discutiendam proponit, utranque cum ijs, quæ superius disseuerat, coherentem. Vna est utrum natura in ijs rebus quas molitur, propter finem agat, an non? Altera, quæ in Physicis rebus necessitatis sit ratio? Veteres namque, ut constat ex ijs, quæ ab Aristotele lib. 2. de ortu & interitu, & 1. de partibus animalium, itemque à Platone in

Necessitati Phedone scripta sunt, tantam vim in necessitate posuere, ut in eam causas omnes contulerint. Ac licet eorum nonnulli alias causas attigerint, nepe Anaxagoras mentem; Empedocles litem, & amicitiam; eas tamen mox dimiserunt aietes res necessariò sic esse constitutas, quod calidum, & frigidum

C A P. VIII.

dicendum à autem est primùm quamobrè ex his causis natura sit, quæ alicuius agunt gratia, tunc quæ in rebus naturæ necessitatis sit ratio, quandoquidem omnes ad hanc causam confugiunt: quod enim calidum tale est, atque etiam frigidum, & quæ sunt eiusmodi, hæc & necessariò esse & fieri, aptæque esse. Nam

Ratio negantium naturam agere propter finem.

b Dubitatio autem est } Antequam naturam propter finem agere ostendat, subiicit rationem, qua antiqui Philosophi in contrariam sententiam adducti sunt, quæ ratio in hunc fere modum conclusa erat. Nihil prohibet asserere naturam, nec quod ita melius sit, nec alicuius gratia operari; cum ex sola necessitate materię reddi possit causa cur naturæ effecta ita se habeant.

beant. Non est ergo putandum naturam agere gratia alicuius. Assumptū probabant. quia si quispiam pluuie causam sciscitetur, apte responderi potest non ideo pluere, ut fructuosa agri & fata augetur; sed ex materię necessitate, quia scilicet tenuem vaporem è terra excitatum, & ad mediam aeris regionem deductum, necesse est in nubes cogi, & dissolui in pluuiam, quę cum grauis sit, suo pte pondere deorsum fertur, atque ita accidit ut frumenti vberitas consequatur, si imber opportunus sit, aut sterilitas, si importunus.

c Quid ergo impedit? Id quod de pluuiā dictum est, iudicabant partibus rerum naturalium, ut animantium, accommodari posse, verbi gratia, dentes non esse ad aliquem usum

Text. 76.

Nam ut aliquam aliam afferat causam, ut hic quidē discordiam, & concordiam: ille mentem, cum vix tamen attingerint, valere sinut. b Dubitatio autem est quid prohibeat naturam, nec alicuius gratia, nec quia sic praestet agere, sed perinde ac Iupiter, qui non ideo pluit, ut frumentum auget; sed necessario: quandoquidem quod sublatum est refrigerari, & refrigeratum, in aquam mutatum descendat necesse est, quod quidem cum factum est, frumentum augetur contingit. Nec secus si cuiquā frumentum in area pereat, non ut periret pluit, sed ita res tulit c Quid ergo impedit in natura quoque partes sic sese habere, ut dentes necessario ori, anteriores quidem ad diuidendum, molares autem latos, & ad molendum alimentum vtilis, neque enim huius gratia genitos esse: sed ita accidisse. Similis est ratio aliarum partium, quę ita videntur comparate, ut alicuius sint gratia.

Text. 77.

d In quibus igitur omnia euenire perinde atque alicuius gratia essent facta, hæc casu apte constituta, seruata sunt. Quę autem non sic se habuerunt, ea perire, & pereunt, ut quę Empedocles ait bouigena, & andropora. Ac ratio quidem, quę aliquis ductus dubitare possit, hæc est, & siquā alia similis sit. e At fieri non potest, ut hoc modo hæc sese habeant. Hęc nāque, & quęcunque constant natura, aut semper sic fiunt, aut plerunque, quę autem fortuna, & casu non item: neque enim hyeme crebro pluere fortuito, casuque videtur, sed si sub cane: neque æstus sub cane, sed si hyeme. Si igitur aut casu, aut alicuius gratia videntur esse, casuque aut ex accidei esse non possunt, alicuius gratia profecto erunt. At natura constant quę eiusmodi sunt omnia, ut etiam ijs, qui hæc dicunt, affirmarent. Alicuius itaque esse gratia in his inest, quę & fiunt, & constant natura. f Præterea quoruncunque aliquis est finis, eius causa id, quod prius est, & quod deinceps sequitur, aguntur. Itaq;

Text. 78.

57.

gratia operari ostendit. Primum ita. Quęcunque fiunt, aut casu fiunt, aut alicuius gratia; sed quę fiunt à natura, non fiunt casu; ergo gratia alicuius. Assumptio nem probat, quia quę fiunt à natura, aut semper, aut plerunq; ita fiunt; quę verò casu, nec semper, nec plerunq;. Quis enim dicat fortuito accidere, ut hyberno tēpore crebri effudatur imbres, & estate æstus vigeat? Prima ratio
f Præterea quoruncunque Hunc locum aliter Philoponus, aliter Simplicius, & Themistius, alijque interpretes explanant, sed omnis controuersijs, dicendum probari secundo ab Aristotele idem institutum hoc modo. In Physicis rebus ut vnūquodq; agitur, sic agi aptum est, & è contrario, ut est aptū agi, sic agitur: nisi aliquid obsit; sed quod à natura fit, ita se habet, ut huic, aut illi rei deseruiat, ac si ad illam à natura ipsa comparatum esset: est igitur aptum eius gratia fieri; atque adeo re ipsa ita fit. Minorē propositionem inde ostendit, quia si domus ex ijs
2. ratio.

comparatos à natura: nec priores ideo acutos gigni, ut diuidant, nec alios ideo molares effici, ut cibum molant; sed accidere id temere confluente materia & ad eum modū fortuito cadentibus partibus.

d In quibus igitur Aiebant idem auctores etiā in ceteris rebus casum dominari, licet quę alicuius gratia fieri videntur, cum tamen non fiant, apte cadunt, diuturna sint: alia verò nullā habentia commoditatem paulo post inteteant, sicuti accidit bouigenis, & androporis, id est monstrōsis animalibus, quę superioribus, & interioribus partibus hominē referēbāt, ceteris bouem, uti finxit Empedocles.

e At fieri non potest Veterum sententiam coarguit; multisque rationibus naturam finis

Monstrōsa animalia Empedoclis.

ex ijs esset rebus, quæ natura fiunt, ex eisdem sanè partibus coalesceret, ex quibus nunc per artem constat. Itemque si ea, quæ natura facit, ars efficeret, eum in modum faceret.

g. Atque ars omnino Non est noua ratio, sed explicatio præcedentis. Arrium, inquit, aliq efficiunt id, quod præstare natura non potest, vt nauem: aliq naturam emulantes idein faciunt, quod illa, vt ars medendi, quæ moribus contraria inducendo, sicuti & natura, sanitatem

Que fiunt ab arte, sunt p-ter finem. 3. ratio. h Sed in alijs animalibus Tertio ita habet. Videmus araneos, formicas, ceterasque eiusmodi animantes consilij, & rationis expertes, sine delecta solius nature ducta sua opera moliri eo artificio, atque ordine, vt multi dubitarint mente nèn, an alio quodam principio agerent: agunt igitur haud dubie propter finem. Quin etiam id videre, & admirari licet in plantis, quæ omni sensu carent, & tamen folia efferunt appositè ad tegendos fructus, radicesque agunt, non sursum versus; sed deorsum, vt alimèntum, & succum è terra possint attrahere; atque adeò gratia alicuius finis.

Finis nature in generatione.

Obie.

Dilutio.

Peccata in arte factis.

Itaque vt quidque agitur, sic natura aptum est: & vt natura aptum est, nisi quid impederit, agitur. Alicuius autem agitur gratia, quare & gratia illius natura est comparatum. Vt si domus ex ijs esset, quæ fiunt natura: sic profectò, vt nunc ab arte, fieret. Et quæ fiunt natura si non tantùm natura: sed arte etiàm fierent, non secus conficerentur, atque natura sint apta. Alterum igitur alterius gratia. g. Atque ars omnino alia perficit, quæ natura perficere non potest, alia imitatur. Si igitur quæ arte fiunt alicuius sunt gratia, ea etiam, quæ natura manifestum est. Nam priora, & posteriora, & in artificiosis, & in naturalibus rebus eandem rationem inter se habent. h Sed in alijs animalibus, quæ nec arte, nec inquisitione, nec deliberatione agunt, maximè euidentis est: quo fit vt quidam dubitent, vtrùm aranei, & formicæ, ceteraque eiusmodi mente, an alio quodam opera sua efficiant: qui verò paulatim progreditur, ei in plantis quoque ea, quæ conferunt ad finem fieri videtur, vt folia ad fructus tegendos. Quare si & natura, & gratia alicuius hirundo nidum facit, & araneus araneam, plantæ item folia fructuum gratia, & radices alimenti causa nō sursum, sed deorsum mittunt, patet talem causam in hisce esse, quæ natura fiunt, & constant. i Cumque natura sit duplex, altera quidem vt materia, altera verò vt forma, quæ eadem finis est, ob finem autem cætera: hæc profectò causa erit, cuius gratia. Peccatū verò fit & in rebus artificiosis: scripsit enī nō rectè grammaticus, & potionē non rectè medicus dedit: quapropter patet in his quoque posse esse quæ fiunt natura. Si igitur quedam, quæ rectè ab arte fiunt alicuius sunt gratia, in quibus autem peccatur, alicuius quidē gratia illa aggreditur, sed non assequitur, non secus sese res in naturalibus habebit, atq; monstra errores eius erunt, quod alicuius agit gratia. Proinde & in primis constitutionibus bouigena nisi ad aliquē terminū ac finem possent venire, corrupto principio aliquo, perinde atque nunc semine, gignebantur. K. Præ-

tem formaliter actionem. Nam præter hunc alij quoque nature fines existunt, vt progressia patebit. Quia verò obijcere quis posset naturam sine instituto, ac sine agere quod interdum in Physicis rebus prodigiosi partus, monstraque existant, quæ à natura non intenduntur. Occurrit obiectioni, simulque nouam aliam rationem instruit ad propositum confirmandum, hoc modo. In rebus, quæ arte elaborantur, peccata contingunt; & tamen id non impedit quo minus artifex gratia finis agere dicatur: quin potius inde eum propter finem operari intelligimus, quia ab scopo peccando aberrauit. Igitur licet interdū in rebus naturalibus eiusmodi offensiones & peccata incidant, nō ideò putandum erit naturam nullam finem spectare

Text.

Text. 79.

Text. 80.

Text. 81.

Text. 82.

sed

sed ad ipsum aliquo defectu non potuisse peringere. Quo pacto dicendum foret generatos fuisse prodigiosos illos semiboves Empedoclis, si quando essent geniti.

k Præterea necesse est, Ostendit monstra Empedoclis, de quibus proximè dictum fuit, non potuisse, ut ille tradidit, procreari. Primū quia non nisi ex semine paulatim gigni, & cōformari poterant. Secundò quia etiam in stirpibus, ubi naturam finis gratia operari minùs quàm in animantibus conspicuum est, idem accidisset, atque ita gignerentur, exempli gratia, oliuæ semiuites, aut vites semioliuæ: tum præterea quia nunc quoque similia animalia mēbris fortuitò in vnum corpus confluentibus prouenirent. Ita verò Empedoclis figmento cō-

Text. 83.

k Præterea necesse est semen primum non continuò animalia generari, indigestusque exortus principio semen fuit. Quin etiam in plantis illud inest alicuius gratia esse, sed minùs distinctum est. Vtrum igitur fiebant, ut bouigena androporora, sic vitigena oleoporora, nec ne? quandoquidem absurdum hoc esset: atqui necesse erat, siquidem & in anima-

Text. 84.

libus. Rursus ex seminibus prout casus ferret, generationem fieri oportebat. Omnino autem qui sic ait & ea tollit quæ constant natura, & naturam. Natura enim ea cōstant, quæ ab interno aliquo principio continenter mota, ad finem aliquem perueniunt, à singulis autem non ad eundem, neque ad quēuis, sed tamen semper ad eundem, nisi quid impediatur. Id verò, cuius gratia, & id quod eius gratia, fortuitò quoque possunt fieri, ut hospitem fortuitò venisse, & cum lauisset abisse dicimus, cum perinde egerit, quasi eius gratia venisset, qui tamen rei eius gratia non venerit: atque id ex accidenti, cum in causis ex accidenti fortuna sit, ut antea docuimus. At cum semper aut plerunque hoc sit, non est ex accidenti, neque fortuitum. In rebus autem nature semper hoc modo, nisi quidpiam obstiterit. m Absurdum autem etiam illud est, nisi mouentem causam deliberare viderint, alicuius gratia fieri non putare. Atqui ars minimè deliberat. Nam si in ligno extruendarum nauium ars inesset, eodem planè modo, quo natura, ageret. Si igitur alicuius gratia fieri, in arte inest, in natura quoque profectò inerat. Perspicuum autem maximè hoc fit, cum sibi quispiam medetur: huic nanque natura similis est. Naturam itaque causam esse, & eam quidem eo modo, ut alicuius agat gratia, manifestum est.

Text. 85.

Text. 86.

Text. 86.

Capitis

lent. Quare sublato fine neque vllum ens naturale, neque natura vlla erit.

m Absurdum autem etiam illud; Diceret fortasse quispiam naturam non agere propter finem, quia consilio, & deliberatione non utatur, quod tamen in ijs, quæ alicuius gratia operantur, requiri videtur. Huic occurrit, cum ars, quæ haud dubiè finis gratia opus molitur, neque consultet, neque deliberet, ut videre est in eo, qui strenuè cytharam pulsat, non rectè eos sentire, qui quòd natura neque deliberationem, neque consilium adhibeat, temerè illam, ac nullius finis gratia operari autumant. Nam si ars, inquit, ipsis lignis, ex quibus nauis coagmentatur, inesset, non aliter tunc nauis fieret, ac modò ab externo fit principio; quemadmodum rei medicæ peritus non aliter egrotum alium sanat, ac se per artem sibi inherentem. Quare ut natura non deliberat, ita neque ars, & ut nihilominus ars alicuius gratia operatur, ita & natura. Porro quo pacto accipiendum sit quod Aristoteles ait, artes non uti consilio, & deliberatione supra exposuimus.

futato, cōcludit Aristoteles generationem aliquem habere finem. Etenim quæ ordine quodam progrediuntur, in finem aliquem tendunt; at rerum Physicarum generatio ordine quodam progreditur. Nec enim natura mox animalia in lucem effert, sed deciso prius semine, eoque paulatim sese ad sensitiuam formam componente.

l Omnino autem qui sic ait; Ostendit eos, qui naturam finis gratia operari negant, & res naturales, & naturam funditus tollere. Natura enim cōstant quæ principium internum in se habent, quo non promiscuè, ac sine discrimine ad quēlibet finem; neque omnia ad eundem sed vnūquodque ad suum, nisi aliquo impedimento teneantur, peruenire so-

Quæ ordinè
progrediuntur,
finē spectās.

Qui negant
naturam agere
propter finem,
tollunt naturam.

Cap. I. huius
libri q. j. ar. x.

Y

Capitis

Capitis noni Explanatio.

Duplex neces-
sitas.

trum a autem) Accedit ad alteram questionem pertractandam; que videlicet in Physicis rebus necessitatis ratio sit. Pro cuius explicatione sciendum est duplicem, quod ad propositum spectat, necessitatem inueniri; vnam absolutam, ex hypothese alteram. Absoluta est, que proficitur a materia, quomodo necessarium est ferram esse duram, quia constat ex ferro. Ex hypothese vo-

eatut ea, qua necessarium quidpiam dicimus, quia v. g. sine illo obtineri aliquis finis non potest, quo pacto cibis necessarius est animali ad seruandam vitam. Veteres igitur Physiologi ad necessitatem priori modo sumptam omnia referebant, ita vt posteriore ablegarent; ac si quis assereret: ideò edificandam domum, quia fundameta propter lapidam grauitatem infimum locum tenent, parietes verò, & tectum ob lignorum leuitatem superiora occupant, non ad arcendas cœli iniurias. Hoc erratum corrigunt Aristoteles statuens vtrâque necessitatem rebus Physicis inesse: quo pacto ferram duplicem ob causam dura est, nimirum ratione materie, quia ferrea; & ratione finis, quia ad secandum est comparata. Addit tamen necessitatem materie sumi a ratione, id est a forma, que finis est generationis.

Philosophi-
cū axioma.

b) Necessitas autem) Vt necessitatem rerum Physicarum, que ex fine prouenit magis declarat, similitudine quadam vitur desumpta a disciplinis: est enim vtrouque non absimilis necessitas, quatenus vt se habent in disciplinis principia; sic in operationibus finis, quod reperit 7. Ethic, capite octauo. Quia tamen hæc non omnino similia sunt, sed ex parte, simul eorum discrimen explicat in hunc fere modum. Si premissæ sunt veræ, conclusio vera est, quia ex vero non nisi verum colligitur; non tamen e contrario si conclusio est vera, premissæ semper veræ sunt, quia potest ex falso verum colligi, si tamen conclusio falsa est, premissæ falsæ erunt, quia falsum non sequitur ex vero. Sic res habet in disciplina syllogistica. At in actionibus, ceterisque

CAP. IX.

Vtrum a autem necessitas ex hypothese insit, an etiā omnino, & absolute. Nunc enim necessitatem in generatione perinde inesse arbitrantur, ac si quis domum necessario extructam existimet, quod grauiora deorsum, leuia ad partem summam ferri sint apta. Itaque lapides, & fundamentum subsidere, terram verò ob leuitatem supernè incumbere, in summo autem in primis loco ligna eminerè, vt que sint leuissima. Sed quanquam non sine his extructa est, non tamen eorum causa, nisi vt ob materiam, at celandi quedam, conseruandique gratia. Nec secus in cæteris omnibus, in quibus illud est, alicuius esse gratia. Nam sine his quidem non sunt, que necessariam habent naturam, non tamen sunt propter illa nisi vt ob materiam, sed alieuius sunt gratia, vt quamobrem ferram talis est? vt hoc sit, huiusque gratia. Hoc quidem cuius gratia est, nisi esset ferrea, effici non posset. Quapropter si ferram erit, opusque ipsius adesse ferrum necesse est. Ex hypothese igitur necessitas est, non vt finis; siquidem in materia est necessitas; id autem cuius gratia, in ratione. b) Necessitas autem, que est in disciplinis, & in his, que sunt natura, aliquo modo est similis. Nam cum rectum hoc sit, necesse est triangulum tres angulos, qui duobus rectis æquales sint, habere; sed non si hoc sit, idcirco illud esse est necesse, verum si hoc non est, neque rectum hoc est. In his autem, que alicuius sunt gratia, contrario modo si finis erit, aut est, id quoque quod antecedit, aut est, aut erit: quod si non erit, neque est, vt illic nisi sit conclusio, principium non erit, ita hic finis, & id cuius gratia, quando hoc quoque principium sit, non actionis, sed cogitationis, ibi autem est cogitationis, quippe cum actiones nullæ sint.

Quare

Text. 87.

Text. 88.

Text. 89.

risq; id genus, quæ gratia finis sunt, aliter euenit. Nā si ponitur finis, necessariò ponitur media, ut posita forma, quæ est finis generationis, necessariò ponitur materia, quæ est propter formā; si autē est materia, nō necessariò est hæc forma; si verò materia non sit, nec forma esse potest. Itaq; quod in disciplinis principio cōpetit, id in naturalibus accommodatur fini. Vnde patet horū inter se discrimē. Conueniunt tamen, quòd finis in naturalibus sortitur principij rationē, & eius principij, quod simile est principio disciplinarū; nimirū quod cogitationis, nō actionis principij dicitur. Aduerte non parū esse difficultatis, & dissensionis in explicando exēplo Mathematico quod hic Aristoteles adhibuit. Sed ad rei propositę intelligentiam sat est accep-

Ut se habet in disciplinis principium, ita in naturalibus finis.

Text. 90.

Quare si domus futura est, hæc necesse est facta esse, aut esse, aut omnino materiam, quæ alicuius est gratia, ut lateres, & lapides, si domus. Et quāquam finis non propter hæc est, neque erit nisi ut ob materiam; omnino tamen nisi sint, nec domus erit, nec ferra; illa quidem nisi lapides suppetant, hæc verò, nisi ferrum. Nā nec illic principia sunt nisi duobus reëtis triangulum. Itaque necessitatem, quæ ut materia dicitur, atque eius motiones in rebus physicis esse manifestū est.

Text. 91.

c Et ambæ quidem causæ à Physico tradendæ sunt, sed magis ea, cuius gratia, quandoquidem materiae hæc causa est, non illa, finis. Atque id cuius gratia, & principium à definitione, & ratione est finis. Ut in rebus artefactis, quoniam domus est talis hæc facta esse, & suppetere necessariò oportet, cūque sanitas hoc sit, hæc esse facta, & esse necesse est. Nam secus si homo, hoc est, hæc: etsi hæc, illa. d Fortasse autem & in ratione id inest, quod necessarium est. Nam secandi opus cū definierimus, talem esse diuisionem, hæc non erit, nisi tales dentes habeat, qui non erunt nisi sint ferrei. Nonnullæ enim in definitione sunt partes, ut definitionis materia.

Text. 92.

& definitione potius utimur forma tanquam principio, quàm materia, idque tam in naturalibus, quam in artefactis.

d Fortasse autem Ne quis putaret solum finem in definitione adhibendum esse, ostendit non ita rem habere; sed id etiam, quod necessarium est, hoc est, materiam, in definitionem venire. Si quis enim sectionem, quæ ministerio ferre peragitur, definire voluerit, dicit esse diuisionem, quæ nisi ferra ferreis dentibus constet, effici non potest; qua in definitione ponitur ferrum, quæ ferre materia est.

Physicus magis circa formam, quàm circa materiã occupatur.

Etiam materia in definitione adhibetur.

pissè rectum, pro præmissis vnus demonstrationis; habere autem tres angulos equales duobus reëtis, pro cōclusionē.

c Et ambæ quidem Admonet Physici esse causas necessitatis in naturæ reb9 disquirere, idque tã ex parte materie, in qua sola veteres Physiologi occupabantur, quàm ex parte finis. Docet etiam Physicum magis circa finis & formę, quàm circa materie considerationē versari; quia illa est causa huius non contrã. Deinde quia in ratione,

QVÆSTIO I.

VTRVM NATVRA, ALICVIVS gratia quod facit, efficiat.

ARTICVLVS I.

AFFIRMATIVÆ PARTIS assertio, & illustratio.

Yy 3

NATV

Naturam nō
operari, ppter
finem error
Anaxagoræ,
Empedoclis,
Democriti,
Epicuri.

ATVRAM nullo proposito fine agere, arbitra-
ti sunt qui solius materiæ necessitati addixere
omnia, vt Anaxagoras & Empedocles; & qui re-
rum generationē ex partium inter se temerē co-
entiū permixtione constituisse disputarunt De-
mocritus, & Epicurus. Sed hanc tam absurdam,
& à communi Philosophorum iudicio ab horrē-

Coarguitur à
naturæ pul-
chritudine.

Totius natu-
re finis rerū
ordo & con-
seruatio.

Ratio pbans
naturam nō
temerē, sed
gratia finis
operari.

Animantiū
membra.

tem opinionem inculcat Plato in Timæo, Phædone, Philebo, & Poli-
tico; Aristoteles in extremis huius libri capitibus, & lib. 2. de ortu,
& interitu, & 1. de partibus animalium cap. 1. Eandem quoque, ta-
cente Philosophia, coarguit sese omnium oculis vltro ingerens na-
turæ pulchritudo, decorque mirabilis, quem rerum dissimilium in-
ter se congruens varietas sic conciliat, vt eundem absque alicuius fi-
nis præscripto conciliare non posset. Neque enim varietas sine cō-
uenientia, & consensione aliqua venustatem parit; neque in tanta
naturarum diuersitate stabilis esset, aut diuturna consensio, ni res
physicæ in aliquod commune bonum, quod finis rationem obtinere
oportet, vniuersæ conspirassent. Est autem hoc bonum, naturæ cō-
seruatio, ordoque. Cuius appetitio, & studium insolentiam potē-
tiorum partium in mundo cohibet, infirmiorū imbecillitatē acuit,
contrariorum impetum refrenat; ac denique sic vniuersa ad tempe-
riem & moderationem vocat, vt non tam inter se dissidio disside-
re, quàm in cōmune fœdus, & amicitiam coijsse videantur.

Præterea idem ex eo conuinci potest; quia, aut res naturales casu
in opus incidunt, aut certa naturæ intentione. Non casu; primū
quia iā quodlibet sine discrimine in quodlibet opus incurreret, atq;
ita promiscuē omnia ex omnibus fierent, neque certo res semine
indigerent, illudque Lucretij primo sui poematis, quod iam ali-
bi retulimus, eueniret, è mari homines, è terra posset oriri squa-
migerum genus, & volucres erumpere cœlo. Deinde quia quod ca-
su fit, rarò accidit nec vno duntaxat, sed varijs effici modis consue-
uit: at videmus propria quædam effecta à peculiaribus causis certo
semine, rato ordine, eadem vel semper, vel plurimū, ratione eue-
nire. Feruntur igitur res naturales certo quodam naturæ impulsu,
& intentione in suum opus, quo ab soluto conquiescunt. Hoc autē
quid est aliud, quàm propter finem agere?

Rursus hoc ipsum palam indicant in animalibus tot membra, tam
ordinate, tam prouidenter effecta, tot partium descriptio, non ad
speciem solum, & elegantiam, sed etiam ad vsum apta: tot organorū
apparatus, tot vires, & potentia; tot multiformi contextu instru-
menta. Quæ omnia ad agendum, atque adeo alicuius finis gratia
tributa esse, qui negat, amens est. Quid enim magis à ratione ali-
enum esse potest, quàm existimare ea, quæ humana arte fiunt,
ad aliquem finem effici, vt nauem ad nauigandum, domum ad ar-
cendas cœli iniurias; quæ verò tam admirabili solertia, tam ex-
cel-

Lib. 1. hinc
ope. c. 9. q. 3.
art. 1.

Legge D. Aug.
lib. 22.

cellenti diuinaque ratione perfecta sunt, vt ea nulla humana ars assequi imitando possit, vago, & incerto fluitantis naturæ motu in eam formam, ac speciem coaluisse, neque ad scopum vllum fuisse destinata?

Idem testatur brutorum animantium in foetibus educandis ingenij plenus amor; in operibus conficiendis artificium; in quærendo cibo industria; in se, suaque specie tuenda & conseruanda sollicitudo; arma, uestus, stratagemata, quibus hostem aut aggrediuntur, aut repellunt, aut declinant. Quæ omnia cum tanto naturæ impetu, & alacritate ab eis fiant, liquidum est effici alicuius commodi, & boni gratia, ac proinde ob aliquem finem.

Idem commostrat quatuor elementorū totidem regionibus globosè incubantium discors amicitia; & alterni, per occasum atque obitum partium, recursus. Nam ex terra aqua, ex aqua oritur aer, ex aere ignis: deinde retrorsum vicissim ex igni aer, ex aere aqua, ex aqua terra generatur: atque ita sese ad moderationē, ac velut æquilibrium, quoad fieri potest, exæquant leuibus grauia, calidis frigida, superis infima: videlicet eo fine, vt permaneant; docente nos interim natura in maioribus, æquabilitatem altricem concordia, concordiam rerum omnium conseruatricem esse.

Quid terræ moles? non nē sua magnitudine, constantia, pulchritudine, vtilitate, propositum satis confirmat? Hæret in mundi medio stabiliter suspensa, ac veluti paribus examinata ponderibus; eadem rotunda, & forma dispar, vallibus humilis, collibus supina, montibus ardua; fluuiorum decursu, fontium scatebris irrigua; semper eadem, semper alia; nunc quasi brumæ senectute effœta, & emortua, nunc nouo vernantis anni flore reuirescens, & herbarū, seu picturæ artificio, nunc his, nunc illis tineta coloribus; nulla sui parte inutilis, nulla propemodum infructuosa; interiùs gēmarum, auri, argenti, & aliorum metallorum opulencia diues; exteriùs vestita floribus, herbis, arboribus, frugibus, quorum incredibilis multitudo insatiabili varietate distinguitur. At enim vt in hoc tãto naturæ apparatu diuina prouidentia mirificè elucet, ita finis alicuius intenti ratio facilè apparet.

Idem rursus probat Oceani immēsititas tam pulchra ad aspectum, tam fœcunda ad procreandam sobolem; tot piscium, & innantium belluarum copijs abundans; & in eo non minùs admiranda, quod dum eius fluctus siue quotidianis reciprocationibus, siue tēpestatum vi ad arenam feruntur, intra præfixos limites, sese continent quasi scriptam sibi legem in littore pertimescant; atque instar indomiti equi, qui à fessore habenis retractus collū flectit, refugiunt. Certè qui hoc ascribit temeritati, quid temeritas sit nescit; cum id, quod temerè fit, certa lege, & tenore minimè constet; sed modo in hanc, modo in illam partem cadat.

Postremò idem multo euidentius confirmat cœlestis mundi machina

Brutorum in foetibus procreandis atque ingeniosus.

Elementorū discors concordia.

Vt vires suas vicissim frangunt. Aequabilitas altrix concordia.

Terra in mundi medio sita.

Terræ benignitas & opulencia.

Magnitudo Oceani pulchra & fœcunda.

Cœlestis mundi amplitudo, beneficentia, decor.

Sphæra Archi-
medis.

china inferiorem mundum suo amplexu non solum continens, sed fouens: illi stellarum suda nocte collucentes oculi, illa tot sphaerarum inerrabili celeritate conuersio, ille planetarum ad eadem loca redeuntium cursus, illud solis iubar suo accessu, & recessu annuas varietates inducens, idemque quotidiano ortu, & occasu diem, & noctem conficiens. Quare si ij, qui sphaeram ab Archimede extractam videbant, non dubitabant opus illud excellenti ingenio esse perfectum, quis ita mente cæcutiat, vt neget tam mirabile opificium diuina ratione, & arte, atque adeo alicuius finis gratia fuisse compositum? Denique vt paucis concludamus, quod si libeat persequi infinita materia est; hæc mundi vniuersitas non modo sese à Deo conditam, sed ad aliquem finem destinatam esse clamat. Etenim indignum foret tanti artificis sapientia tam præclarum opus, etsi affabrè, & concinnè, frustra tamen elaborasse; elaborasset autem frustra, si nullum ei scopum, nullum finem constituisset; frustra enim, & incassum cenletur id effectum, quod nullius gratia effectum est.

In hanc sententiam multa satis luculenter scripsere Patres, D. Gregorius Nazianzenus secunda oratione de Theologia, D. Augustinus 1. de ordine, D. Chrysostomus in opusculo de prouidentia, D. Athanasius in oratione aduersus idola, D. Basilius, & D. Ambrosius in lib. Hexameron; Theodoretus sermone 1. de prouidentia. Lactantius in libro de opificio Dei, & alij.

Lactantius in
lib. de ira Dei
c. 1. Trime-
gistus in lib.
de potestate,
& sapientia.
Cicero 2. de
nat. deorum.
Plutarc. 1. de
de plac. c. 6.
Seneca lib. de
prouidentia.

ARTICVLVS II.

RATIONES, QVIBVS OSTENDI VI-
detur naturam nullius gratia
operari.

Natura bel-
luis pugnaci-
bus arma de-
dit, timidis
alia ratione
consuluit.

SVbi ciamus nunc argumenta, quibus temeritatis assertores probare niterentur naturam non ob aliquem finem agere, sed temerè, ac fortuito moliri omnia. Primum est. Si natura propter finem ageret, magis beneficam sese in hominem exhibuisset, quam in belluas; sed non exhibuit; quin potius in has quasi matrem, in illum se quasi nouercam præbuit. Non ergo agit propter finem. Maior suadetur, quia ratio agentis propter finem, præsertim si à prima causa dirigatur, postulat, vt ea, quæ excellunt, beneficentiùs tractet, ac potiori loco habeat. Minor ostèditur, quia natura belluis vestitum attribuit, hominè nudum, quasi è naufragio, in littus eiecit. Item belluis, quæ fortes, & pugnaces sunt, arma dedit; timidis astu, pernicitate, & fuga consuluit: at hominem ad pugnam in arena inermem statuit, pernicibus tardiozem, armatis imbecilliozem.

Legit Plin. lib.
7. cap. 1.

Denique

Legi Scobea
serm. 96. de
vita breui.

Denique, vt cætera omittamus, hominem toto vitæ decursu longe grauioribus miserijs, & calamitatibus exposuit. E quibus Aristoteles hanc hominis definitionem collegisse fertur. Homo imbecillitatis exemplum, temporis spoliū, fortunæ lusus, inconstantia imago, inuidiæ, & calamitatis trutina, reliquum verò pituita, & bilis. Quibus cōcinit illud Apulei in libro de Deo Socratis, homines moribundis membris, leuibus, & anxijs mentibus, brutis, & obnoxijs corporibus, dissimillimis moribus, & similibus erroribus, peruicaci audacia, pertinaci spe, casso labore, fortuna caduca, sigillatim mortales, sufficiens prole mutabiles, volucris tempore, tarda sapientia, cita morte, querula vita terras incolunt.

Secundum est. Ea, quæ fiunt propter finem, ordinate fiunt; sed in natura multa sunt præpostera, & incōposita; ergo etc. Probatur minor, quia nonnunquam vices temporum mutantur, calente hyeme, frigente estate: interdum elementa, aliæque partes vniuersi ab officijs exorbitant, vt testatur eluiones Oceani, eruptiones igniū, immodici ventorum flatus, terræ motus, cæteraque huius generis. Quin & in cælesti orbe, Solis, & Lunæ deliquia, deflexiones quædam esse videntur ab ordine, cum minimè deceat clarissima illa mundi lumina mortalibus obscurari.

Tertium. Ea, quæ gratia finis sunt, habent aliquem vsum, & utilitatē; sed multa existunt in natura prorsus inutilia; vt minuta quædam animalia: multa, quæ non modo nullam commoditatem exhibent; sed incōmodum, perniciemque afferunt, vt herbæ noxiæ, & venenatæ bestia. Non igitur natura omnia, quæ facit, alicuius boni ac finis gratia efficit.

ARTICVLVS III.

RESPONSIO AD ARGVMENTA
proximi articuli.

NON est tamen quod superiora argumenta quenquam turbent; cum nequaquam difficilis sit eorum explicatio. Ad primum concessa maiori propositione, neganda est minor. Nam multò melius cum homine, quàm cum cæteris animantibus actum est; cum illum Deus multis, & præclaris donis, ac muneribus tam naturæ, quàm gratiæ exornarit: cumque illi vberissimam copiam rerum omnium tanquam in communi conuiuio proposuerit, totamque naturam creatam ei quasi tributariam fecerit, vt disertè ostendit D. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 10. & Theodoretus sermone 2. de prouidentia.

Ad id, quod de vestitu, & armis obiectum fuit, respondet Lactantius in libro de opificio Dei cap. 2. ideo hominem nudum, & iner-

Hominis descriptio ab Aristotele collecta.

Alia ex Apuleio.

2. argum.

Vices temporum mutatio.

Responsio ad 1. argum.

3. argum.

Responsio ad 1. argum.

Hominis excellentia.

metu

Pro vestitu et
armis data
homini ra-
tio.

Manus om-
nium instru-
mentoꝝ or-
ganum.
Arist.
Galen.
Greg. Nyss.

mem à natura fuisse constitutum, quia ingenio poterat armari, & ratione vestiri; atque eadem ferè est aliorum auctorum communis responsio, nimirum pro indumento, & armis hausisse hominem mentis excellentiam, & ingenium sagax, ac varium, quo illa excogitare, & parare sibi posset; accepisse item manum tanquam commune organum, & instrumentorum omnium instrumentum, quo ad ea con-
ficienda vteretur. Cuius ad id munus obeundum commoditates late explicat Aristoteles libro 4. de partibus animalium cap. 10. & Galenus initio libri primi de usu partium. Accedit quod homo seruata sui corporis dignitate, & pulchritudine, ab ipsa natura per se indutus, & armatus esse non poterat, vt ostendit D. Gregorius Nyssenus in libro de hominis opificio, cap. 7.

Vt Galeni
de usu partium
lib. 1. cap. 10.

Respons. ad
2. arg.

August.

Quod item opponitur de humana vitæ ærumnis facile soluetur ab eo, qui dixerit in primis in eas sua culpa decidisse hominem è felici statu, in quo à Deo collocatus fuerat. Deinde ijs præberi illi occasionem ad exercendam, perficiendamque virtutem. Præterea, etiam ita deiectum brutis longè præstare, vt ex dictis planum est.

Ad secundum, concessa maiori propositione, neganda est minor, dicendumque eiusmodi naturæ excursionses, vt non absque Dei voluntate, & administratione fiunt; ita nec sine ordine contingere, etsi is interdum non appareat, vt docet D. Augustinus lib. 3. de Trinit. cap. 2. & libro 5. de Genesi ad literam cap. 21. Nimirum ipse ordo postulat, vt illa interdum accidant, siue ita ferente concursu naturalium causarum, quas sic diuina sapientia disposuit, & actus suos exequi sinit; siue Deo aliter, quam tunc per naturam euenturum esset, fieri imperante.

Ob quem finem plane-
tarum deliquia,
ex D. Dam.

Responsio ad
3. arg.

Minute bis-
tiolæ nequa-
quam super-
flue.

Quod verò ad planetarum eclipses attinet, nullus in ea re ordinis defectus notari potest; cum ex illorum in cœlestibus globis situ, & rata motuum æquabilitate, (quæ tam ad mundi ornatum, quam ad commoditates sublunarium rerum optimè constituta sunt) ita euenire oporteat definitis temporum intervallis. Addit quoque D. Damascenus libro 2. fidei orthod. capit. 7. iccirco id diuini artificis prouidentiam sanxisse, vt eorum confutaretur amentia, qui soli, & lunæ diuinos honores exhibent: cum palam sit non inesse numen ijs, quæ mutationi obnoxia sunt, & interdum lucis penuria laborant, aut pulchritudinem suam conspicuam reddere non valent.

Ad tertium respondendum est, nihil à Deo superuacaneum, aut alicuius finis expers effectum fuisse, licet ignorantibus primo aspectu secus videatur; vt si quis in fabri alicuius officina instrumenta præter necessitatē multiplicata existimet; quia ipsorum usus ignorat. Priuatim verò, quod minutæ bestiolæ non debeant superflue existimari, inde patet; quia cum eæ quoque in suo genere pulchræ sint, aliquid decoris vniuersitati rerum, tanquam in communem Rempub. pro sua portione conferunt: vt, præter alios, animaduertit Aristoteles 1. de partibus animalium cap. 5. Quippe diuinus artifex

ita

ita magnus est in magnis rebus, vt minor non sit in paruis; recteque à Plinio lib. 11. Natural. hist. capit. 2. scriptum est, rerum naturam nusquam magis, quàm in minimis totam esse. Quo spectat illud D. Augustini libro 22. de ciuitate Dei cap. 24. ea plus habent admirationis, quæ molis minimum: plus enim formicularum, & apicularum opera stupemus, quàm immensa corpora balenarum.

Natura nusquam magis, quàm in minimis tota.

Nec animalia venenata superflua sunt, aut sine carentia; tum ob id, quod paulò antè diximus; tum quia, vt D. Augustinus 1. de Genesi contra Manich. capit. 16. ait, saltem eo nomine cõmendari debent, quòd nos commonefaciunt, vt vitam aliam meliorem, in qua securitas summa est, diligamus. Item quia ea, quæ alioqui nocent, si eis congruenter, ac scienter vtamur, plurimum afferre solent cõmoditatis, vt luculentè ostendit D. Ambrosius lib. 3. Hexam. cap. 9. & lib. 6. cap. 6. D. Hieronymus libro 2. contra Iouenianum, D. Damascenus lib. 2. fidei orthod. cap. 10. & alij. Deinde quia, vt scribit Lactantius lib. 6. cap. 4. vtile fuit offerre sese homini alia salutaria, alia noxia, vt in his declinandis & illis appetendis rationis suæ vim exerceret.

Venenata animalia nõ sũt in mũdo superuacanea.

Ambros. Hieron. Damasc. Lactant.

QVÆSTIO II.

VTRVM NATVRA AD VNVM TANTUM finem, & vno duntaxat modo feratur, an non?

ARTICVLVS I.

VARIIS FINES, IN QVOS NATVRA contendit.

Ropositæ quæstioni respondendum est non vnum tantum modò; sed varios fines esse, ad quos natura, tanquã ad scopũ collimat. Etenim vnunquodque, pro naturæ suæ modo, captuque hunc, aut illũ finem proximè respicit; particularia agentia priuatum; vniuersalia, et quæ vberiori vi prædita sunt, communem. Exempli gratia, leo cum leonem gignit, ad formam leonis geniti, vt ad propinquũ finem tendit, docente Aristotele cap. 8. huius lib. tex. 81. at simul etiam ad propriæ speciei cõseruationem, vt ad alterum huic innexum, & cohærentem finem, aspirat. Prouidit nimirum salutis suæ appetens, atque immortalitatis æmula natura, vt singularia dissolubilia, quia per se ab interitu vindicari nõ poterãt, generationũ beneficio, & nascẽdi fœcũditate feruarentur, atque ita quodãmodo sēpiterna essent, nõ numero, sed specie. Id quod 1. de generatione animalium c. 1. & 2. de anima c. 4. tex. 34. Aristoteles docet. Corpora verò cœlestia; quia vniuersales cause sunt, non vnus tantum, sed omnium sublunarium specierum perēnitatem, & commune bonum peculiariter pro fine habent. Iccirco enim totum sublunarem mundum complexu suo coercent, ac perpetuo

Vnunquodque pro gradu suæ naturæ propositæ finem habet.

Natura immortalitatis æmula.

motu circumeunt, & influxu quasi irrorant, vt species omnes, quoad possint, tueantur.

Homo, natura corporeæ finis.

Inferiora ad præstantiora ordinantur.

Ordo, nature finis. Deus vltim9 finis rerum omnium. Dionys. Trismegist. Plat. Auctor lib. de mudo ad Alex. Arist. Apocal.

Ordo in finibus sequitur ordinem agentium.

Est etiam totius corporeæ naturæ vniuersalis finis, homo, vt post Platonem asseruit Aristoteles 1. Polit. cap. 5. docentque patres communi consensu: tum quia Deus spectabilem hunc mundum hominis gratia procreauit, ei que singulari beneficio subiecit omnia; tum quia homo iure insitæ nobilitatis, & eminentioris formæ prærogatiua, totam corpoream naturam ad se conuocat, sibi que arrogat. Est enim naturæ lege comparatum, vt quæ inferioris notæ sunt, ad præstantiora, si eis præsertim aliquomodo vsui esse possint, referantur. Quo pacto forma elementi, quæ omnium despiciatissima est, ad formam corporis mixti ordinatur; forma corporis mixti ad vegetatricem; vegetatrix ad sensus compotem; hæc tandem ad animam rationalem, quæ omnium formarum numeros, & perfectionem in se cohibet.

Est præterea finis alius homine vltior, videlicet totius naturæ ordo, & pulchritudo, vt tradit Aristoteles 12. Metaphy. cap. 10. tex. 52. Demique vltra hunc est alius communissimus, omniumque postremus, ob quem tota natura agit, nempe ipsius naturæ auctor, & parës Deus. Quod D. Dionysius cap. 4. de diuinis nominibus, Trismegistus in Pimandro, Plato in Timæo, & 4. legû, & in epistola ad Dionysium, auctor libri de mundo ad Alexandrum, Aristoteles loco Metaphy. proximè citato, alijque cõplures disserunt; idemque testantur sacræ paginæ oracula, cum Deum absolutè principium, & finem vocant. Apocalyp. vltimo. Ego sum α , & ω , principium & finis. Porrò dicitur natura, dum agit, in Deum, vt in finem contendere; quia diuinam perfectionem imitando adumbrat, quatenus agendo fit alterius rei caussa, sicuti & Deus omnium caussa est. Deinde quia operando respicit in aliquod bonum, quod necessariò participatio quædam summi boni est. Item quia appetitus semper querit aliquid extremum, in quo quiescat, quod non est aliud, quam finis vltimus, id est, Deus. Postremò quia ordo in finibus sequitur ordinem agentium. Quare sicuti agentia secundaria nihil absque influxu primæ caussæ efficiunt, ita ad eum nituntur finem, quem primum agens sibi propositum habet; sicque vt agens primum semetipsum tanquam vltimum suorum operum finem intendit; quia vniuersa propter se operatur; ita eundem finem secundaria agentia spectant.

Hæc de re D. Aug. in Ench. & 11. 2. de doctr. Chr. e. 23. D. Th. 3. cõtra gēt. 2. cap. 17. & 1. par. q. 103. ar. 2. The mist. 1. huius op. com. 81.

ARTICVLVS II.

DIVERSI MODI, QVIBVS RES in fines suos feruntur.

Tres gradus tendentiũ in finem.

VT autem intelligas quo pacto natura ad finem consequendum progrediatur, aduerte triplicem esse gradũ tendentium in finem.

nem. Primus, ac supremus est eorum, quæ non solum apprehendunt finem sub ratione boni, & conuenientis; sed cognoscunt etiam habitudinem, proportionemque mediorum ad illum obtinendum. Atque hæc sola dicuntur sese in finem agere; quia videlicet hæc duntaxat ex delectu, & propria intentione operantur, seque in finem ordinant; & in hoc gradu continentur solæ substantiæ intellectus participes. Secundus est eorum, quæ, ad summum, percipiunt finem materialiter, idest, sub ratione boni, & conuenientis, vt cum equus ex siti ad aquam mouetur, qui nec sui cursus ad obtinendam aquam, nec aquæ ad sedandam sitim, habitudinem ordinemvè dignoscit. Huiusmodi sunt brutæ animantes, quæ instinctu, motuque phantasiæ potius aguntur in finem, quam se ipsæ agunt. Tertius, atque infimus est eorum, quæ nullo modo cognoscunt finem. Quo pacto se habent ea, quæ & intellectu, & sensu carent. Ideo verò solis agentibus primi generis perfecta cognitio finis, vt finis, attributa est; quia ea tantum ad plura, de quorum delectu cōsultare queant, indeterminata sunt; cum cætera in actiones definitas naturæ impetu ferantur, nec deliberatione egeant. Quemadmodum (vt Auicennæ vtamur exemplo) nec citharæ dum de quolibet ictu fidium deliberare oportet; quia apud ipsum omnes fidium percussiones ex artis regula determinatæ sunt.

Non debet autem mirum videri, quòd etiam illa, quæ omni finis notitia prorsus carent, propter finem agere dicantur: diriguntur enim in finem ab alia superiori, & excellentiori causa, hoc est, ab ipso naturæ opifice, qui rerum omnium fines cognitione comprehendit, & ad eos obtinendos propensionem ac vires dedit. Quomodo, (vt M. Albertus hoc loco & D. Thomas. 1. p. q. 103. art. 1. explicant) sagitta licet motus sui ignara sit, impetu, & directione iaculantis in scopum tendit. Eoque spectat illud Philosophorum sermone tritum, quod scripsit Themistius 1. de anim. com. 23. & 1. huius oper. text. 81. & Auerroes 12. Metaph. com. 18. opus naturæ est opus intelligentiæ, idest dum natura in opus incumbit, à prima intelligentia, hoc est, à Deo, quasi diuinæ artis instrumentum mouetur, & artifici ratione dirigitur. Hinc est, quòd Hippocrates naturam modò indoctam vocat, vt in libro de alimento; modò doctam, & eruditam, vt in libro de arte. Quod imitatus est Galenus lib. 1. de vsu partium, & lib. 6. de loc. affectis: videlicet indoctam vocant; quia in se consilij, & deliberationis expertus est: doctam, quatenus eius operibus intelligentia instat, ipsamque regit.

ARTICVLVS III.

CONFVTATVR QVORVNDAM SENTENTIA IJS, QUÆ PROXIMÈ CONCLUSA SUNT, ADVERSA RIA.

De hoc 2. gra
da D. Tho. 1.
p. q. 19. art. 1.
1. li. 3. cōtr.
gent. c. 16. &
21.

Supremus

Medius

Infimus

Cognitionis
expertia diri-
guntur in fi-
nem ab au-
ctore naturæOpus natu-
ræ, opus in-
telligentiæ

Item idē D.
Tho. 3. cōtr.
gent. c. 24.

Pletho, siue Gemistus auctor Græcus in opere, quod inscripsit de ijs, quibus Aristoteles à Platone dissentit, in Aristotelem inuehitur, quòd docuerit naturam nullo proposito fine agere, dum ei deliberationem subtrahit. Sed prorsus sine causa, cum non omnia, quæ propter finem operantur, consilio, aut delectu egeant.

Opinio quondam recet.

Omisso tamen Plethone, sunt è recentioribus Philosophis, quibus nec Aristotelicè, nec Philosophicè dictum videtur, naturam ideò agere propter finem, quia etsi finem non per se ipsa cognoscat, vt in lapide, & plerisque alijs liquet; regitur tamen ab ipso rerum omnium auctore, qui & fines intelligit, & agentibus naturalibus ad eos conseruandos propensionem, virtutemque indidit. Venere autem in hanc sententiam hisce potissimum argumentis. Primùm, quia superuacanea videtur illa motio, & directio. Nam si fingamus sine intelligentijs mundum esse; adhuc graua in infimum, leuia in superum locum, vt in fines suos, peruenient. Deinde, quia ridiculum fuerit si interrogatus quispiam cur lapis descendit, respondeat quia mouetur ab intelligentia; cum re vera moueatur à grauitate, cuius impetu deorsum vergit. Tertiò, quia intelligentiæ apud Aristotelem aut prorsus ignorant sublunaris mundi species, aut eas non nisi generali, & confusa notitia dignoscunt. Ex quo sequitur in Peripatetica doctrina subcœlestem naturam non dirigi ab intelligentijs; cum nihil nisi à cognoscente dirigatur.

primū arg.

2. argu.

3. argum.

Lege Auerroes in Apologia aduersus Algazellum, & in Epitome 12. libri Metaphy. Mirandulanum lib. 27. de eueri. singul. cert. sectione. 1. 11. dunū 12. Metaph. q. 22. Lege d. Tho. in 2. d. 4. q. 3. art. 1.

Impugnatio superioris sententię.

Hæc tamen opinio nec vera, nec Aristotelica est, Nam id, quod gratia finis operatur, aliquò rectà contendit, ac velut in scopum collimat: id verò, quod ita se habet, non temerè, sed ordinate progreditur: item quod progreditur ordinate, necesse est vt actiones suas per se ordinet, vel ab alio circa eas ordinetur. Cum igitur ordinare, intellectus, rationisvè opus esse constet, & res naturales, excepto homine, intellectus, rationisque expertes sint, ac nihilominus vniuersæ propter finem agant, vti superius demonstratum fuit; planè sequitur recurrendum esse in ijs ad aliud principium supra ipsam naturam, à quo moueantur, ordinenturque in suos fines: at hoc non aliud esse potest, quàm ipse totius naturæ auctor, qui certis numeris, & mensuris, certa que serie singulis rebus suos fines præscribit, & ad eos quærendos propensionem, & idonea media concedit. Solet autem hoc illustrari non solum exemplo sagittæ, quod supra retulimus; sed etiam imperatoris, qui ita belli summam administrat, vt ipse eius finem nouerit, quem gregarij milites nesciant; sed cum imperatoris ductu regantur, sat illis est mandata ab eo accepta exequi.

Ordinare, o. p. intellecty.

Quod verò hæc ratio explicandi modum, quo natura in finem tendit, Aristotelicæ doctrinæ consentanea sit, testantur nobiles interpretes, Simplicius hoc in libro ad text. 78. Themistius lib. superiori

periori ad tex. 81. & 1. de anima ad tex. 23. Auerroes 12. Metaphys. com. 18. D. Thomas 1. p. q. 103. art. 1. Magnus Albertus cap. 2. huius libri. Idemque significauit multis in locis Aristoteles, vt lib. 4. de generat. animalium c. 2. Vbi scripsit naturam non absque ratione esse; quia videlicet ratione dirigitur. Et 1. de cœlo, cap. 4. tex. 32. vbi Deum cum natura iungit, aiēs Deum, & naturam nihil frustra moliri; quasi natura ideo nihil incassum agat, quia diuinæ sapientiae ductu impellitur. Et 12. Metaphys. cap. 10. tex. 52. vbi duplicem statuit ordinem, vnum in natura; alterum in Deo; nimirum quia ordo naturæ à diuino ordine, hoc est, à Deo ordināte deriuatur, ac pendet.

Lege etiam
Arist. 1. Polit.
cap. 2. & 2. de
part. anima.
cap. 13.

Deum, & naturam nihil frustra agere.

Argumenta in aduersam partē adducta facile diluentur. Sed enim supponendum illud est, quod superius non semel à nobis explicatū fuit; cum natura à superiori, & diuiniore principio regi dicitur, huiusce principij nomine Deum intelligi, qui vt naturæ ipsius, inclinationum, & facultatū auctor est, finiumque præcognitor; ita prædictam directionem sibi, vt propriam, vendicat. Quo fit vt non rectè quidam ad cæteras etiam intelligentias eam referendam putent. Ad primum igitur negari debet superuacaneam esse hanc directionē, cum nihil possit in finē tendere, quin ad eum ordinetur, & omnis ordinatio ab intellectu sit. Quod verò additur, sublatis intelligentijs non tolli motionem rerum in finem; dicendum sublata prima intelligentia, hoc est, prima, ac suprema substantia intellectuā, tolli omnia. Ad secundum dicito, roganti cur lapis in centrum, vt in finem proprium, feratur, non ridiculè, sed appositè, & philosophicè, responderi, quia eò destinatur ab auctore naturæ, tum per suam formā, tum per grauitatem, vt per vim executricem motus. Ad tertium, quicquid de cæteris intelligentijs putarit Aristoteles, verisimilius esse Deum, secundum eius placita, sublunaris mundi species, eorūque singularia pernoscere, vt alibi ostendemus.

Soluantur rationes aduersariorum.

Solutio primæ arg. impugnate opinionis.

So. 2.

Sol. 3.

QVÆSTIO III.

AN BRVTÆ ANIMANTES SOLO naturæ instinctu in fines suos ferantur.

ARTICVLVS I.

EORVM DOGMA, QVI BRVTIS vim rationis tribuerunt, & quibus argumentis.

SVPE

Sentētia Por-
phyrij cōue-
nire brutis ra-
tionē, & ora-
tionem.

Eius argum.

Anaxagorę,
& Pythago-
rę dogma.

1. Argumētū
de virtutū insi-
gnibus, quę
in brutis ap-
parent.

2. argum.
Ab ingenio.

Bruta homi-
bus varias ar-
tes indicatūt.

UPERIORI quæstione explicatum à nobis fuit, quo pacto bruta in suos fines tendant; breuius tamē, quàm res postulabat; nunc id accuratius edisseremus. Quærimus ergo num bruta discursu aliquo rationis, an solo naturæ instinctu opera sua moliantur, & finem quærant. Porphyrius lib. 3. de abstinentia statuit naturam omnibus animantibus, quibus sensum, & memoriam dedit, rationem quoque, immo & orationem, tam internam, quam externam tribuisse: additq; Apollonium Tyanæum, Melampum, Tiresiam, & Thaletem brutorum sermones dijudicasse, atque intellexisse: quos nihil mirum si non intelligamus ipsi, qui plurimarum etiam nationum linguam minimè callemus. Afferit itaque bruta rationem participare; neque per eā ab illis hominem simpliciter distingui: sed quòd homini perfectum rationis acumen insit, illis imperfectum.

Confirmat istiusmodi dogma in primis ex mutua significatione, qua inter se bruta vtuntur, quod in auibus potissimū apparet, quæ sibi occinunt, vicissimque respondent. Deinde ex admirabili solertia, curaque in futurum prospiciendi, vtilia consecrandi, declinandī aduersa. Præterea testimonio Empedoclis, & Platonis, atque etiam Aristotelis, quos idē censuisse ex eorum dictis, scriptisq; haberi ait.

Plutarchus etiam lib. 5. de placitis cap. 20. scribit dogma fuisse Anaxagoræ omnia bruta ratione pollere; itemque Pythagoræ, qui eorum animantium, quæ rationis expertia dicuntur, rationales esse animas pronuntiabat; licet in eis propter humorum assymetriam, & intemperiem, rationis lumen obscurum, ac sopitum esset. Denique huic sententiæ suffragari videtur Plutarchus ipse in dialogo, qui inscribitur. Quod brutis ratio insit, vbi Gryllum Sophistam à Circe deformatum in belluam, cum Vlysse differentem facit, & luculenta oratione eos coarguentem, qui omnes animantes præter hominem rationis inopes esse aiunt.

Sed vt Philosophorum testimonia omittamus, non desunt etiam argumenta, quibus probari videatur brutas animantes ratione valere. Primū, quia in eis multa elucent virtutum insignia, vt in leonibus magnanimitatis; in canibus amoris; in elephantis prudentiæ; in ticonijs pietatis; in turturibus coniugalis fidei; in columbis simplicitatis; in apibus, formicis, & gruibus, alijsque huiusmodi, ciuilibus societatis.

Deinde, quia earum nonnullæ tanto ingenio, & artificio opera sua moliuntur, vt non nisi ex artis regula, atque adeò ratione efficere illa videatur. Quin & hominibus varias artes indicarunt, vt araneus artē texēdi; hirundo, & vespæ ædificandi; grues instruendi exercitum; milui gubernandi nauem. Multa etiam ad tuendam vitam, & sanitatem remedia, quibus nunc medicinæ scientia diues splendet, ostenderunt. Atque, vt cætera omittamus, inuentæ phlebotomiæ

bene-

Lege Plin.
lib. 8. nat. hi-
st. c. 26. & 27.
Plutarch. in
lib. de indu-
dustria ani.
D. Greg. Ne-
ze oratione
2 de Theo-
logia.

Leg
lib. 8. c.
& 7.

De
Plin. li-
br. 8. c.
lib. 7. c.
D.
hom. 7.
Dele
ts Plin.
8. c.
Adian
6. cap. 1.

D. An

lege Plin. lib. 8. cap. 26. & 7. beneficium debemus Hippopotamo fluminis Nili equo incolæ: gulosus enim natura, cum se sanguinis copia opprimi sentit, ad acutiores ripæ arundines affricto femore sibi venam pertundit, qua superflui sanguinis onus à se exigit, sistitque, cum par est, volutato per crassum, & obstruentem limum, corpore.

Hippopotam
m9 magister
secandæ ve
næ.

De hac re Plin. lib. 8. c. 26. D. Ambr. lib. 7. Hex. c. 1. D. Basilius hom. 7. Hex. De elephanti Plin. lib. 8. à cap. 1. Aelianus lib. 6. cap. 10. Item quia sæpenumero brutæ res futuras præfagiunt. Compertum est enim ea mutatione aeris indicare, & pluuias, ac tempestates duobio prædicere cælo; atque alia huiusmodi, quæ multo, quam Physiologi, & Astrologi, certius denuntiant.

3. argum.
à præfagijs
futurorum.

Rursus quia constat multas esse belluas, quæ disciplinam capiant. Nam ut sturnos, galeritas, cornices, psittacos, & coruos præterea- mris, qui edocti humanam vocem reddunt; Elephanti panegyrica spectacula exhibere, varias in gestu figuras effingere, genuflectere, coronas astatibus offerre, atque alia similia ludicra ediscunt. Ac, ne quid in hoc genere admirationi deesset, legimus elephatum literas perscribere doctrina assueuisse. Nec verò brutæ tunc solum, cum ab hominibus instituuntur, disciplinæ specimen dant, sed ipsa sese mutuo instituere consueverunt, quod maius est rationis argumentum; siquidem in vniuersum, docere, quam discere rationi vicinius, ac præstantius habetur. Omisissis ergo alijs, quæ de hac re à Plutarcho in libro de animalium industria scripta sunt; luscinia teste Aristotele lib. 4. de hist. anim. cap. 9. & Plinio lib. 10. hist. Nat. cap. 29. pullos suos vocem ad numeros modulari, & ad omnem concentus varietatem, atque artifices argutias flectere prædocent. Meditantur, inquit Plinius, iuniores, versusque, quos imitentur, accipiunt. Audit discipula intentione magna, & reddit, vicibusque reticent. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehensio, vnde qui puli adhuc rudes capti sunt, & in caueis nutriti, minus suauiter canunt, videlicet ante legitimum tempus à doctore, & à schola musicæ subtracti.

4. argum.
à docilitate

Anes sermone
nem imitant
tes.

Mira de ele
phantis.

Docere, quæ
discere ratio
ni vicinius.

Præterea, quod ad astruendam belluis rationem, magnum videtur argumentum; egregius Dialecticæ auctor, & institutor Chrysippus, canem Dialecticæ quodammodo præditum esse ostendebat copotissimum argumento, quod canis feram persequens, cum ad triuium peruenit, vbi duas vestigauit olfactu vias, & per eas transisse feram non deprehendit; tertiam, nihil iam olfaciens, mox arripit, quasi ita secum disputet; Aut fera, quam persequor, in hanc partem deflexit, aut in illam; aut certè in hunc se anfractum intulit: sed nec in istam, nec in illam partem diuertit: hac igitur abierit necesse est. Quæ colligendi sagacitas, utpote quasi diuisorio vtens syllogismo, quam sapiat artem Dialecticæ, nemo Dialecticus ignorat. Quid plus, inquit D. Basilius homil. 9. Hexam; quid plus faciunt, qui linearum descriptionibus designandis tanta cum grauitate sedent, lineisque pulueri insculptis; è tribus, vbi duas propositiones sustulerint vt falsas; in ea demum, quæ trium reliqua est, verum comperiunt?

Lusciniarum
magisterium
& disciplinæ

5. argum.
Ab exemplo
canis, Diale
cticorum mo
re differetis.

D. Basilius
de cane ven
tico.

Hæc D. Basilius. Quæ etiam leges apud D. Ambrosium lib. 6. Hexam, cap.

cap. 4. Non igitur inficiandum videtur habere bruta vim rationis. Ex quo sequitur ea non solo naturę instinctu in finem agi: quod propositę controuersię caput erat.

ARTICVLVS II.

LONGE ABESSE A RATIONE EAM
sententiam, quę brutis rationem dat,
cum illa solo naturę instin-
ctu operentur.

EA sententia, quę brutis vim rationis attribuit adeo absurda est, vt absurdum videatur in ea coarguenda immorari, quam non modo Philosophorum gymnasia, sed communis hominum sensus explodit, & irridet. Quia tamen non desuere est recentioribus, qui eius patrociniū suscepserint, eam paucis refellemus.

s. ratio.

Errat ergo in primis quod receptam hominis definitionem demolitur, neque hominem à bellua essentię nota distinguit: cum vtrūque faciat animal ratione præditum. Non enim refert quod homini perfectam rationis vim concedat, belluę imperfectam: quandoquidem maior eiusdem rei perfectio, non inducit naturę discrimen.

Lege si placet Vallā in bello de Dialectica c. 9.

s. ratio.

Deinde quia si belluę essent participes rationis, liberè & ex delectu agerent, quod non ita esse tum per se liquet, alioqui caderet in eas meritum & culpa: tum verò probatur à D. Nemesio in libro de Natura hominis cap. 2. à D. Thoma 2. contra gentes cap. 82. à M. Alberto hoc in libro tract. 3. cap. 2. alijsque philosophis; quia videmus singulis belluarum speciebus peculiarem inesse inclinationem, quam sequuntur. Omnes enim vulpes subdolę sunt; omnes araneę ingeniosę & insidiatrices; omnes grues circumspectę; omnes lepores pauidi; omnes lupi prædatores; omnes apes industrię; omnes formicę puidę. Itemque singulę species ex innata propensione certum habent modum operandi, à quo non deflectunt; ad certa opera, & non alia, sese applicant. At in homine multo secus euenit: nimirum quia ex liberi arbitrij facultate suo quisque studio ducitur. Hi ad hanc rem, illi ad aliam affuescunt; hi hanc, alij artem illam amplectuntur. Vnde recte quidam.

D. Nemes.

De hac re D. Basil. hom. 9. Hexm. D. Greg. Nazianz. orati. 2. de Theol.

^a Millia quot capitum viuunt, totidem studiorum.

^b Mille hominum species, & rerum discolor vsus.

Velle suum cuique est, nec voto viuatur vno.

^a Horatijs 2. sermonum, Satyra 1.
^b Persius Satyra 5.

s. ratio.

Potest quoque idem demonstrari ex præstantia rationis, cuius actio tam circa particularia, quam vniuersalia versatur, proindeque formam à materia independentem, & immortalem requirit.

ARTI-

ARTICVLVS III.
RESPONSIO AD ARGVMENTA
ta primi articuli.

ADuersariae partis rationes nullum habent momentum. Prima tantum concludit inesse belluis umbram quandam virtutis. Nam virtus ijs solum conuenit, quae delectu, & arbitrati suo agunt. Similiter secunda tantum probat competere eis imitatione rationis, & artis, ut docet Aristoteles lib. 8. de hist. anim. c. 1.

Sanè verò si ex eo, quod bruta concinnè, & eleganter opera sua elaborant, rectè colligeretur inesse illis artem, vsumque rationis, idè arguere liceret in arboribus, in quibus functiones altricis potentiae non minus admirationi sunt; quae ita radices terrae infigunt, ita surgunt, ita ramos explicant; quarum flosculi sic erumpunt, sic viuunt, sic adolefcunt, ut nihil ad gratiam pulchrius, nihil ad pulchritudinè gratius aspectui occurrat. Itaque ut arbores naturalium facultatum vi absque sensu; ita brutae animates sensuum ope, solo instinctu, qui est veluti quaedam imago artis, opera sua exequuntur, & peragunt.

Ad tertiam dicendum, quod belluae tempestatum dent praesagia, & quaedam interdum futura praenuntiant; id non ad mentis praesentiam esse referendum, alioqui acutior illis, quam nobis, qui ea minus praesentimus, ratio inesset; sed nimirum, (ut praeter alios aduertit D. Thomas 1. par. q. 86. art. 4. & Valericus lib. 4. suae summae) quia mentis exortes cum sint, neque sensum intellectus ministerio occupent, sed temporum conditionibus omnino vacent, facilius caeli & elementorum influxum, atque aduentitias qualitates percipiunt. Ac cum libertate careant, eis necessario obtemperant, laetanturque aut contrahuntur pro humorum nunc se diffundentium, nunc colligentium varietate; & affectus, effectusque alios secundum diuersam phantasiae apprehensionem; hos, verbi gratia, ante serenitatem, illos ante pluuiam exhibent. Quos quia in eis per se homines obseruarunt: inde iam futuras temporum praesagiunt mutationes, quas tamen bruta ipsa non praevident. Nec enim, verbi gratia, cum delphini tranquillo mari ultra solitum lasciuiunt, impendentem ex qua veniunt parte flatum praesentiunt (cum nulla futurorum cognitio brutis competat) sed eorum phantasia naturali causa impressione mota talem eis ludum, aut fugam dicat: similiterque res habet in caeteris.

Ad quartam dicendum quasdam esse animantes, quae licet ratione careant, nobiliorem tamen inter alias phantasiae sortitae sunt, & humanam rationem, atque interdum prudentiam imitantur, & suo modo docentur, ac docent, non aliquo discursu, sed interiorum duntaxat sensuum opera, ductuque.

Quod verò ad Chrysippi canem attinet, D. Ambro. in lib. Hexam. loco citato ait canem in eo euentu ingenita sagacitate vim sibi rationis asciscere, id est, humanae mentis ratiocinationem imitari, ut superius

Sol. 1. arg.

Sol. 2.

Brutis imitatio rationis, & artis, non ratio, aut ars conuenit.

Instinctus brutorum imago artis.

Sol. 3.

Cur bruta mutationes temporum caelique impressiones facilius sentiant.

Delphini ut flatum denuntiant.

Sol. 4.

Sol. 5.

lege D. Th. 2. q. 172. art. 2. ad 3. & in disput. q. de prophetia art. 19. & in 2. d. 6. q. 1. art. 4. in fol. 4.

retulimus, quod D. Tho. Secunda Secundæ. q. 13. art. 2. planius edifferens, hæc aliaque id genus referenda censet ad inclinationem à diuina arte deriuatam, hoc est, ad naturalē industriā, & instinētū.

Respon-
sio ad
arg Porphy-
rij.

Quod autem assererat Porphyrius ex Aristotelis doctrina colligi existimasse illum bruta ratione pollere, falsum est; nisi rationē sumat pro rationis imitatione, quam solam brutis quibusdam Aristoteles attribuit tum loco citato de historia animalium, tum 1. Metaph. cap. 1. Quod item addebat Porphyrius, bruta inter se colloqui, & à quibusdam intelligi, non ita est; etsi ita esse crediderit quidam ex Hebræis doctoribus teste Abulensi ad cap. 3. libri tertij regum q. 11. asserens eorum voces percalluisse Salomonem; non inquam ita res habet, si loquamur de signis ex instituto, quæ ad rationem spectant. Etsi non eamus inficias bruta signis uti naturalibus, ad quæ tamen percipienda intelligentiæ vis non requiritur, sed naturæ instinētus. Vnde Aristoteles 1. Politicorū cap. 2. sermonem, inquit, homo habet solus omnium animalium; bruta autem vocē. Huc vsque enim natura in ijs processit, ut sensum habeant iucundi & molesti, at sermo tributus nobis est, ut damnum, utilitatem, iustum, & iniustum ostendamus.

Brute animā
tes utitur si-
gnis natura-
libus.

Epilogo quæ
tionis.

Ex superiori disputatione constat bruta non ratione, aut discursu prædita esse, & quod inde consequens est, solo instinētu in fines suos agi, qui erat huiusce controuersię scopus.

QVÆSTIO III.

QVID NAM SIT BRVTORVM animantium instinētus.

ARTICVLVS I.

DIVERSÆ PHILOSOPHO- rum sententiæ.

Prima opin.

QVONIAM diximus bruta naturę instinētu in fines suos contendere, sequitur ut quid nā eiusmodi instinētus sit, videamus. Occurrunt ergo in primis ij, qui putant instinētum brutorum esse naturalem quādam impressionē à Deo iniectam, non tanquam habitum; sed per modum actionis, & auxiliij cuiusdā naturalis, quo Deus cū brutis ad necessarias eorum functiones administrandas peculiari modo concurrat, non multò secus, ac cū hominib⁹ cœlesti afflatu, supernaturaliq; ope ad actiones, quæ naturę vim excedūt. Huic similē in dissimili re sententiā secuti sunt Arabes Philosophi, qui corporis animantiū fabricā, membrorū apparatus, & delineamēta admirati, fœtus conformationē nō naturę, sed altioris, ac diuini principij manū esse voluerunt. Fauet autē

Lege Vique-
rium Grana-
tensem in su-
is institutio-
nibus Theol.
cap. 1.

præ-

prædictæ opinioni effatū illud Peripateticū, Opus naturæ est opus intelligentiæ. Deinde ipsum nomen, instinctus, quod ex eo dicitur, quia aliquid aliunde instigetur: tum verò maximè brutorum opera, quæ ita ordinatè procedunt, vt artis, non naturæ opera videantur.

Eius confirmatio.

Alij censent huiusmodi instinctum esse qualitatem quandam ab auctore naturæ phantasiæ superadditam, quæ sit veluti ars naturalis brutorum; immo & typos quosdam, siue imagines eis infundi, quæ sint quasi ideæ efficiendorum operum. His fauere creditur D. Thomas in quæst. de verit. q. 13. art. 7. ad 7. vbi inquit bruta accipere à principio naturalem æstimationem ad noxia, salutariaque dignoscenda, quoniam id propria vestigatione assequi non poterant. Cancellarius etiam Parisiensis Gersonius p. 4. in tractatu de definitionibus terminorum ad Theologiam pertinentium arbitratur instinctū esse inclinationem quandam adiectam naturæ à primæua sua origine ad finem obtinendum.

2. opinio.

Opinio Gersonij.

Quod verò qualitas illa, & inclinatio brutis insideat, videtur probare eorum in operibus moliendis artificium, alacritas, promptitudo. Esse autem consignatas eorum phantasiæ ab ortu rerum species, ex eo ostenditur, quia multa ab eis fiunt, quæ absque innatis speciebus haud quaquā fieri posse videntur. Quærimus enim qua notitia, verbi gratia, picus cum primò clauum, cuneumue cauernulæ, in qua nidum habet, adactum videt, herbam mox quærit, qua allata admotaque statim exilit ferrum cum crepitu arboris? Qua item cognitione ducitur mustela cum aduersus serpentem primò depugnatura rutam conquirat & deuorat? Certè nisi picus ignotæ illius herbe, & mustela rutæ imaginem habeat; nullo modo eam vestigarit, aut inuentam prehenderit.

Quo argumento videtur ingenitas esse brutis species.

De pico Aelianus lib. 7. c. 41. Plin. lib. 10. c. 18. de mustela Aristoteli lib. 9. de hist. anim. c. 6.

ARTICVLVS II.

QVID IN PROPOSITA CONTROUERSIA SENTIENDUM SIT.

Proposita quæstio aliquot assertionibus explicanda est. Prima sit. Brutis animantibus nequaquam ab ipso ortu species consignatæ sunt. Hæc probatur ex eo, quia minimè decet belluas hoc tam præclaro naturæ dono antecellere homini, cuius anima à principio nullius rei imaginem impressam habet, sed est veluti tabula omnis picturæ adhuc expers, vt docet Aristoteles lib. 3. de anima cap. 4. tex. 14. Item quia, vt D. Thomas in 2. d. 20. q. 2. art. 2. aduertit, etiam infantibus naturalis instinctus conuenit; vnde mammillas, inquit, capiunt, aliaque ipsis conuenientia solo naturæ ductu operantur. Cum igitur eorum phantasia nullis rerum imaginibus ab auctore naturæ consignata sit, sicuti nec intellectus; plane sequitur nullā esse necessitatē attribuendi congenitas species phantasijs brutorum animantium.

Pri. assertio.

Probatur.

In infantibus instinctus.

2. assertio.

Secunda assertio. Instinctus brutorum nihil est aliud, quam operatio phantasiae determinata ad iudiciū conuenientis, aut incōmodi, determinansque appetitum ad fugam, vel prosecutionē. Hæc assertio est Philosophorum cōmunis, Ac primum qua ex parte decernit instinctū pertinere ad phantasiam traditur ab Aristotele 3. de anima cap. 3. tex. 162. vbi docet id, cuius ductu bruta operantur esse imaginationem, seu phantasiam. Accipimus enim hoc loco phantasiam pro quolibet sensu interno: sicuti & iudiciū, fuso vocabulo, pro imitatione quadā iudicij, quod bruta rudi, simpliciq; actu, citra omnem cōpositionem & diuisionē exercent. Deinde probatur tota cōclusio, quia instinctus brutorū dicitur, quod eo instigētur, diriganturq; ad aliquid operandū: hoc autē præstat phantasia obijciēdo appetitui, quid cōueniens aut contrariū sit. Habere autē sese in proponēdo eo pacto, quo dixim⁹, quoad determinationē; planū est: cū brutorū natura libertatis expers sit, & absq; vllō delectu in actionē ruat.

Brutorū instinctus vnde dicitur.

Phantasia instinctus quasi habitualis.

Porrò oritur prædicta operatio, in qua instinctus actualis cōsistit, ab ipsa potentia phantasiae, quæ est instinctus quasi habitualis; & cum ea cōcurrit prima causa, nō peculiari aliquo attactu; sed cōmuni, generaliq; influxu, vt sequenti articulo ostendemus.

Dubium.

Quærat tamen aliquis si omnium brutorum phantasia in vnam speciem conuenit, vt videtur esse cōmuniior Philosophorū sententia, vnde nam existat in brutis tanta operum varietas, vt apis fauos, araneus telam, bombyx lanam, formica myrmecias, auis nidum, aliavē eiusmodi ædificatiunculas construat? Respondemus quemadmodū hominis cogitativa, propter coniunctionem cum gradu discursu o, eam prærogatiuam obtinet, vt discurrat circa singularia, sicuti multi magni nominis auctores opinantur; ita phantasias brutorum specie differrentium, quia oriuntur à formis diuersarum specierum, sortiri vim tradendi tam varias, & tam discrepantes regulas operum faciendorum. Ad quod etiam non parum confert temperamentorum diuersitas, quæ magna ex parte in hominibus ingeniorum, propensionumq; dissimilitudinem parit.

Solutio.

Cogitativa hominis discurret circa singularia.

Cæterum illud est animaduertendū, sicuti homines nullū intelligendi actum eliciunt, quin prius species è sensu hauriant; ita neque bruta quicquā apprehendere, aut instinctu iudicare, quin prius species à rebus mutuenter; siquidem omnis cognitio ab specie oritur. Ita verò; hirundo, exēpli gratia, hunc in modū ad opus conficiendū procedit. Intuetur lutū; deinde ex intuitu imaginē illius admittit in phantasiam; tum æstimat cōueniens id prehendere, & deferre versùs hunc, aut illum locum; subinde, præhabito etiam qualicunq; iudicio, lutū certo modo componit; rursusq; aliud similiter ad eundē locū cōfert, sicque paulatim nidū fingit. Atq; ex hoc progressu intelligi potest hirūdinē nec innatā speciē requirere, nec sine specie in opere versari. Adde etiā nec illi necessariū esse aliquod futuri operis exēplar ab initio impressū. Nec enim oportet, vt prius quam nidum

Bruta nec innatas species requirūt, nec sine speciebus operantur.

con-

conficiat, quo pacto totus nidus efformandus sit, apud se statuat, sed vt dum singulas luti particulas applicat, phantasia ei figillatim dicet, vt vnā alteri sic annectat.

ARTICVLVS III.

REFVTANTVR ADVERSARIORVM
opinionēs, eorumque argumenta.

EX dictis etiam non erit difficile eos coarguere, qui, vt initio quaestioni retulimus, putauere brutorum instinctū esse specialem motionem, qua cum ijs Deus ad opera conficienda concurrat. Sufficit enim illis generalis concursus, quem omnibus rebus ad obeundas actiones naturae suae congruentes prima causa exhibet. Qui etiam sat est, vt virtus formatrix semini indita animalium membra delineet & componat: quidquid Arabes Philosophi opinentur. Neque his officit quod opus naturae, intelligentiae opus nuncupatur. Id enim nihil aliud significat, quam res naturales ex praenotione, & directione primae causae per virtutem & inclinationem ab ea datam in actiones & fines suos tendere, vt supra exposuimus. Nec item bruta instinctu moueri dicuntur, quod speciali actione instigentur ab auctore naturae; sed quia cum citra libertatem, & delictum agant, non tam se ipsa agere, quam agi censentur, vt ait D. Damascenus lib. 2. Fid. orth. cap. 27. Quod verò tam gnauiter, & pròptè opera sua moliuntur, non probat superadditam eorum phantasiae operatricem aliquam facultatem: id enim praestare per se queunt phantasia, & appetitus, cum naturali primarum qualitatum temperamento, caeterisque eiusmodi accidentibus, quibus singulae rerum species à natura exornantur.

Opus naturae, opus intelligentiae, quis sensus.

Cum autem quaeritur qua notitia Picus, verbi gratia, quaerat primo herbam ad ferrum excutiendum: occurrendum est non moueri illum ab imagine herbae, quam antea nullo sensu perceperat; sed à iudicio phantasiae volatū praecipientis; licet ipse nec volatus sui habitudinem ad reperiendam herbam, aut herbam ipsam locumvè, in quo sit praecognoscat. Tunc verò vbi herbam offendit natura ipsa determinari ad iudicandum esse eam sibi conuenientem, sicque ipsam decerpere & in nidum comportare, praecurrente semper ad eiusmodi actiones naturali phantasiae dictamine.

De pica aue.

lege D. Th.
l. p. q. 78.
art. 4. Scot.
in 4. d. 43. q.
2.

Dubitarit postremò quispiam si brutae animantes tam admirabilia opera naturae instinctu perficiunt, cur non eodem quoque proportionem mediorum ad finem cognoscant? Cui respondemus ad cognoscendam proportionem vnius ad alterum requiri vim collatiuam, quae vnum cum altero conferat; quod cum altioris negotij sit, quam vt à brutis praestari queat (illa enim vt neque componunt, neque diui-

Cur bruta dicantur non cognoscere proportionem mediorum ad finem.

diuidunt, ita neque vnum alteri comparant) consequens est, vt brutata habitudinem mediorum ad finem non percipiant.

QVÆSTIO V.

QVID SIT MONSTRVM, ET
quibus modis accidat.

ARTICVLVS I.

EXPLICATUR MONSTRUM

definitio.

Definitio
monstri.

NTE QVAM disquiramus vtrum natura monstrum intendat, explicandum occurrit quid nã sit monstrum, & quo pacto generetur. Quid igitur monstrum sit, variè solet à Philosophis explicari. Nobis placet vulgata illa definitio. Monstrũ est naturalis effectus à recta, & solita secundum specie dispositione degeneras. Dicitur, naturalis effectus, quia licet, teste Aristotele hoc in libro cap. 8. tex. 82. etiam in rebus artefactis, cum ab artis regula deciscunt, monstra interdum visantur; ea tamen non propriè, sed secundũ analogiã ad res Physicas, monstra appellari consueuerunt. Dicitur, à recta dispositione degenerans, quia nemo ritè monstrum nuncuparit, nisi id, in quo error intercudit, idest, deflexio aliqua ab ordine, ac lege, quam naturæ operibus præscribit finis, propter quem natura ipsa operatur.

Additur, Solita, quia, vt quibusdam videtur, quod iam in vsu frequenti versatur, monstrum non est: videlicet natura cum inueterata iam inolitaque consuetudine conspirante. Qua de causa Pygmæi, quorum tota cohors pede non est altior vno, non simpliciter monstra dicendi erunt, quia spectata eorum hominum, (si tamen homines sunt) formatrice virtute, & illius soli, cœlique ingenio, non iã ex accidente eiusmodi partus eueniunt. Quod item censendum erit de quibusdam gigantum familijs, quarum faciunt mentionem diuinæ literæ; Item de ijs hominibus, qui referente D. Augustino 16. de ciuitate Dei capite octauo, singula crura in pedibus habent, nec poplitem flectunt, quos sciopodas, idest, vmbripedes vocant, quod per æstũ in terra iacentes resupini vmbra pedum se protegant. Itẽq; de alijs, qui tam insigniter auriti sunt, vt eis ad pedes aures defluant, atque in alterutrã decubent, vt refert Boemus lib. 2. de moribus gentium, c. 8. Magis tamen Philosophicum videtur, etiam quæ huiusmodi sunt, in monstris numerare. Quare particulam illam, Solita,

De sciop.
etiam pluri
lib. 7. c. 2.

sic

Pygmæi.

Gigantes.

Sciopodes.

Pie Mi
de Exar
Boem
2 de
ge. Am
is Pare
monst
pdigijs

sic interpretandam credimus, vt monstrum dicatur effectus degenerans à dispositione solita, idest, ordinaria secundum speciem, siue respectu huius causse proximæ per accidens ita eueniat, siue non.

Adiicitur postremo, secundum speciem, quia quælibet species certam vendicat dispositionem, vt quælibet species animalium certam membrorum structuram, & partium lineamenta. Ab hac ergo dispositione cum foetus degenerat, idest, insigni aliquo vitio, aut errore deflectit, monstrum est. Siue deerret ex parte, vt puer, qui capite arietino, aut bubulo; vitulus, qui capite humano; ovis, quæ bubulo nati dicuntur, referente Aristotele libro 4. de generat. animalium cap. 3. vt etiam Arimaspi, qui vnum oculum in fronte gerunt; & qui sine ceruicibus oculos habent in humeris; & qui caninis capitibus pro voce latratum edunt. De quibus Plinius lib. 7. Naturalis hist. c. 4. Siue deerret ex toto, cum videlicet foetus in alterius animantis effigiè, & formã prorsus declinat, vt si bos agnum pariat; quod paulò ante Hierosolymæ euersionem prodigij loco accidisse scribit Nycephorus histor. Eccles. lib. 3. cap. 4. & Iosephus lib. 7. de bello Iudaico cap. 12.

Puer capite
arietino.

Vitulus capite
humano.

Ovis bubulo.

Homines canino
capite.

Bos agnum
partu edidit.

ARTICVLVS II.

DIVERSI MODI, ET RATIONES;

nes, quibus monstra accidunt.

Porro autem quot modis contingant monstra, & quæ eorum causse sint explicat, præter alios, Aristoteles lib. 4. de generat. animalium cap. 4. & 8. Plutarchus lib. 5. de placitis Philosophorum cap. 8. Galenus de historia Philosophica cap. 113. Magnus Albertus hoc in libro tract. 3. cap. 3. Sciendum est igitur cum animal vnum ab alio gignitur, quinque potissimum, quod ad rem præsentem attinet, in generatione concurrere. Primum est virtus formatrix semini inhaerens, quæ more opificis totum corpus membratim delineat, & effingit. Secundum est materia ipsa, ex qua foetus coalescit. Tertium, foetus receptaculum. Quartum, primarum qualitatum, quæ sensu percipiuntur, caloris inquam, frigoris, siccitatis, humoris complexio, è quarum temperatura animantium salus, integritasque dependet. Quintum, id quod extrinsecus rem attingit; vt regionis salubritas, vel inclementia, syderum influxus, aliaque eiusmodi.

His ita positis, solet in primis monstrum accidere ob formatricis, seu seminariæ virtutis ruditatem, & hebetudinem, quæ dum fingendo insistit foetui, totum opificium exactè elaborare, & articulatum, ac distinctè exprimere nequit. Quo fit vt interdum partes corporis confusæ, & indiscretæ, atque ad munia ob eunda inutiles prodeant;

Prima monstra
causa.

non

Pie Mir. 1.
de Exam. c.
6. Boem. lib.
2. de mor.
ge. Ambrosi
1. Pareus de
monstris &
prodigijs lib.
6.

nonnunquam etiam deterioris speciei formam induant; eoque pacto homines arietini capitis effigie aliquando enati dicuntur, referente, vt supra citauimus, Aristotele lib. 4. de generatione animal. c. 3. Natura enim cum perfectam expolitionem assequi non potest, in feriori gradu contenta subsistit. Nonnunquam etiam ob defectum formatricis, membra non suo loco ponuntur. Quomodo iecur latere sinistro, lien dextro contineri visus est. Aliquando Hermaphroditi, seu Androgyni nascuntur, si nimirum formatrix facultas paribus ad vtrunque sexum effingendum viribus in materiam incumbat. De quibus Aristoteles 4. cap. libri proximè citati. Quod portentum non solum hominibus, sed & quadrupedum generi accidit, vt narrat Plinius lib. 11. cap. 49. etsi id Neronis principatu primò euenisse arbitretur. Obseruat autem Magnus Albertus monstriferas figuras rariùs apparere in partibus cordi & iecori vicinis, eo quod virtus membrorum delineatrix vegetior ibi sit, circa remotiora vero segniùs operetur.

Habentes iecur latere sinistro, lienem dextro. Androgyni.

Secunda motri causa, quæ tripartita est.

Monoculi. Vnipedes. Quaternis digitis. Pumiliones. Homo magnitudine pedicis. Gigantes.

Tertia causa.

Monstru superioribus membris duplex, inferioribus simplex.

Deinde vitio materię trifariam obueniunt monstra. Primum ob multiplicem & promiscuam seminum diuersæ speciei confusionem: vbi etiam variæ virtutes formatrices seinuicem obturbant. Eoque modo, externis lineamentis semihomines, & semibestiae aliquando nati sunt. Vnde in mari pleraque monstrifera reperiuntur, vt ait Plinius lib. 9. histor. naturalis cap. 2. videlicet perplexis, & in semet aliter, atq; aliter nunc flatu, nunc fluctu conuolutis lemnibus atque principijs; sicque noui aliquid semper pariente natura. Idemq; in Africa euenit aggregatibus se feris ad paucos annes inopia aquarum. Secundò, propter materię penuriam producantur homines membris defecti, vt monoculi, vnipedes, quaternis tantum digitis, & interdum nani, coactæque breuitatis homunculi; qualem affirmat Nycephorus 12. Ecclesiast. historię c. 37. fuisse in Aegypto quendam, qui ad perdicis duntaxat magnitudinem creuit. Item ob exuperantiam materię euadunt interdum homines ad gigantem vastitatem. Talis ille erat, cuius se molarem dentem vidisse narrat D. Augustinus cap. 9. libri 15. de ciuitate Dei, qui, inquit, dens si in nostrorum dentium modulos minutatim concideretur, centum nobis videretur facere potuisse.

Tertiò, ex parte receptaculi, quo foetus continetur, datur monstruoso partui occasio: cum, verbi gratia, vna materia, quæ ab altera loci diuersitate abiungi & ad geminum foetum conformari coeperat, postea ob angustias, aliudvè loci incommodum, maiori, siue minori ex parte confunditur. Atque hoc modo sortiuntur interdum foetus plura membra, quam naturæ cursus postulet. Sic testatur D. Augustinus cap. 8. lib. 16. proximè citati operis natum sua memoria fuisse quendam superioribus membris duplicem, inferioribus simplicem: idest, cui erant duo capita, duo pectora, quatuor manus, venter vnus, & pedes duo sicut vni homini.

Quar-

Quartò, primarum qualitatum asymmetria interdum naturae obliquitates inducit, quatenus in causa est, ut facultates munia sua incongrue administrant; sicque cordis calor intempertius, atque ultra modum aestuans, & terrestrium partium quasi fumum excrementitium eleuans infantibus in utero barbam effundit, quod aetate nostra in Lusitania accidisse constat. Alij quoque deficiente calore, & abundante humido, in pueritia canescunt. Quorum meminit Plinius, lib. 7. cap. 2.

Quarta causa.

Infans barbatus.
Pueri canescentes.

Quintò, Inuehit monstrosas, & deformes species regionis circumfusique aeris affectio, & constitutio: unicuique enim patria quasi parces est, non minima sibi in educendo, & efformando factu partem vendicans, cum ei suas etiam qualitates impertiat, nunc quidem propitias, nunc aduersarias, & deformitatis effectrices. Vnde in Aegypto ob regionis naturam, frequentius, quam apud nos monstri homines oriuntur. Idem asserendum est de caelestium corporum influxu, siderumque afflatu, qui, sicut animalium generationi plurimum obseruit, ita & partus multi formiter afficit, ac vitiat. Quo spectat illud Ptolemaei in ceteroquilo, terrestres vultus vultibus caelestibus subiiciuntur. Quia vero interdum ea dominantur sidera, quae hominum generationi maxime fauent, contingit aliquando (si credimus Magno Alberto in suis Mineralibus, & laudano hoc in libro quaest. 24.) ut brutae animantes per id tempus genitae, imo & lapides, qui tunc concresecunt, hominis effigiem ex parte imitentur, videlicet caeli aspectu humanae figurae expressionem, quantum potest, affectante.

Quinta causa.

In Aegypto
cur frequenter
monstri
partus.

Superioribus monstri causis addenda est etiam vis imaginandi parentum, quae nonnunquam facultatem formatricem ab scopo suo aberrare facit, & absurdas, ac peregrinas formas, quas concipit, factui imprimit. Sic narrat Auicenna 5. de animalibus libro, gallinam, quae, dum ouis incubaret, milui aspectu perterrita fuit, pullos exclusisse miluino capite. Estque celebre exemplum in diuinis literis Geneseos 30. qua ratione Iacob prouenerunt foetus gregum maculosi. Lege Galenum libro de Theriaca ad Pisonem cap. 14. Ferneliu. 7. Physiologiae cap. 12. Leuinum lib. 4. de occultis naturae miraculis cap. 7. & cap. 19. libri primi. Est autem quaestio perobscura, quoniam pacto imaginatio hos, aliosque his similes effectus edat, quam persequi non est huius loci.

Parentum imaginatio.

Nec vero quis putet omnes nos monstrorum causas recensuisse. Non enim omnes, sed praecipuas, & frequentiores collegimus. Esse autem multo plures ex eo coniectari licet, quod monstra peccata sunt, seu vitia a naturae lege deflectentia: infinitis autem modis a recto aberrare contingit. Vbi illud etiam aduertendum est, nonnunquam in vnum, idemque monstrum multas causas ex ijs, quas retulimus, pariter conuenire. Potest enim v.g. homo duplicatis membris generari & propter abundantiam materiae, & ob peruersitatem matricis, quae, natura gemellos parante, tunicas foetum obuoluentes distrahit, & dirupit.

Multo plures
esse monstrorum
causas.

ARTICVLVS III.

ALIQVOT DVBIORVM

enodatio.

1. dub.

Plenioris doctrinæ gratia dubia quædã explicanda sunt. Primum est, utrũ fieri possit, vt ex humana, & belluina specie homines nascantur. Respondendum primò videtur, non posse: quia istiusmodi effecta sequuntur deteriorem partem suæ causæ. Hanc tamen doctrinam experientia non omnino comprobatur; si verum est, quod iam contigisse, fuisseque obseruatum, nonnulli referunt, nimirum ex congressu hominis, & belluæ veros omnino homines aliquando natos. Quod si ita habet, ad rationem adductã dicendum est, fieri posse vt causa partialis nobilior ita efficacitate sua præualeat supra minùs nobilem, vt trahat effectum ad suam speciẽ; nec in eo euentu oportere effectum sequi deteriorem partem causæ; sed quando par est vtriusque vis, & concursus, aut deterior etiam vincit. Ordinariè tamen, & vt plurimùm existimandum non est, ea monstra, quæ semihomines, & semibestiæ dicuntur, aut homines esse, cum non constet prodijisse ex permistione humani seminis; nec videatur, saltem vt plurimùm, ea permistio ad id sufficere; aut partim belluas esse, partim homines, (cum impossibile sit duas naturas completas in vnam speciem coalescere:) sed re vera esse bruta alicuius certæ speciei; licet effigie vtrãque naturam imitentur. Vnde intelliges Faunos & Satyros ab Ethnicis pro dijs habitos, qui humanam edebant vocem, & humani, capriniq; corporis lineamenta præ se ferebant, dæmonas fuisse fictitijs corporibus indutos: cum effigies probaret eos non esse homines; sermo non esse belluas. Quamquam de illo, qui D. Antonio in eremo apparuit, nihil simile decernat D. Hieronymus in eiusdem Antonij vita, nec sententiam suam satis aperiat.

Faunos & Satyros fuisse dæmones asumptis corporibus.

2. dub.

Respons.

Secundum est, vtrum animal, quod simplicia membra, geminata habet, vt duo capita, vnum animal sit, an plura. Respondet Aristoteles quarto capite lib. 4. de generatione animalium iudicandum id esse, ac discernendum ex vitæ principio, idest, ex corde; è quo animalia vitæ principium auspicantur: ita nimirum, vt quod vnum cor habuerit, vnum animal censendum sit: quod duo, id pro duobus haberi debeat. Necesse est enim posito ab initio generationis duplici vitæ fonte, duplicem quoq; animã dari. Qua de re lege etiam Henricum Gandauensem quodlibeto sexto quæstione decima quarta.

De hæc
Capreolo in
2. d. 15. q. 1. 2.

Tertium

Tertium est. Vtrū Gigantes absolutè monstra habendi sint. Ori-
tur verò ratio dubitandi ex eo, quia nequaquā putandum est Ada-
mū fuisse monstrum; vt qui à Deo ornatus fuerit omnibus naturæ
donis, quorum vnum est decens, & neque contracta, neque nimiū
profusa magnitudo corporis: & tamen cum Gigantem fuisse testari
videtur sacræ paginæ auctoritas Iosue 14. illis verbis, Adam maxi-
mus ibi inter Eneacim (idest Gigantes) situs est. Respōdemus Ada-
mum non fuisse Gigantem, vt probat, cæteris omissis, ratio à nobis
proposita: quāquam secus arbitrentur Ioannes Lucidus lib. 1. de
emendatione temporum cap. 4. & Moses Barcephas in libro de pa-
radiso. Loco autem citato ex lib. Iosue vocabulum illud, Adam, vt
pleriūque interpretes annotarunt, non designat primum humani ge-
neris parentem; sed est commune nomen idem valens, atque apud
Latinos vox, homo, vt sit sensus collocatum illic fuisse quēdam no-
mine Arbā, hominē inter Eneacinos maximum. Alij etiam cū locū
de primo parente intelligentes, superlatiuum, maximus, non ad-
molem corporeā referunt; sed ad maximam, singularemque dignita-
tem, qua primus parens inter omnes homines excelluit tāquam ca-
put, & origo totius generis humani.

Quartum est. Vtrum re vera monstra nōnūquam ex corporum
cœlestium influxu proueniant. Nam quòd minimè ita res habeat,
& quod oriantur duntaxat motibus in ordinatis inferioris materiæ
dum cœlestis disciplinæ legibus non obsequitur, cōtendit singularis
ingenij Philosophus Picus Mirandula libro tertio contra Astrolo-
gos cap. 21. Cū enim, inquit ille, cœli opus ex omnium luminū
conspiratione dissultet, ita tota illa superior semper tēperatur har-
monia, vt sicut in ipsa omnia consonant; ita per eam nihil dissonet
vnquam in inferiori mundo; in quo quoties incōcinnum, asperum,
discors auditur, ad tactum cœli ne referatur; sed ad quatuor istas
chordas citharæ sublunaris, quæ de inordinata materia, impuraq;
contactæ cœlesti pleetro ad numerum illas semper, concordiamque
mouendo contumaces interdum inueniuntur. Hæc ille concinnè
magis, quàm efficaciter. Enim verò quantumlibet cœlestium cor-
porum motus ordinati sint: id tamen non impedit quominus astra
secundum diuersos intuitus, interdum ad hæc, aut illa monstra ge-
neranda sublunares causas promoueant: quemadmodum & quo-
rundam syderum congressus, exortusvè tempestates maximas, &
interdum inundationes excitare experientia demonstrat.

QVAESTIO VI.

VTRVM NATVRA INTEN-
dat monstrum.

3. dub.

Respons.
Adamum nō
fuisse gigan-
tem.

4. dub.

Responsio
Mirandulæ.

Vera explicatio.

CONTROVERSIÆ EXPLICATIO.

VT propositam quæstionem expediamus duo prænotanda sunt. Primum est, Cùm monstrum sit vitium naturæ ob aliquod impedimentū à fine suo deficientis; quoties monstrum aliquid prodit, vt equus biceps, ad hunc effectū confluit tum causa impedita, tum impediens. Impedita, vt Bucephalus, qui alium equum sibi similem, atque adeo vno capite præditum generare nititur. Impediens, vt exuberantia materiæ, quæ in causa est, vt equus genitus præter naturæ ordinem duplex caput sortiatur.

Secundum sit, In bicipiti equo (quod de cæteris monstris pari modo intellige) tria spectari possunt: videlicet ipsa natura equina; caput alterum redundans, quod proximum deformitatis fundamentum est; itemque obliquitas ipsa, seu deformitas, quæ monstri nomine formaliter significatur.

1. conclu. His positis sit prima conclusio. Causa impedita per se sumpta non tendit in monstrum, neque quoad deformitatem, neque quoad proximū deformitatis fundamentum. Hæc probatur, quia causa impedita, si per se spectetur, nititur producere effectum sibi similem sine errore, ac vitio; sicuti & artifex ex se quidē conatur effingere artefactū, quale ipse interiori efformat, & proponit, quodque à regula suæ artis non deficiat: at monstrum dissimile quiddam est, & obliquum, ac læsum, vt docet Aristoteles 4. de generatione animal. cap. 3. Præterea quia cùm monstrum generatur dicitur causa impedita à suo fine desletere, ipsumque monstrum respectu eiusdem causæ fortuito euenire censetur; quod non ita esset, si causa impedita monstrum intenderet.

2. concl. Secunda conclusio. Si causa impedita vnà cum impediente accipiatur, dici potest in monstrum, quoad deformitatis fundamentū, & ex consequenti quoad deformitatem ipsam tendere. Hæc suadetur, quia licet parentes equi, verbi causa, monstri ex se intendāt tantam duntaxat materiam futuro fœtui impendere, quantam congrua illius generatio deposcat, proindeque nō nisi perfectum equū gignere instituant; ex hypothesi tamen quod vberiore materiam ita suppeditarint, vt ex illa equum gemino capite oriri oporteat; inficiandum non est hoc in euentu intēdi ab ijs causis in vnū coeuntibus bicipitem equum. Id quod etiam hunc in modum confirmare licet. Naturam intendere aliquem effectum non est aliud, quàm in illius effectiōnem inclinare, & propendere; sed natura impedita prout videlicet vtrāque causam tam impeditā, quàm impediētē comprehendit, inclinatur, & propendet ad effectiōnem monstri: ergo intendit illud. Probatur assumptio, quia vnaquæque causa ad illū

effe-

Ad monstrū
cōcurrit cau-
sa impedita,
& impediēs.

1. conclu.

Probatio.

2. concl.

Quid sit na-
turam inten-
dere aliqūe
effectum.

lege
gust
quest
D. T
rager
9. & 1
103 ar
Bon.
37. q. 2
Kich.
9. 2. c
rinc

effectum inclinatur, cuius per se vim effectricem habet; at natura impedita, seu causa impediens simul cum ea, quae impeditur, & omnibus circumstantijs concurrentibus habent per se vim effectricem monstri, cum illud ex ipsarum coniunctione necessario sequatur. Ergo & cæt. Rursus idem ex eo corroboratur; quia Deus, uti mox dicemus, intendit monstra; non intendit autem illa per se immediate, sed per causas secundas, quae ad id concurrunt; hae autem sunt causa impediens, & impedita.

Itcirco autem non diximus monstrum à sola impediente causa intendi; sed ab utraque simul, quia plerumque causa impediens, monstrum non edit, nisi causa etiam impedita ad ipsum proximum deformitatis fundamentum efficienter concurrente. Atque ita non rite, ac simpliciter sola causa impediens dicetur in monstrum ferri, cum illud producere per se sola non possit. Quod in exemplo adducto videre est. Namque materiae redundantia ita geminum caput equo affingit, ut eam parentes ipsi efficienter suppeditent. Idemque proinde ad generationem superflui capitis effectiue concurrat. Hoc autem philosophorum complures significant dum aiunt causam impeditam non quidem primaria; sed secundaria intentione in monstrum ferri; quia videlicet causa impedita ex se à monstro abhorret, ac refugit: prout tamen cum impediente iungitur primario instituto cedens ad generationem monstri succumbit. Vnde Aristoteles 4. libro de generat. animal. c. 4. monstra appellat παραβάσεις. id est, naturae excursus, & quasi digressiones: propterea quod natura praedicto modo ad gignenda monstra digrediatur, sicque in ea tendat. Neque haec eleuant peruulgatum illud naturae encomium, quo natura dicitur nihil temere, aut in ordinatè agere. Id enim verum est, cum nullo impedimento à primario suo instituto auertitur, nec aliunde eius actio interpellatur.

Cur monstrum dicatur intendi simul à causa impediente & impedita.

Quò pacto natura nihil temere, aut in compositè agit.

ARTICVLVS II.

MONSTRA NON EVENIRE PRÆTER intentionem primæ causæ.

CAETERUM quidquid de particularibus causis dicatur, constat neque monstrum, neque aliud quippiam fortuito, aut casu evenire respectu Dei, qui rerum omnium euentus & providentia sua praeuenit, & sapientia disponit. Intendit igitur Deus monstrum, si spectetur prout cum causa impedita, & impediente simul concurrat; atque ita voluntate absoluta, & efficaci: intendit verò non monstrum; sed animal perfectum, quae ex parte ad causam impeditam praecise sumptam concursum dirigit, proindeque voluntate conditionata, ut vocant. Vnde putandum non est suo sine frustrari Deum, cum

Quò pacto Deus monstrum intendat.

Non frustratur Deus suo sine.

lege D. Augusti lib. 83. quest. 9. 24. D. Th. 3. cōtra agent. cap. 9. & 1. p. 9. 103 art. 7. D. Bon. in 2. d. 37. q. 2. n. 32. Rich. ibidē q. 2. circa 4. principale.

cum non omnium particularium causarum fines absolutè velit; sed ad earum sese naturas, & captum, modumque accommodans, alias ad finem, vti decreuit, promoueat; alias pro ipsarum imbecillitate à fine aberrare sinat. A fine, inquam particulari, nõ à communi; nec ab vniuersalis prouidentie ordine, quo omnia comprehenduntur, eo pacto, quo lineæ à centro ductæ, circumferentiæ ambitu continentur. Quo fit vt (quod Boetius libro 4. de consolatione prosa 6. admonet) si quidpiam à præscripto sibi ordine discesserit, in alium relabatur; sicuti linea si in hoc peripheriæ punctum non incidit, in aliud necessariò incurrit.

Hac de re D.
Tho. 1. p. q.
22. art. 4. &
deuerit. q. 7.
art. 5.

Cur Deus
monstra in
mundo esse
velit.

Vult autem Deus monstra in mundo esse, tum ob alias causas, de quibus D. Bonauentura in 1. d. 45. & Dionysius Carth. in libro de venustate mundi cap. 9. tum vt D. Augustinus lib. 16. de ciuitate Dei cap. 8. inquit, propter vniuersi pulchritudinem: vt nimirum hoc spectabilis mundi theatrum, non elegantium duntaxat; sed

In expositio
ne literę Ma-
gistri.

deformium quoq; velut imaginum varietate exornetur. Et enim ea etiam, quæ foeda sunt, ad vniuersitatis decorem, & elegantiam faciunt, eo modo, quo gratiam lucis cõmendat obscuritas noctis; & vmbra, atriq; colores picturæ augent venustatem; dum eminentiora quæq; distinguunt; & differētia colorũ, alterna vice sese excitante, opposita iuxta se posita clari-
us elucescunt.

(.†.)

FINIS SECVNDI LIBRI,

Quod post
monstra esse
in corpore
magis

Quod post
monstra esse
in corpore
magis

IN TERTIVM LIB. ³⁷⁸

PHYSICORVM

ARISTOTELIS.

PROOEMIUM.

OSTQVAM ARISTOTELES duobus libris superioribus de principijs, causisq; rerum naturalium vniuersè disseruit; accedit nunc ad earum affectiones perferutandas. Atque in primis de motu agere instituit, cuius consideratio præcipui momenti in philosophia est. Primum, quia partes contemplatricis philosophiæ per diversâ abstractionem à motu inter se distinguuntur, vt in prooemio huiusce operis disseruim⁹.

Motus cõn- sideratio quã ti sit momẽti in Philo- sophia.

Secundò quia rebus omnibus naturalibus, vt vita quædam motus inest. Sicut enim docente Platone 10. de legibus, ea viuunt, quæ motionis principium intra se continent, seque ipsa mouere dicuntur: ita quæ motum vtcũque subeunt, vitam quodammodo participant. Tertiò, quia forma, & materia, de quibus Aristoteles partim in 1. partim in 2. libro egit, motu inuestigatæ, ac deprehensæ sunt, adeòque motus notitia cum naturæ cognitione copulata est, vt hæc citra illius opem obtineri nequeat. Quartò, quia cõtemplatio motus ad latentes, abditasque naturalium effectorum causas, & ipsarũ causarum vim, speciem, gradum, & perfectionem videndam magna ex parte viã demonstrat. Quintò, quia ex motu progressa est Philosophia ad inuestigationẽ tum earũ mentium, quæ cœlestes sphæras circunuoluunt, tum etiam supremæ causæ, idest, Dei, in quem, vt in omnium rerum fontem, ac principium motum omnem desinere necesse est. Ob has ergo rationes præcipuo studio incumbit Aristoteles in tractationem motus. Cæterum quia is cõtinuum quiddam est, quod in partes diuiduas infinitè secari potest, nec sine infiniti notione perfectè intelligitur; iccirco post explicationẽ motus acturum se de infinito pollicetur. Quod & accurate præstat, & cum aliarũ artium emolumẽto: siquidem Geometria, Astronomia, Cosmographia, Geographia, & quæcunque circa mundi machinam occupantur, à Physiologia postulant, vt infinitam molem reiiciat; quia pingunt, describuntque vniuersum permensum, & finitũ. Est itaq; bipartita huius libri distributio. In priori parte quid sit motus, & in quo infideat, explicatur: in posteriori de infinito disseritur.

Libri distributio.

Capitis

Capitis primi Explanatio.

Methodus &
ordo rerum
tractanda rū.

Philosophi. Ac de his tribus differitur 4. huius operis.

b Tū quia omniū

Aliam subijcit rationem, ob quam de ijs, quę proposuit, disceptare instituat, videlicet quod eę sint communes rerum naturalium affectiones, quarum tractatio minus communium explicationi antecire debet; cum doctrinę ordo efflagitet ut ab vniuersis ad singula progrediamur. Quod alibi quoq; admonuit, ut initio huius operis, & in 1. de an malium partibus cap. 4.

c Est igitur

Ad inuestigandam, tradendamque motus definitionem diuisiones quasdam & hypotheses sumit. Prima diuisio hæc est. Rerū quędam sunt actu tantum: quędam potestate et actu. Est

Prima diuisio ad inuestigandam motus definitionem.

Cū autem } Summatim proponit, de quibus in progressu actus sit, eorumque methodum & ordinem. Statuit autem differere in primis de motu, quod absque illius notione definitio nature intelligi nequeat: postea verò de infinito, quia motus est de numero continuorum, quę in infinitū diuidi possunt. Atque in hisce duobus explicandis, ut paulò ante præfati sumus, huius libri tractatio versatur. Deinde pollicetur disputaturum se de loco, vacuo, & tempore; quia sine loco, & tempore motus Physicas non datur; nec sine vacuo, ut opinabantur veteres Phi-

ARISTOTELIS Physicorum

LIBER TERTIVS.

CAPVT. I.

Cum autem natura motionis, mutationisque principium sit, & doctrinam de natura tradere instituerimus, ignorandum haud quaquam est quid nam sit motus: eo enim ignorato, naturam quoque necesse est ignorari. Cū verò de motu definiuerimus, enitendum erit, ut ea, quę deinceps sequuntur, eodem modo pertractemus. De numero autem continuorum motus videtur esse, atque in continuo infinitum primum spectatur. Quo fit ut continuū definiendis infiniti ratione vti sepe numero accidat: siquidem continuum id est, quod infinite potest diuidi. Ad hæc sine loco, inani, & tempore, motus esse non potest. Tum igitur ob hæc ipsa: tum quia omnium sunt communia, omnibusque vniuersim conueniunt, manifestum est vnūquodque horum ante oculos positum considerandum esse. Nam contemplatio, quę est de proprijs, eam consequitur, quę ad communia attinet. Primum verò, ut diximus, motum. **c** Est igitur aliquid, quod actu solum est, aliud quod potestates & actu, aliud quidem hoc aliquid, aliud tantum, aliud tale, & in cæteris similiter eius, quod est, categorijs. **c** Eo-

Text. 1.

Text. 2.

Text. 3.

autem in hac diuisione declaranda magna interpretum dissensio. Psellus, Alexander, Themistius, Simplicius, & Philoponus per ea, quę sunt actu tantum, substantias à materia abiunctas intelligunt. Per ea, quę actu & potestate, decem genera: siquidem omnia per actū, & potestatem diuidi queunt, ut constat ex ijs, quę docet Aristor. lib. 5. Metaph. cap. 7. Atque ad absoluendam diuisionem, tertium adijciunt membrum, faciuntque sectionem tripartitam, ita ut quędam sint actu tantum, quędam potestate tantum; alia & actu & potestate simul. Et hi quidē per ea, quę sunt actu tantum, formas omnes tam à materie concrectione liberatas, quàm quę materiam informant, siue substantiales, siue accidentarię sint, designari putant. Denique in tertio membro ea intelligunt, quę cum actu innexam potentiam gerūt, qualia

qualia sunt composita physica, quæ ex materia, & forma constant. Porphyrius vult appellatione actus notari quamlibet formam ad categorias pertinentem; nomine verò, potestatis, materiam primam, quæ potentiam aptitudinemque habet ad excipiendas formas. Tandem alij hunc locum ita interpretantur, ut sensus sit, rerum quasdam esse actu tantum secundum aliquam formam, hoc est, habere formam summè perfectam, ut summè frigidam, quod omnem frigoris gradum possidet. Hæ namque in potestate non sunt ad vltiore forme gradum. Quasdam esse solum potestate secundum aliquam formam, quæ videlicet ad illam acquirendam apte sunt, non dum tamè aliquam eius partem obtinere: quomodo aqua, quæ nihil adhuc caloris admisit, affecta est ad calorem. Alias denique pariter in actu & potestate esse respectu alicuius forme, ut aquam partim calidam, partim frigidam. Harum interpretationum nulla nobis videtur aspernanda.

e Eorum verò, quæ ad aliquid referuntur, alia quidem per exuperantiã defectiõnemve dicuntur, alia quia efficiendi, & perpetiendi, & omnino ut moueant, & moueantur, potestate habent. Nam quod mouendi facultatem obtinet re mobilem potest mouere, & quod mobile est, ab eo est mobile, quod potest mouere. f Motus autem absque rebus non est, siquidem quod mutatur, aut substantiæ, aut quantitatis, aut loci mutationem patitur. Quibus quidem rebus comune nihil, ut dicimus, quod neque substantia, neque quantitas, neque aliarum categoriarum vlla sit, accipere cum liceat, sit, ut neque motus, neque mutatio vllius esse, nisi eorum, quæ dicta sunt, cum præterea nihil sit, queat. g Vnūquodque autem bifariam cunctis inest, ut substantia, cuius aliud est forma, aliud priuatio, & in qualitate aliud est album, aliud nigrum; & in quantitate aliud perfectum, aliud imperfectum. Similiter & in latitudine aliud quidem supra, aliud infra; aut aliud quidem leue, aliud graue. Quare quot entis sunt species, totidem sunt motus, atque mutationis.

Caput

Alia quia actiua sunt & passiua, hoc est, vendicant relationes, quæ actione, passioneve seu fundamentis innituntur, ut relatio patris ad filium, filij ad patrem. Porro ex hisce diuisionibus prima utilis est ad dignoscendum sit ne motus potestas, an actus. Secunda ad designandam illi propriam categoriam. Tertia ad refellendos eos, qui motum à relatione neutiquam disidere opinantur: cum tamen motus non relatio, sed relationis fundamentum sit. Aduerte autem Aristotelem hoc loco ea tantum relatorum genera, quæ ad præsens institutum pertinebant, fuisse complexum. Sunt enim præter hæc alia, quæ ab eodem in 5. lib. Metaphys. cap. 15. tradita sunt.

f Motus autem } Themistius, Simplicius & Philoponus aiunt docere hoc loco Aristotelem motum aut in rebus mobilibus esse, aut in mouentibus. à qua interpretatione non videtur Psellus dissentire, inquiens refelli ab Aristotele Platonis de motu opinionem, qui in Sophista, Parmenide, & Timæo constituit ideam quãdam motus a rebus anulsam, cuius vi vnã cum alijs generibus res procrearentur. Verisimilius est ostendi hisce verbis motum versari in rebus spectantibus ad categorias, quarum diuisio paulò ante fuerat tradita: nec dari aliquid vnum commune, & vnius rationis, cui propriè, ac primò motus conueniat. Quod planum est, cum substantia, & quantitas, ceteraque, in quibus motus versatur, essentiam vnã communem, & vniuocam nequaquam vendicent.

g Vnūquodque autem } Docet eodem pacto motum diuidi, quo res, in quibus versatur. Quare cum genera singularum categoriarum, ut 10. lib. Metaphys. capite decimo suis explicandum erit, contrarijs differentijs, altera perfectiori, altera minus perfecta, quasi forma, & priuatione dispartiantur, ut animal in rationis particeps, & rationis inops; sit ut motuum etiam species, notionesve secundum rationem perfecti, atque imperfecti distribuendæ sint.

d Aliud quidem } 2. diuisio;

Quidam putant diuidi hoc loco id, quod actu & potestate est, in decem genera iuxta primam explicationem superioris diuisionis. Alij diuidi in ea ens absolute sumptum. Vtrumlibet dicatur, parum omnino refert.

e Eorum verò, quæ ad aliquid } 3. diuisio;

Tertia diuisio ita habet. Eorum, quæ ad aliud referuntur, duo sunt genera. Quædam dicuntur per exuperantiã & defectiõnem, ut duplum & dimidium.

Vtilitas superiorum diuisionum.

Eodem pacto secari motum & res, ad quas fertur.

Ccc

Cap.

Capitis secundi Explanatio.

Definitio motus.

C^a *Vm autem in* } Ad explicandam motus naturam vitur prima earum partitionum, quas proximo capite tradiderat. Tum ita motum definit. Motus est actus eius, quod potestate est, siue actu sentis in potentia, ut tale est. Quam definitionem membratim declarat. Atque in primis motum *εντελέχειον*, siue actum esse, hac ratione ostendit. Id, quo quidpiam in potestate existens ad actum ducitur, actus est, atqui res subiecta, ut aqua, quæ potestate calida erat, motu ad actum caloris ducitur. Igitur motus est actus. Huius rationis assumptionem tantummodo exprimit, exemplisque confirmat.

Motum esse actum eorum, quæ sunt in potentia.

b *Quonia autem*

Vt remoueat id, quod quispiam fortasse existimaret, videlicet motum esse eorum duntaxat, quæ in potestate, non quæ in actu sunt, admonet quædam esse in potestate, & actu, non tamen respectu eiusdem, aut eorum non simul. Nam actu frigidum, potestate calidum est, idemque alio tempore est actu calidum, cum agendi, & patiendi facultas eidem rei sepe insit, idemque & moueat & moueatur in rebus naturalibus. Quod sane quidem nonnulli ad omnia mouentia extenderunt, rati nullam dari in corpoream substantiam, quæ videlicet ita motum efficiat, ut motum non subeat. Cuius dogmatis falsitas 8. lib. patebit. Ex dictis rationem esse vult Aristoteles nihil ob-

stare quominus motus rectè dicatur actus eius, quod est in potestate.

c *Quod quidem in contrariis* } Argumento à contrariis probat non esse idem secundum rationem subiectum esse talis nature, & potestate esse hoc, aut illud. Nam alioqui contraria idem ratione essent, quod ita concludit. Sumatur aliquod subiectum siue sit phlegma, siue sanguis, siue aliquid aliud, quod potestate egrum sit. Si ratione idem sunt hoc subiectum, & potestate egrum esse, similiter idem ratione erit tale subiectum, & potestate sanum esse. Quare, cum ea, quæ sunt idem atque aliquod tertium, inter se quoque eadem sint, idem ratione erit esse potestate sanum, & potestate egrum: atque adeo sanum & egrum idem erunt secundum rationem, cum actus ratione & essentia idem sint, quorum eadem omnino sunt potestates. At quod sanum & egrum eadem esse eo pacto

CAPVT. II.

C^a *Vm autem in vnoquoque genere aliud quidem actu, aliud potestate esse diuiserimus, eius quod potestate est, quatenus tale est, actus motus est: ut rei quæ alterari potest, quæ ex parte alterari potest, alteratio: eius, quæ augeri potest, & oppositæ, id est, eius quæ potest imminui* Text. 6.
(nullum enim vtriusque nomen commune est) accretio, & imminutio: eius, quæ generari, & interire potest, generatio, & interitus: eius, quæ ferri, latio. Et motum quidem hoc esse Text. 7.
perspici hinc potest. Nam cum id, quod edificari potest, quatenus ipsum tale esse dicimus, actu fuerit, edificatur, id est, edificatio: similiter & disciplina, & sanatio, & volutatio, & saltatio, & incrementum, & ad senectutem progressio. Text. 8.
b Quonia autem quedam & potestate, & actu sunt, non tamen simul, aut non eiusdem habita ratione, sed ut calidum quidem potestate, frigidum autem actu, complura vicissim iam agent, & patietur. Nam res quæcunque agendi & patiendi simul habebit facultatem. Quare & id, quod naturaliter mouet, mobile erit, quod quidquid eius generis est, motum cieat, cum interim idem motu cieatur. Nonnullis autem quidquid mouet, videtur moueri: quod quemadmodum sese habeat, ex alijs perspicuum euadet: aliquid enim est, quod mouet, idque immobile. Actus autem eius, quod potestate est, cum actu est, & non Text. 9.
quatenus actu, sed quatenus mobile est, agit, motus est. Atque illud quatenus hoc pacto dico. Æs enim potestate statua est: æris tamen quatenus æs est, actus, motus non est. Neque enim idem est æs esse, & potestate aliqua præditum esse ut moueatur. Quod si omnino, & ratione idem essent, æris profectò quatenus æs est, actus, esset motus, sed idem non sunt, ut diximus.

c *Quod*

eo pacto non possint, liquidò constat. Sicuti nec color, inquit, & spectabile idem sunt. Color. n. est perspicui, quatenus perspicuū est, terminus; spectabile autem formaliter significat aptitudinem, vt res videatur. Quę aptitudo non eandem essentiam, & formalem rationem sortitur, quam color.

Habeur ex hoc loco effatum illud Philosophicum, Quęcunque sunt eadem in vno tertio, inter se quoque eadem sunt. Cuius veritas examinatur à Theologis disputantibus de mysterio Trinitatis: videtur enim id falsum esse, cum tres diuine personę sint idem in essentia, & tamen inter se se ipsa differant. Facile tamen respondent, videlicet huiusmodi pronuntia-

Quęcunque sunt eadem in vno tertio inter se quoque eadem sunt, quo pacto intelligendum.

Text. 10.

Quod quidem in contrarijs perspicuum est: valere enim posse, & egrotare posse, diuersa sunt: egrotare namque idem quod valere esset; at subiectum, idque quod valet, & egrotat, seu sit humor, seu sanguis, vnum est, & idem. Cū igitur eadem non sint, quemadmodum nec color, & spectabile eadem sunt, manifestum est, motum actum eius quod potestate est, quatenus potestate est, esse. Illud igitur perspicuum est, & actum hunc esse, & tum, cum actus hic est, nec prius nec posterius fieri, vt quid moueatur. Fit enim vt vnūquodque interdum quidem agat, interdum non agat, vt quod edificari potest, quatenus potest edificari, actus, edificatio est. Aut enim edificatio hoc est, nēpe actus eius, quod potest edificari, aut domus: sed cū domus fuerit, nō ultra id erit, quod possit edificari. Edificatur autem id, quod potest edificari.

tum intelligendum esse, cum illud tertium ad equatē distribuitur: hoc est cū accipitur pro omni re, pro qua accipi potest, quod nō seruat, cū ita argumētatur: essentia diuina est Pater; essentia diuina est Filius; ergo Pater est Filius. Non enim essentia diuina sumitur pro omni re quę est essentia diuina. Atque hęc explicatio, quā afferunt Damāsus in 1. d. 33. q. 1. Argentina. d. 2. q. 2. art. 1. & alij, congruit cū regulis syllogisticę artis, de quibus Fōseca lib. 6. instit. c. 24. Ochamus 3. p. Logicę cap. 26. Secūda explicatio est. Quęcunque sunt eadem in vno tertio singulari prorsus in cōmunicabili, esse eadem inter se. At essentiam diuinam cōmunicari tribus personis diuinis. Tertia est D. Th. 1.

Text. 11.

Quare necesse est edificationē actū esse. Edificatio verò motus est quidam. Atque eadem definitio, alijs quoque motibus conueniet. & Rectè autem dictum esse perspicuum est, tū ex his, quę alij de ipso tradunt, tum quod facile non sit aliter eum definire. Neque enim motum, mutationemque in alio genere collocare aliquis potest, nec qui aliter de eo dixerunt, rectè dixere. Quod quidem ijs constat, qui quemadmodum eū nonnulli posuerint, cōsiderabūt, cum dixernit diuersitate, inæqualitatē, & nō ens, motū esse, quorū quidē nihil necesse est moueri, nec quę diuersa sunt, nec quę inæqualia, nec quę nō entia. At neque ad hæc, aut ex his magis progreditur mutatio, quā ex oppositis. & Causa autem cur in his motum posuerint, est, quod videtur quiddam esse nō definitum alterius verò seriei principia, cum sint priuantia, definita non sunt: neque enim vllū eorum hoc aliquid est, aut tale, aut in vlla aliarum categoriarum.

Text. 12.

Text. 13.

p. q. 28. art. 3. qui putat prædictum axioma intelligendū, cum accipiuntur illa, quę in vno tertio sunt eadem & re, & ratione, vt tunica & indumentū. Quomodo tres diuine personę non sunt idem in essentia: atque in hoc sensu locutum fuisse ait hoc loco Aristotelem.

Rectè autem dictum} Ex aliarum improbatione traditam à se motus definitionem cōmendat. Si quis enim ad ea, quę ab alijs in explicanda natura motus dicta sunt, animū aduertat, ab scopo eos aberrasse inueniet. Nā quidā motū esse aiebāt diuersitate; quia id, quod mouetur, sepe aliter, atque aliter se habet. Alij inæqualitate; quia diuersus mouetur nō potest formā, quā acquirat in eodē gradu obtinere. Alij esse nō ens; quia sepe in motu superest aliquid formę acquirendū, quod nō dū est. Porro huiuscemodi definitiones ex eo refellit, quia si motus eo pacto rectè definiretur, quidquid diuersitate, vel inæqualitatem haberet, esset ve non ens, id omne moueri diceretur, quod tamen longè à vero abest: si quidem aqua quiescens diuersa est ab igne, & Socrates dum sedet inæqualis est formicę &

Veterū placita de motu. Impugnantur quę motū diuersitate, vel inæqualitate definiunt.

& homo non dum genitus, est non ens, hoc est, non existens, quæ tamen moueri non dicuntur. Deinde quia motus non magis ad hæc, quam ad opposita tendit: per motum namque interdum res euadit alteri similis, interdum etiam equalis, semperque fit aliquod ens. Quocirca non est cur potius motus per diuersitatem, inæqualitatem, & non ens, quam per similitudinem, equalitatem, & ens definiiri debeat.

e Causa vero } Almeo Crotoniatis, vel Pythagoræi, è quorum dogmatis prædictæ motus definitiones manarunt, duos constituebant rerum ordines, ut in 1. libro diximus, in quorum singulis decem principia reponebant. In secundo autem or-

Quid Pythagoræi de motu senserint.

in 1. libro diximus, in quorum singulis decem principia reponebant, quæ ipsi indefinita dicebant, quod priuatio, siue imperfecta esset. Explicat igitur hoc in loco Aristote. quid causæ fuerit, cur Pythagoræi motum inter secundi generis principia numerarint, nempe quod persuasum haberent eum indefinitum quiddam esse, nec in potestate, aut in actu absolutè collocari posse. Non quidem in potestate; quia quod quantum, aut quale potestate est, non dum mouetur; quod actu, iam non mouetur.

f Atque motus } Satiuit nihilominus debere motum appellari actum, quantumuis imperfectum, quia est rei imperfectæ, tendentisque ad ulteriorem gradum; siquidem dum motus rei, quæ

Cur natura motus sit cognita difficilis.

mouetur, inest, semper aliquid deest comparandum. Vnde est, quod motus difficile cognoscitur, quia omnis nostra cognitio ab actu oritur. Concludit proinde cum motus nec priuatio sit, nec pura potentia, nec verò actus absolutè perfectus, aptè definiiri actum eius, quod est in potestate, quatenus in potestate est.

g Mouetur verò } Ostendit cui nam motus conueniat, mouenti nempe, an mobili. Efficit, inquit, mouentia, quæ per contactum agunt, & quæ cum non mouentur, quiescere dicuntur (cuiusmodi sunt mouentia naturalia) simul moueant & mouentur; motus tamen non est actus mobilis, ut mouens est; sed ut mobile est, tum quia ex accidente fit, ut id quod mouet, simul moueatur; tum quia semper id, quod motionem efficit, formam aliquam substantialem, accidentariam uero, per quam mouet, actu possidet: id autem, quod mouetur, in continua formæ acquisitione versatur. Quare cum motus nihil aliud sit, quam huiusmodi formæ acquisitio, haud dubiè motus erit actus mobilis, ut mobile est, non mouentis, ut mouens.

e Causa vero cur motus quiddam non definitum esse videtur, est quod neque in rerum potestate, neque omnino in actu potest collocari: nam neque id, quod quantum esse potest, neque id quod actu quantum est, necessario mouetur. f Atque motus actus quidem aliquis uedetur esse, sed imperfectus est. Causa autem est, quoniam id, quod potest esse, cuius actus motus est, imperfectum est: atque hanc ob causam quid sit, difficile est sumere: necesse est enim aut in priuatione ipsum reponere, aut in potestate, aut in eo, quod omnino, & plane est actus, quorum nullum uidetur posse esse. Is igitur, qui dictus est motus restat, nempe actum quidem aliquem esse, sed talè actum, qualem diximus, qui difficile sane perspiciatur, sed tamen qui esse possit. g Mouetur verò ut dictum est, mouens omne, quod potest moueri, & cuius vacuitas à motu est quies. Cui enim motus inest, huius vacuitas à motu quies est. Nam in id agere quatenus est tale, id demum mouere est: hoc verò tactu facit: quare simul & patitur. Quamobrem motus actus est rei, quæ uim habet ut moueatur, quatenus eam vim habet. Hoc autem rei, quæ mouendi vim habet, tactu efficitur, ex quo fit, ut simul etiam patiatur. Porro id, quod mouet, formam aliquam semper afferet, aut substantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis, quæ tum cum mouet, principium & causa est motus, ut homo, qui actu est, ex eo, quod potestate est homo, hominem facit.

Text. 14.

Text. 15.

Text. 16.

Text. 17.

Caput

QVAESTIO

QVAESTIO I.

RECTE NE ARISTOTELES MOTUM
definierit.ARTICVLVS I.
EXPLICATVR DEFINITIO
motus.

Rætermisissis varijs motus definitionibus, quas Plutarchus lib. 1. de placitis Philosophorū cap. 23. Simplicius com. suo 8. tex. 7. huius libri, & Albertus hoc loco tractatu 1. cap. 6. afferunt, Peripateticas duntaxat expendemus. Tres verò ab Aristotele assignatæ sunt. Prima cap. 2. huius lib. tex. 6. nempe, Motus est actus eius, quod in potestate est, quatenus tale est. Seu, Motus est actus entis in potentia, vt in potentia est. Secunda eodem cap. tex. 16. Motus est actus eius rei, quæ vim habet, vt moueatur, quatenus eam vim habet. Seu, Motus est actus mobilis, prout mobile est. Tertia cap. 3. tex. 23. Motus est actus eius, quod agere, & pati potest, quatenus tale est. Licet verò qualibet harum suo modo ad rem apposita sit; prima tamē, quæ cæteris præstat, & vt Simplicius ait, admiranda quadam ratione motus naturam explicat, enodanda à nobis est.

Sciendum igitur primum ex Auerroe lib. 5. huius operis com. 9. in calefactione v. g. quæ motus est ad calorem, duo, quod ad rem præsentem attinet, spectari posse; nimirū calorem, qui actu acquiritur, & ipsam caloris acquisitionem, fluxum ue. Est autem valde controuersum, in quo nam horum formalis ratio motus consistat. Auerroes arbitratur motum formaliter nihil esse aliud, quàm formam ipsam prout successiuè acquiritur: opinionem verò asserentem rationem motus consistere in ipsa via, ait celebrem esse, sed minus veritati consentaneam. Cum Auerroe sentiunt M. Albertus, Simplicius, & alij. Videri autem potest D. Thomas eius opinionis hoc in libro lect. 2. cum dicat motum esse ipsam formam fluentem. Quia tamen fluxus, seu viæ ad formam distincte non meminit, haud satis liquet utrū eiusmodi fluxū intellexerit nomine formæ fluentis, an illum à ratione formali motus secreuerit.

Nihilō

Prima definitio motus

Prima opinio de formali ratione motus.

2. opinio.

Nihilominus verior, cōmuniōrque est contraria opinio, quam Auerroes improbauit, motū seilicet formaliter ac propriè esse ipsā acquisitionem continuam, fluxum ue formæ. Ita Alexander Aen-

Assertio.

sophis complures. Sit igitur nostra assertio. Motus secundum suam propriam rationem non est forma per se; nec forma pariter cum fluxu, seu acquisitione; sed est acquisitio ipsa, tendentia ve ad formam. Probat, quia forma per se non est mutatio, atque adeo nec

Motus nō est formaliter ipsa forma.

motus. Item forma pariter cum fluxu (ita vt sumatur vtrumque tāquam ex æquo significatum) est quid compositum per accidens ex fluxu & forma. Huiusmodi autem composita per accidens non cadunt in definitiones philosophicas, & proprias; qualis habetur hæc, de qua agimus. Cū igitur aliud non supersit, in quo consistat ratio motus, vtiq̄e cōsistet in fluxu siue tēdentia. Quod ex eo etiam confirmatur, quia moueri quidpiam nihil aliud est, quā successiuè tendere, & accedere ad formam, seu quasi formam; qui accessus, seu via ad formam est prior natura, quam forma, sicuti aliàs via præintelligitur termino, ad quem tendit.

Ratio motus consistit in fluxu.

Ita verò cū nihil aliud sit motus, quā successiua, & continua alicuius formæ acquisitio; necessario dum eiusmodi acquisitio durat, id quod mouetur, potentiam habet assequendi vltiorem aliquam partem formæ, quam comparat, alioqui iam acquisitio cessasset. Dicitur ergo motus actus, idest, perfectio entis in potentia, hoc est, eius rei, quæ adhuc est in potentia ad aliquam partem formæ, quæ acquiritur; vt est in potentia, idest, vt procedit vltius, & continuè ad eiusmodi formam tendit. Exempli gratia, acquisitio caloris est motus; quia est actus, seu perfectio aquæ, quæ calefit, quæque est in potentia ad nouam aliquam partem caloris, quatenus continuè ad eam pergit. Vnde non omnino à vero recessit dogma Pythagoreorum aientium motum esse non ens, videlicet quod res, quæ motu acquiritur, non dum eam entitatem seu perfectiōnem obtineat, ad quam progreditur. Ob quam etiam causam Plato in dialogo de ente motum potius ad genera non entium, quam entium reuocauit.

Motus eorū Pythagoricis nō ens.

Porro in hac definitione locum generis obtinet, actus, quæ particula excludit quidquid nullo modo actus est, vt materia prima; reliqua vicem gerunt differentia. Ac verba illa, entis in potentia, remouent omnes mutationes momētaneas, quibus tota formæ perfectio simul obtinetur, cuiusmodi est generatio hominis, qua tota forma humana sine vlla successione vno tēporis puncto in materiā inducitur. Remouent etiā omnes actus perfectos, vt summū frigus, summū calorē, quæ nullā rei subiectæ potestātē relinquunt ad aliquam sui partem præterea assequendam. Denique particula, vt in potentia est, excludit actus imperfectos, qui licet sint ex parte acquisiti, proindeque actus entis in potentia; non tamen sunt entis in

Generatio nō comprehenditur in definitione motus.

potentia, ut in potentia, hoc est rei tendentis in formam perfectiorem. Talis est calor remissus in aqua, quæ iam calefieri desijt. Eadem etiam rei iunguntur momentaneæ mutationes, quibus forma non dum perfecta acquiritur: hæc namque actus quidem sunt rei potentiam habentis ad perfectiorem formam, non tamen ad eam paulatim progredientis.

ARTICULVS II.

OBIECTORVM QVORVN-
dam dilutio.

Verum contra superius dicta sic aliquis obijciat. Propositum Aristoteli fuit motum Physicum duntaxat in præsentiarum definire, utpote qui proprietas sit entis naturalis; sed definitio ab eo tradita convenit etiam spiritalibus motionibus intellectus, & voluntatis, quæ nequaquam Physici motus sunt; igitur definitio non recipitur cum definito. Minor suadetur. Nam quod in voluntate, & intellectu dentur motus ostendit Gregorius in 1. d. 7. q. 5. art. 2. quia habitus iustitiæ (quod etiam de cæteris habitibus tam voluntatis, quam intellectus eadem ratione concluditur) potest immediate post aliquod momentum temporis auferri, intendique, adhibente successivè voluntate maiorem ac maiorem conatum, eumque aliquandiu sine intermissione continuante; quo pacto incrementum habitus iustitiæ per continuum fluxum, atque adeo per motum comparabitur. Quod autem hisce motibus conveniat Aristotelica definitio videtur perspicuum; cum sint actus entis in potentia, ut in potentia.

Secundò, Mutationes, quibus continua abiectione quædam formæ deperduntur, ut imminutio quantitatis, remissio qualitatum, sunt veri motus; unde & decretio numeratur hic ab Aristotele inter motus: & tamen non sunt acquisitiones, sed abiectiones formarum. Igitur definitio motus non convenit toti definito.

Tertiò, Generatio & corruptio, quæ sunt momentaneæ quædam mutationes, referuntur hoc loco ab Aristotele inter motus exempla. Non igitur à definitione motus hæc mutationes excludere debuimus.

Quartò, Aristoteles appellavit motum *ἐντελέχεια* ficto à se vocabulo, ut Porphyrius initio suarum quæstionum in prædicamenta, alijque interpretes, præsertim Græci annotarunt (& si nō desint, qui hoc nomen vetustius esse dicant, sed à populari consuetudine ad philosophicum usum ab Aristotele primum fuisse accommodatum) atqui *ἐντελέχεια* perfectionem significat, ijsque accommodatur, quæ omni ex parte absoluta sunt, ut animæ, quæ 2. libro

Lege pro eodem
dem Aliacen-
sem in 1. d. 14.
90.

1. argu.

Dari etiã mō-
tus spiritalis
in intellectu
& voluntate

2. argumē

3. argumē

4. argumē

de anima cap. i. definitur ἐντελέχεια, siue actus corporis organici. Non igitur motus rectè dicitur actus entis in potentia, ut in potentia; quod inchoationem quandam imperfectionemque designat.

Solutio prima argumèti.

Ad primum horum dicendum est dari eiusmodi translatitios, & spirituales motus, sed eos hoc loco non definiri; quod non sint motus physici, nec eis competere definitionem. Non enim sunt actus entis, ut ea particula intelligitur, id est, entis naturalis.

Sol. 2.

De mutationibus ab ectionibus.

Ad secundum bifariam respondetur. In primis mutationes illas abiectiones comprehendendi etiam in ea definitione; quia licet non sint reales & positivæ acquisitiones; sunt tamen acquisitiones negativæ; & suo modo perfectiones, quo pacto vocamus perfectiorem immutationem, aut remissionem, qua plus quantitatis, aut qualitatis abijcitur. Vel dicendum tales mutationes sicuti non sunt veri & positivi actus, sed corruptivi duntaxat, ita non definiiri hoc loco, reijci que per illam particulam, actus, nec inter veros motus censerì ab Arist. esto gratia exemplorum, in quibus veritas non requiritur, afferantur.

Sol. 3.

Generatio, & corruptio bifariam sumuntur.

Obiectio.

Refutatio.

Ad tertium. variè interpretes respondent. D. Thomas hoc loco, & Simplicius 8. libro in digress. ad tex. 9. aiunt motum hic explicatum generationem etiam comprehendere. Verùm hæc responsio non satisfacit; quia generatio non est actus entis in potentia, ut in potentia, ad modum superiùs declaratum. Alij cum maiori probabilitate inquirunt generationem, & corruptionem, ut Averroes 6. huius operis animadvertit, duobus modis accipi. Vno, pro sola formæ substantialis inuectione, aut expulsionem, quæ momento peragitur. Altero, ut etiam comprehendit alterationem antecedentem, quæ quoniam via, & progressio quædam est ad generationem, & corruptionem, non immerito illarum nomen vindicavit. Sed obijciet aliquis. Generatio ita sumpta non differt à præeunte alteratione; ergo, cum Aristoteles paulò ante inter species motus, alterationem posuisset, superuacaneè eandem iterum sub nomine generationis inter easdem species cõnumerasset. Occurrendum tamen eam alterationem bifariam spectari posse; & ut immediatè terminatur ad disponendâ materiam, & ut etiam ulterius ad ipsam formæ substantialis inductionem, expulsionem ve procedit. Quæ sunt rationes inter se diuersæ. Quare licet Aristoteles iam motum secundum priorem notionem, ipso alterationis nomine expressisset; non proinde fuisse superfluû, immo ad perfectionem doctrinæ conueniens, eundem rursus nomine generationis & corruptionis indicare.

Sol. 4.

ἐντελέχεια.

Ad 4. ut quid respondendum sit constet, haud ignorandum est, controuersiam esse non parvâ de interpretatione nominis ἐντελέχεια, quod tum hoc loco, tum alibi apud Aristotelem sæpe legimus. Cicero in Tusculanis quæst. latinè vertit continuatam motionem, vel quia legit ἐντελέχειαν cum litera δ. non autem ἐντελέχειαν cum τ. vel potius quia existimavit Aristotelem Atticorum more δ. in τ. mutasse;

Lege de hæc re Damasc. in Phys. capite 3. Lucianum in dialogo p. contra I. Politianum lib. 12. epist. epl. 1. Scalig. exer. 37. cõtra Card. Budæum d. 21. se lib. 1. Celi lib. 2. lect. 22. itiq. c. 22.

mutasse; atq; ita opinatus est dici *εντελέχειαν ἀπό τῆς ενδεδελεχῶς*, quod perenne, seu continuatum significat. Verum hæc Ciceronis interpretatio multis viris doctis displicuit. Nam præterquamquod nullus Græcorum interpretum eam nominis *εντελέχεια* etymologiam dedit: si entelechia esset continuata motio, perperam Aristoteles definiisset motum per, entelechiã. Quæ enim definiendi ratio esset quam motus definiretur per motionem, idem per idem? Potius ergo dicendum *εντελέχειαν* perfectionem significare. Nam Græcis *εντελής* idem valet, quod latinis perfectum, quasi *εν τῷ τέλει*, hoc est, in fine, qui cuiusvis perfectio est, existens. Cæterum & si hæc sit huius nominis proprietas & vis; sumitur tamen aliquando ut annotarunt interpretes, prout comprehendit tam perfectionem absolutam, quo pacto anima dicitur entelechia; quam inchoatam, quæ ratione competit motui, qui inchoata quædam perfectio est, ut per te via, & progressio ad ipsam perfectionem absolutam.

Non placet interpretatio Tullij.

QVAESTIO II.

VTRVM SVCCRESSIO, ET CONTINUITAS ad essentiam motus pertineant.

ARTICVLVS I.

OMNEM MOTVM SVCCRESSIVVM, & continuum esse.

IN hac quæstione pro certo haberi debet secundum doctrinam Peripateticam, veritatemque ipsam omnem motum & successivum, & continuum esse. Nam quod successivus sit, constat ex ipsa motus definitione: siquidem successio in eo consistit quod forma non integra simul acquiratur; sed per partes; id est, una pars post aliam. Hoc autem indicant verba illa, actus entis in potentia, ut in potentia. Accedit ad id comprobandum quod si motus esset quid permanens, motus non esset: nihil enim quod manet, quæ tale, movetur; nihil, quod movetur, manet. Non minus quoque apud Aristotelem constat omnem motum continuum esse. Id enim conceptis verbis asseruit. 5. Metaphys. cap. 13. tex. 18. aiens motum & tempus quanta, & continua quædam esse. & 1. cap. huius libri tex. 1. ubi docuit motum videri de numero continuorum, & lib. 4. cap. 11. tex. 99. cum ostendit magnitudinem, motum, & tempus continua esse. Idem quoque ex eo probatur; quia motus est tendentia, ut constat ex illius definitione: tendentia verò continuitatem importat. Item quia si motus non fieret continuato progressu, fieret per instantia certi, & definiti temporis; quo modo arbitrantur nonnulli vivencia accrescere;

Successio motus unde probetur.

Continuitas motus unde concludatur.

Ddd ita

ita nimirum, vt singulis momentis partes minimæ quantitatis acquirantur. At quod non ita res habeat, breuiter nunc ex eo ostenditur; quia oporteret inter duo illa instantia mobile quiescere, cum tamen nulla idonea ratio afferatur, cur post inchoatū motū, eiusmodi quies necessariò detur. Deinde quia nullus motus esset vna mutatio; sed quid conflatum ex multis mutationibus instantaneis. Quod falsum esse patebit ex doctrina Aristotelis lib. quinto huius operis cum de motus vnitatem agit.

Quare non rectè Aristotelici quidam solis lationibus continuitatem dant rati nec qualitatem, nec quantitatem, nec substantiam, cum aggeneratur, continuè acquiri; sed interruptè & discretè; aduersus quos alibi erit ex professo disputandi locus. Fatemur tamen continuitatem non ex æquo in omnibus motibus elucere, vt annotauit hoc loco Auerroes com. 6. Etenim in motu accretionis latet; in alteratione patet, in motu locali multo euidentius cernitur.

Continuitas non ex æquo in omnibus motibus conspicua est.

ARTICVLVS II.

SUCCESSIONEM PERTINERE AD
essentiam motus.

Argumenta partis negat.

Licet constet omnem motū successiuum esse, dubium tamē est, vtrum successio sit essentialis motui, an solummodo passio ab eo manās. Nam quod hæc posterior pars vera sit ex eo suadet, quia successio motus nihil aliud esse videtur, quàm negatio existentiae simultaneæ partium ipsius. Nulla verò negatio pertinet ad essentiam entis positiui, cuiusmodi est motus. Item quia si successio foret de essentia motus, cum successio sit alicuius rei successio, nec alterius, quàm motus, certè motus esset successio sui ipsius.

Confirmatio partis affir.

Contraria tamen pars, quæ asserit successionem pertinere ad quidditatem motus, verisimilior est; præsertim in sententia, quam sequimur, aientium motum non esse formam partim acquisitam, partim acquirendam; sed viam tendentiamque ad eiusmodi formam. Non enim possumus tendentiam absque successione concipere: nec est aliud, mobile paulatim accedere ad perfectionem formæ; quàm fluido quodam progressu vnam eius partem post aliam acquirere; quæ est propria & formalis ratio successionis. Est & illud argumentū. Nam quo vnunquodque ab alio intrinsecè distinguitur, eodem intrinsecè constituitur. Motus autem ab instantanea mutatione eundem terminum habentē eo differt, quod hæc simul efficiatur, illa per successionem.

Sol. 1. argu. pro par. neg.

Quæ autem pro aduersaria parte adducta sunt, ita diluenda erūt. Ad primū negabitur assūptū: Licet enim successio per negationem illā explicari soleat; re tamen vera eius ratio non consistit in negatione,

ne,

ne; sed in entitate positiua, quod videlicet vna pars post aliam fluxu quodam sequatur. Ad secundum dicendum licuti motus est fluxus formæ, ita esse successione eiusdem formæ, cuius vna pars post aliam acquiritur; sed hanc ipsam successione, quæ accidentariò conuenit formæ, essentialiter includi in motu, esseque successione motus, quatenus vna eius pars alteram subsequitur. Ex quo tamen non rectè inferitur motum esse successione sui ipsius, sed duntaxat continere successione in sua quidditate. Itaque falsum est illud, quod in argumento assumitur; nimirum successio non est successio alterius rei, quàm motus.

ARTICVLVS III.

CONTINUITATEM NON PERTINERE
ad essentiam motus.

Quod ad continuitatem spectat, sunt qui illam de essentia motus esse arbitrentur. Quod ita esse ex eo in primis ostendi potest, quia motus iuxta eam sententiam, quam vt probabiliorem statuimus, est fluxus formæ, quæ paulatim acquiritur: hic autem fluxus nihil est aliud, quàm cõtinuata quædã successio. Deinde quia si continuitas non pertineret ad essentiam motus, seclusa per intellectum cõtinuitate, adhuc integra relinqueretur motus essentia: quod non videtur posse fieri. Nam vel tunc motus constaret mutatis esse, quæ sunt indiuisibilia partes illius copulantiæ, vel non: si non constaret, iam igitur motus secundum suam essentiam non esset mutatio vna, sed plures; quia eius partes nullo inter se vinculo essent coniunctæ; immo diuisæ, & discretæ. Si cõstaret, ergo motus essentia neutiquàm cohæreret in intellectu sine mutatis esse, ac proinde nec sine continuitate. Ex quo sequitur motum in sua natura, & ratione formali continuitatem includere. Huc pertinet locus ille superius à nobis citatus ex 1. cap. huius lib. tex. 1. vbi Aristoteles ait videri motum de numero continuorum.

Nihilominus probabilior est aliorum sententia, qui putant continuitatem, esto indissolubili nexu motum comitetur, non pertinere tamen ad illius essentiam; sed esse proprietatem ab ea oriundam. Ita M. Albertus tract. de quantitate cap. 4. & 8. Auerroes 4. libro huius operis com. 119. vbi ait tẽpus mẽsurare quantitatem accidentem motui. Fonseca 5. Metaphy. ad cap. 13. q. 8. sect. 3. Pererius lib. 14. suæ Philosophiæ cap. 8. Iandunus hoc loc. q. 2. alijque non pauci. Quod hisce argumentis probatur. Motus, qua motus, est acquisitio formæ; sed acquisitio nõ est formaliter cõtinuitas; ergo motus, qua motus, nõ est formaliter, siue essentialiter cõtinuitas. Secundo. Motus ex sua ratione est es incõpletum; cum sit progressio, seu via formæ imperfectæ ad perfectionem: at cõtinuitas ipsi est quid cõpletum: siquidẽ

Sol 2.

Opinio existimantium continuitatem includi in essentia motus.

Assertur pars negatiua.

1. ratio.

2. ratio.

Continuitas motus est quid completum.

3. ratio.

Cōmunis sententia, motū esse analogū.

Continuitas est perpetua motus affectio.

Motus consideratus absque mutatis esse quo pacto se haberet.

Obiectio.

Dilatatio.

natura continuitatis, quæ in motu inuenitur, solum consistit in extendendo continue successiuam acquisitionem formæ, quæ ratio non designat incompletum quid, sicuti nec continuitas temporis, aliarum ue specierum quantitatis continuæ. Igitur motus in sua essentia non includit continuitatem; alioqui idem esset ens incompletum, & completum; aut saltem incompletum ex completo constaret; quod fieri nequit. Tertiò, Motus est analogum, vt aiunt Græci interpretes, & M. Albertus hoc loco ad tex. 4. Itemque D. Thomas, Aegidius Romanus, Auerroes, cæteri que philosophi cōmuni assensu: patetque ex eo, quia sequitur varietatem formæ, cuius est acquisitio, atque ita funditur per diuersas categorias, vt lib. 5. explicabitur: at continuitatis ratio simplex, & vniuoca est, vt pote, quæ secundum vnum eundemque cōmunem modum, successiuam acquisitionem formæ extendit, siue forma sit quantitas, siue qualitas, siue res alterius prædicamenti. Fatendum est ergo continuitatem esse extra essentiam motus. Et verò cum motus omnis, vt supra ostendimus, continuus sit, reliquum est, vt continuitas perpetua eius affectio censeatur. Ad ea autem, quæ contrariam opinionem astruere nitebantur, hunc in modum respondetur. Ad primum quidem nihil esse aliud motum, quam fluxū, & huiusmodi fluxum non includere in sua essentia cōtinuitatem; sed successiōem duntaxat; licet ea motus successio sine continuitate non sit. Ad secundum, si continuitas à motu cogitatione abiungatur, remansuram integram motus essentiam; neque eius partes concipiendas tunc fore vt copulatas per mutata esse; neque vt diuulsas, aut discretas; sed vt fluentes sine interruptione, cōtinuitate quadam negatiua; ita vt eiusmodi partes nec dicantur diuisæ, nec continuatæ. Non quidem diuisæ, quia perenniter fluunt nulla interposita quiete; nec tamen continuatæ; quia non cohærent sibi per mutata esse, quæ sunt nexus, ac termini positiui motus. Quo etiam pacto mansura esset substantia lapidis, si ab eo diuina virtute quantitas re ipsa separaretur, & in eodem situ relinqueretur, conseruareturque; nempe continua negatiue, quia videlicet eius partes non essent diuulsæ; nec tamē cōtinuatæ per superficies; sed cōpactæ in eodē situ, vel quasi situ, in quo antea erāt. Ad locū ex 1. huiusce libri capite dicito non esse mentem Aristotelis motum secundum suam essentiam esse de numero continuorum; sed duntaxat vendicare sibi continuitatem, vt quidpiam ab ipsius essentia fluēs: in quem etiam sensum accipi debent verba Aristotelis sicubi motui cōtinuitatem per se attribuit.

Sed obijciat quispiā Aristotelē interdū appellare motū cōtinuū per accidēs, vt in categoria quātitatis, vbi ait motū esse quātū ratione tēporis, & in 4. huius operis cap. 11. tex. 99. vbi docet motum esse continuum propter id, quod mouetur: quare nō videri cōtinuitatē comitari per se motum, vt passionem ab eius natura manantem. Occurrendum, motum triplicē fortiri continuitatem, vnā ratione du-

ratio

rationis, quam consumit; siquidem omnis motus tempore fit; alteram merito subiecti, in quo insidet. Nam quemadmodum candor, cæteraque accidentia materialia diffunduntur in subiecto, extendunturque illius extensione, ita & motus, ut in 6. huius operis cap. 4. tex. 33. demonstrabit Aristoteles: tertiam sibi peculiarem & intrinsecam, quæ consequitur ipsam formæ acquisitionem, ut necessaria eius affectio. Igitur de prima cōtinuitate intelligendus est Aristoteles in categoria quantitatis: de secunda quarto huius operis loco citato: de tertia locuti sumus in hac disceptatione, de qua etiam agit Aristoteles 5. Metaphy. cap. 13. tex. 18. ubi affirmat motum nō esse continuum ratione subiecti sicuti candidum, aliaque id genus accidentia; sed ratione formæ, ad quam tendit, seu quatenus est formæ acquisito.

Quæri etiam solet num omnes motuum cōtinuitates eiusdē infimæ speciei sint, an non. Cui dubitationi respondemus, si cōtinuitas sumatur ut comprehendit cōtinuitates tam materiales, quæ physicis motibus cōueniunt; quàm immateriales, quæ motibus spiritalibus competunt, non esse vnā specie. Quod suadet ipsa intercapedo, & distantia naturarū, quæ cernitur inter res ordinis ad eō diuersi, id est spiritalis, & materialis. Si autem cōtinuitas spectetur, prout tantum motibus Physicis accommodatur, dicendum omnium motuum cōtinuitatem censendam vnus infimæ speciei; quia nulla in ea inuenitur ratio, quæ maiorem probet distinctionem; præsertim cum nihil obstat quo minus rebus specie differētibus aliqua eiusdem infimæ speciei proprietates insit. Ut videre est tum in alijs, tum in corpore quantitativo, quod vnū specie in cœlestibus, & sublunaribus corporibus visitur.

Ex dictis facile quicuis intelliget sex modis posse spectari motū. Primò, ut progreditur ab agente. Secundo, ut recipitur in patiente. Tertio, ut est forma imperfecta, quæ tendit ad perfectionem. Quarto, ut est acquisitio huius formæ. Quinto, ut est successiuus. Sexto, ut est cōtinuus. Si autem petas quo nā pacto motus hisce modis consideratus sese habeat quo ad vendicandum, aut non vendicandum in prædicamentis locum; sic habeto. Motus primo modo pertinet ad prædicamentum actionis. Secundo, ad prædicamentū passionis. Tertio, cum sit ens incompletum, ut patet, nō ponitur simpliciter in aliquo prædicamento, sed reuocatur ad illud, in quo eadē forma, sub modo completo, per se constituitur. Quarto, similiter in nullo prædicamento absolutè collocatur, quia est etiam ens incompletum, videlicet acquisitio formæ imperfectæ tendentis ad perfectionem: reducitur tamen ad prædicamentum sui termini. Quinto, eandem rationem fortitur, quam tertio, & quarto modo sumptus; quia sub hac quoque notione est ens incompletum, utpote rei incompletæ essentiam componens: nullum enim completum, ut superius monuimus, rem incompletam constituit. Sexto, ponitur in prædi-

Dubitatio.

Responsio.

Cōtinuitas motuum in tota sua amplitudine nō est vnū quid specie.

Multiplex cōsideratio motus.

Sub qua cōsideratione ad quod prædicamentum motus pertinet.

Cōtinuitas
motus distin-
guitur specie
à continua-
te temporis.

prædicamento quantitatis inter species quantitatis continuæ suc-
cessivæ, quemadmodum & tempus, à quo distinctam specie conti-
nuitatem sortitur; cum huius partes, instantibus; illius verò, muta-
tis esse copulentur. Etsi contra existimarit Aureolus apud Capreo-
lum in 2. d. 2. q. 2. art. 2. asserens tēpus formaliter nihil aliud esse,
quàm successionem motus. Qua de re alibi fusiùs.

QVÆSTIO III.

AN MOTVS A TERMINO, IN QVEM
tendit, & à mobili re ipsa distinguatur nec ne.

ARTICVLVS I.

VIDERI DISTINGVI A TERMINO;
videri à mobili non distinguì.

Pro priori
parte contro-
uersi.

1. argum.

2. argum.

3. argum.

4. argum.

IN hac disceptatione, de duplici distinctione agē-
dum nobis est. Primò de distinctione motus à ter-
mino, in quē fertur. Secundò de distinctione eius-
dem à subiecto, cui inhæret. Quod ad priorē at-
tinet, Aureolus apud Capr. in 2. d. 1. q. 2. art. 2.
Argentinas in 2. d. 19. q. 1. Venetus ad cap. 3. hu-
ius libri, multiq̃ue alij opinati sunt motum distin-
gui re à termino, qui per ipsum acquiritur; videturq̃ue hæc senten-
tia hisce rationibus ostendi. Si calefactio non distingueretur re ipsa
à calore; cum calefactio, caloris per ipsam producti causa sit; seque-
retur aliquid sui ipsius causam esse; quod tamen fieri posse negat D.
Augustinus 1. de Trinitate cap. 1. constatq̃ue ex eo, quia causa est
id, à quo aliquid pendet: nihil verò pendet à se ipso.

Secundò. Motus est via & progressio ad terminum; est velox,
aut tardus; est quid successiuum, & compositum ex partibus, quæ
per mutata esse copulantur: hæc autem non competunt in terminū
motus; nec enim calorem, verbi causa, velocem, aut tardum dicim⁹
& cæt. Igitur motus distinguitur re à suo termino.

Tertio. Quæcunque ita sunt affecta, ut alterum sine altero co-
hærere possit, distinguuntur re ipsa inter se; alioqui eadem res simul
esset, ac non esset: atqui terminus motus, verbi gratia calor, in quē
calefactio fertur, cessante calefactione manet, Ergo & cæt.

Quarto. Motus est idem re cum termino: ergo corruptum po-
test naturæ viribus redire, quod Philosophi constanter negāt. Pro-
batur consecutio, quia fieri potest vt aliquod corpus, idem nunc

con-

Bacon in
2. d. 1. q. 22.

Item S.
3. Metaph.
16.

conficiat spatium, quod heri, atque ita ut idem, ubi, quod hesternae die acquisierat, hodierna acquirat. Quare si motus est idem re cum suo termino, cum posito hoc euentu, idem sit terminus utriusque motus, sequitur hodiernum motum esse idem re cum hesterno; & ex consequenti praeteritum motum rediisse.

Quinto. Motus eius, qui Romam contendit, non est idem cum existentia, quam illic habebit; cum motus sine termino esse nequeat; & tamen fieri possit, ut is Romam non perueniat. Non est igitur asserendum lationem idem esse cum suo termino.

Quod spectat ad collationem motus cum subiecto, in quo insidet; non distingui re ipsa ab eo motum probatur, quia motus localis angeli non videtur esse aliud, quam ipsa angeli substantia, prout alijs, atque alijs partibus spatij successiuè respondet; & tamen hic motus recipitur in eadem substantia angeli, ut in subiecto: idemque videtur dicendum de lationibus Physicis respectu suorum mobilium. Non igitur inter motum & subiectum realis distinctio intercedit.

ARTICVLVS II.

TOTIVS CONTROVERSIÆ
enodatio.

Ita tamen conclusio, Motum à termino, quem petit, non re, sed formaliter tantum distingui. Hæc conclusio est D. Thomæ 5. huius operis ad tex. 9. Alexandri, Auerrois, & Themistij. Itē Ochami in 2. q. 9. ac cæterorum Nominalium. Pro eius verò explicatione advertendum est, non eundem esse terminum totius motus, & partis. Etenim si per totam calefactionem octo gradus caloris acquirantur, totius calefactionis terminus erunt iidem octo gradus; singulis autē calefactionis partibus respondebunt singulæ partes caloris, quæ nimirum per singulas partes motus acquisitæ fuerunt. Pari modo si per totam accretionem quantitas vnius palmi comparata sit, terminus toti accretioni respondens erit quantitas vnius palmi; at singulis partibus accretionis respondebunt singulæ portiones quantitatis per eam acquisitæ. Idem de latione suo modo dicendum est. Nam si quis vnius leucæ spatium decurrat; toti lationi respōdebit existentia in integra leuca; singulis autem lationis partibus existentia in singulis partibus ipsius leucæ.

Hoc posito suadetur quoad priorem partem conclusio. Primum, quia si motus re ipsa differret à termino, posset sine illo diuinitus conseruari; at quod non possit, inde constat, quia cum motus non sit aliud, quam termini acquisitio, repugnantiam inuoluit dari motum sine termino.

Secundò. Motus non habet diuersam existentiam à termino; ergo nec

; argum.

Pro altera parte questio nis arg.

Duplici dicitur forma.

i. conclus.

Explicatio conclusionis.

Confirmatio prioris partis conclusionis.

nec diuersam realitatem. Consecutio probatur, quia existentia nihil est aliud, quam res ipsa sub certo modo, secundum quem vnumquodq; extra suas causas poni dicitur. Antecedens ostenditur, quia si motus haberet existentiam diuersam ab existentia termini; cum uti res se habet quoad existentiam, ita & quoad productionem; sequeretur motum produci alia actione distincta ab ea, qua eius terminus; deinde rursus illam actionem effici per aliam; sicque in infinitum. Quod nemo dicet. Denique confirmatur eadem conclusio vulgata illa Philosophorum ratione, quod res non nisi cogente necessitate multiplicandæ sint; nulla autem necessitas cogit inter motum & terminum, realem distinctionem inducere.

Res nō multiplicandæ absque necessitate.

Cōfir. post. part. concl.

Duplex distinctio formalis.

Motus distinguitur essentia à termino.

Altera pars quest.

2. concl.

Posterior pars conclusionis, quæ asserebat motum formaliter distinguui à suo termino, ostenditur ijs rationibus, quas initio superioris articuli ad distinctionem inter motum & terminum comprobandam adduximus. Apertè enim conuincunt dari inter hæc distinctionem aliquam: verum non maiorem, quàm formalem. Porro autem cum formalis distinctio duplex sit, (loquimur autem de distinctio-
ne formali ex natura rei) vna, qua quidpiam sub eadem realitate diuersas habet essentias: alia, qua sub eadem essentia diuersos modos; quærat aliquis vtra harum distinctionum inter motum & terminum statuenda sit. Respondemus in eorum sententia, qui motum nihil aliud esse, quàm ipsam formam fluentem opinantur, non distinguui motum à termino, nisi penes diuersum modum eiusdem essentiæ; est enim motus eademmet forma, quæ acquiritur, eademque essentia, nihilo à se ipsa plus differens, quàm quod aliter ac aliter se habeat, prout ab esse imperfecto ad perfectum progreditur, seu, vt Philosophi loquuntur, prout eadem forma nunc sumitur vt in produci, nunc vt in producto esse. At iuxta aliorum opinionem, quæ statimur, arbitrantium motum propriè, ac formaliter esse ipsum fluxum, seu progressionem ad formam, dicendum erit motum distinguui essentia à termino. Enim verò motus secundum suam naturam est quidpiam successiuum; vt superius ostendimus; forma autem, quæ acquiritur, vt calor, verbi gratia, nō ita se habet, etiam interim dum acquisitionem subit; quia si tunc secundum suam essentiam foret successiuus, vtique etiam post acquisitionem, finito motu eius natura in successione consisteret, quod longe aberrat à veritate.

Veniamus nunc ad alteram controuersie partem de distinctione inter motum, eiusque subiectum, seu mobile. Prænotandum est bifariam, quod ad rem præsentem attinet, quoduis mobile sumi posse; nimirum vel prout est affectum quantitate; vel absolute secundum suam essentiam, substantiamvè. Hoc posito, sit secunda conclusio. Omnes motus distinguui re à mobili secundum substantiam spectato. Hæc ita probatur. Motus, vt ostensum fuit, sunt idem re cum formis, quæ per ipsos acquiruntur; eæ verò formæ differunt re à substantia mobilis; ergo & motus. Probatur assumptio, nā quantitas,

vt

vt est communior Philosophorum sententia, itemque vbi, & qualitas, quæ sunt termini accretionis, lationis, & alterationis, distinguuntur re à substantia, quæ subiectum est horum motuum. Quod item de ea substantia, quæ nutritione acquiritur, dicendum est. Quod si quis obijciat, non videri ita rem habere in nutritione, in qua eadem rei viuientis substantia est subiectum, & est terminus ad quem nutritio proficiscitur, qui est idem re cum nutritione; occurrendum licet hodierna nutritio idem re sit cum substantia partiali, quæ per eam acquiritur; non tamen esse idem cum tota substantia rei nutritæ; de qua nostra conclusio intelligi debet.

Sit tertia conclusio. Motus omnes excepta latione distinguuntur re ipsa à mobili secundum quantitatem considerato. Hæc eadem fere ratione nititur, qua superior. Nam motus sunt idem re cum terminis, ad quos tendunt; hi verò à quantitate mobilis re ipsa differunt; vt consideranti perspicuum erit. Excipimus tamen lationis terminum, quia hic nihil aliud est, quàm vbi; quod, vt in progressu patebit, à quantitate mobilis, prout modo huic, modo illi parti spatij respondet, non distinguitur. Id, quod diximus de termino nutritionis comparato cum substantia rei, quæ nutritur, intelligi etiam debet de termino accretionis collato cum quantitate rei, quæ augetur; differt enim eiusmodi terminus à quantitate mobilis, nō quidem ab ea, quæ tunc acquiritur; sed à quantitate integra subiecti, quæ ex quantitate denuò accedente, & ex ea, quæ in subiecto præerat, coalescit.

ARTICVLVS III.

EXPLICATIO ARGVMENTORVM
primi articuli.

Nunc primi articuli argumēta, qua ex parte superioribus conclusionibus aduersari videntur, diluamus. Ad primū, quod variè diluitur à Capr. in 2. dist. prima quæstione secunda art. tertio, negandum est calefactionem causam esse caloris. Neque enim rei productio causa rei dici debet: siquidem causa est id, quod esse confert; actio vero non propriè confert esse; sed est id, quo confertur.

Ad secundum neganda est consecutio; sola enim formalis distinctio motus à termino abundè sufficit, vt aliqua de motu enuntientur, quæ de termino negari debeant, si terminus spectetur quoad formalem suam rationem, qua à motu dissidet.

Ad tertium respondendum, etsi ea, quæ inter se neutiquam distinguuntur, mutuò abiungi non possint; ea tamen, quæ cum sint idem re, inter se formaliter differunt, interdum ita esse affecta,

Ecc facta,

fecta, vt saltem vnum absque altero, idest, absque ratione formali alterius coherere possit, vt videre est in fundamento respectu relationis, cum qua re idem est, & tamen potest absque illa consistere, vti candor absque similitudine. Idem verò accidit in motu & termino: illo namque intereunte hic permanet; licet neque relatio sine fundamento, neque motus sine termino esse queant.

Sol. 4.

Ad quartum respondetur in eo euentu non simpliciter, idest, quoad suam realitatē, & formalitatem hesternum motum, qui iam euauit, redire; sed quoad suam realitatem solū quatenus exercetur motus, qui est idem re cum illo, ratione termini, in quo ambo conueniunt.

Sol. 5.

Ad quintum quid respondendum sit, ex ijs, quæ superius diximus, patet. Neque enim totus motus est idem re cum, vbi, seu cum existentia mobilis, vt alicui parti spatij, sed vt toti spatio adæquatur: pars autem motus idem est cum eadem existentia, vt alicui portioni eiusdem spatij respondet.

Solutio argu-
menti p̄ idē
tate motus
cum mobili.

Ad id verò, quod identitatem motus cū re mota astruere videbatur, dicendum est motum localem Angeli non distingui re ab eius substantia ad hanc vel illam partem spatij applicata. Nec id repugnat nostræ conclusioni, quæ de physicis duntaxat lationibus, cuiusmodi non est motus angeli, intelligitur. Sed de hac re in progressu plura.

Capitis tertij Explanatio.

De subiecto
motus.

P ^a *Erspicuum* } Ex ijs, quæ proximè disseruit, perspicuum esse ait, quod multi in controuersiam adducunt, in quo videlicet motus insit. Constat enim inesse in re, quæ mouetur, non in mouente; propterea quod motus actus quidem est à mouente profectus, à quo actu, qui re ipsa vnus est, tam mouens quàm mobile nominantur.

Neque enim putandum est duos esse actus re diuersos, quorum alter ad motorem, alter ad rem, quæ mouetur, pertineat.

b *Mouēdi quidē*

Dari aliquē
actum mouē-
tis.

Prius quam demon-
stret eundem mo-
uentis, & rei, quæ
mouetur actus esse;
ostendit a liquē esse
actum mouētis, in
hunc fere modū.
Quæadmodū mo-
bile prius est in po-
testate ad motum;
deinde actu moue-

tur; ita agens prius est potestate mouens, deinde actu mouet: ergo sicuti datur actus, per quem id, quod prius potestate mobile erat, fit actu tale; ita oportet actum aliquem esse, per quem, id quod antea erat potestate mouens, officiatu mouens actu.

CAP. III.

P ^a *Erspicuum* verò etiam illud est, de quo dubitatur, *Text. 18.*
motum in eo esse, quod mouetur: est enim actus eius,
& ab eo, quod vim mouendi habet. Et eius quidem
quod mouendi vim habet, actus diuersus non est, quippe cum
vtriusque actus esse debeat: **b** mouendi quidem enim vim ha-
bet, quia possit mouet autem eo quod agat: sed in id quod
cieri motu potest actiuum est. **c** *Vnus*

c *Vnus*

c *Vnus igitur* } Reipsa vnum, eundemque esse actum mouentis, & rei motus, ex eo suadet, quia actus mouentis est actus rei, quatenus agit, rei vero motus quatenus patitur, idem autem est, quod mouens agendo efficit, & quod res, que mouetur, patiendo recipit, ut idem est interuallum, quod inter vnum & duo iacet, siue ab vno exorsus ad duo progrediamur, siue contra a duobus ad vnum: eademque via accliuus, & decliuus est, licet hinc iter capessentibus ascensus sit, illinc descensus; quanquam item accliuuitatis, & decliuuitatis diuersa sit ratio.

d *Existit autem* } Pertrahat controuersiam de actionis, & passionis conuenientia, quam logicam dubitationem appellat, quod logicis, seu probabilibus argumētis more dialecticorum in vtraque parte agitari queat.

c *Vnus igitur amborum eque est actus. Vt enim, inter vnum & duo, & duo & vnum idem est interuallum, vtiq; vnum idemq; sunt accliuus, & decliuus (hæc enim vnâ quidem sunt, ratio tamen vna non est) ita & in mouente, & eo quod mouetur, res habet. d* *Existit autem dubitatio logica: necesse enim est fortasse alium quendam eius, quod efficit, alium eius, quod patitur, actum esse. Illius namque effectio est huius passio: opus vero & finis illius quidem effectus, huius autem affectio. e* *Cum igitur ambo sint motus, si diuersi sint, in quo nam erunt? aut enim vterq; in eo quod patitur, & mouetur, aut effectio in efficiente, & passio in patiente: quod si & hæc nominari potueris, idest, effectio debeat, æquiuoce id fiet. At qui si ita est, in eo quod mouet, motus inest. Eadem enim ratio est de eo quod mouet, & de eo, quod mouetur: quare vt omne quod mouet, mouebitur aut id, in quo motus inest, non mouebitur. f* *Quod si vtraq; & effectio, & passio in eo, quod mouetur, & patitur, & docendi, discendiq; actus, cū duo sint in eo, qui discit, primū quidem suus cuiusq; actus in eo non inest, deinde illud absurdum est duobus motibus simul moueri. Alique enim due vnus rei, atq; ad vnâ formâ alterationes erunt, quod fieri non potest. Sed vnus erit actus. g* *At à ratione alienum est duorum speciei diuersæ vnū & eundem actum esse. Atq; si docendi, & discendi actus sit idem, effectio item & passio, docere quoq; idem erit, quod addiscere, & efficere idem quod pati, quare necesse erit eū omnem, qui docet, discere, & qui agit, pati. h* *An neq; alterius actum in alio esse absurdum est? Docendi enim actus, eius qui docet, actus est, in aliquo tamen, & non abscissus, sed huius in hoc.*

f *Quod si vtraq;* } Iterum in priorem controuersie partem disputat ostendens actionem, & passionem vnum, eundemq; actum non esse. Primum, quia sequeretur actum non consistere in eo, cuius actus est, siquidem actio, que est actus agentis, esset in patiente. Secundò, quia idem duobus motibus ad vnâ formâ tendentibus ciceretur, videlicet motu actionis, & motu passionis.

g *At à ratione alienum* } Pergit ostendere actionem & passionem non posse eundem actum esse. Primum, quia rebus specie, im mo. & genere discrepantibus, agenti, in qua, & patienti idem actus cōpeteret. Itē, quia docere, & discere, agere, & pati idem forent. Vnde vltimò sequeretur, eū qui docet, necessariò addiscere; & qui agit, necessariò pati; que omnia à vero maximè abhorret.

Text. 19.

Text. 20.

8.

Mouētis, & mobilis eundem esse actum.

De conuenientia actionis, & passionis.

lecticorum in vtraque parte agitari queat.

Ac primum quod actio, & passio diuersi actus sint, ex eo probat; quia actio est actus agentis, passio actus patientis. Quare cum agens, & patiens diuersæ res sint; actio, & passio actus erunt inter se diuersi, maxime cū id, quod actione produciuntur, patientis affectio sit, agentis vero effectus, & finis, atque opus.

e *Cum igitur ambo sint* } Argumentatur pro altera parte questionis probans actionem & passionem non esse distinctos actus. Si enim, inquit, inter se distinguerentur, aut vterq; esset in patiente, aut actio in agente, & passio in patiente: quorum neutrum dici potest. Aduertit autem hoc loco Simplicius

Actionem non esse in re, que agit.

Actio, & passio vnus idemque motus.

h *An neq̄ alterius* } Propositam questionem hac assertionem diluit. Actio, & passio sunt re ipsa, & subiecto vnus, idemque motus in patiente existens. Monet verò nullam esse incommodum eandem actum alia, atque alia ratione pertinere ad duo, videlicet ad rem agentem & patientem; ad illam, tanquam ad id, à quo fluit; ad hanc, tanquam ad id, in quo recipitur.

i *Nec quicquam* } Ostendit, non sequi ea incommoda, quæ sequi videbatur, si actio, & passio vnus actus dicerentur. Ac primum ad illud, quod colligebatur, nimirum fore, ut qui docet, disceret, & qui agit pateretur, respondet non posse id rectè colligi, nisi actio & passio idem omnino sint; quod tamen falsum est, cum ratione inter se distinguantur eo modo, quo

via, qua Athenis Thebas itur, & qua Thebis Athenæ potantur, re ipsa eadem est, ratione autem diuersa. Ex quo etiam intelligi poterit, quomodo alia his similia incommoda refellenda sint.

K *Quid igitur motus est* } Colligit expositum à se fuisse quid nam sit motus, tum vniuersè, tum particulatim, illud nimirum apertè, hoc implicite; cum sit facile communem motus definitionem ad singulas accommodare species. Nam si quis alterationem definiendo explicare velit, dicet alterationem esse actum eius, quod alteratur, quæ tale est; quod itè in cæteris facere licebit. Postremò tradit aliã motus definitionem, scilicet, motus est actus eius, quod agere, & pati potest, quatenus tale est. Quæ definitio naturam motus, vt actionis, & passionis rationem habet, declarat. Actio enim est actus eius, quod agit, vt tale est. Similiter passio actus eius, quod patitur, vt tale est.

i *Nec quicquam prohibet vnum & eundem non essentia, vt vestimentum, & tunica, sed vt quod potestate est, ad id se habet, quod agit, duorum esse. Neq̄ necesse est eum, qui doceat, discere etiam, si facere, & pati sint idè; non ita tamè vt ratio essentia vna sit, qualis est vestimenti, & tunica, sed vt via, quæ Thebis Athenas ducit, & Athenis Thebas, quemadmodum etiam antea diximus. Non enim eadem omnia his congruunt, quæ quouis modo eadem sunt, sed hisce tantum, quorum essentia est eadem. At neque, si docendi, discendique actus idem sit, docere, & discere idem erunt, quemadmodum neque si inter ea quæ disuncta sunt, vnum idemque sit interuallum, propterea etiam hoc ab illo, & illud ab hoc distare idem sunt. Vt autem omnino dicam ne docendi quidem & discendi actus, aut actio, & passio idem sunt proprie, sed motus, cui hęc insunt. Nam huius in hoc, & huius ab hoc actum esse ratione diuersa sunt. & Quid igitur motus est, & vniuersè, & per partes dictum est: non enim obscurum est quonam pacto vnaquæque eius species definietur. Etenim alteratio rei, quæ potest alterari, quatenus potest alterari, actus est. Præterea modo notiori eius, quod agere, & pati potest, quatenus tale est, actus, tum vniuersè, tum in vno quoque, vt edificatio, aut sanatio. Eodem autem modo de alijs singulis motibus dicetur.*

Text. 21.

Text. 22.

Text. 23.

Caput

QVÆSTIO I.

VTRVM ACTIO TRANSIENS IN agente an in patiente insit.

ARTICVLVS I.

OPINIO EXISTIMANTIVM in agente inesse.

Con-

Onstat ex cōmuni philosophorum doctrina præsertim Aristotelis in nono lib. *Metaphy.* cap. 9. tex. 16. duo esse actionum genera: alterum immanentium; alterū transeuntiū. Quod immanentes in agente recipiantur, ipsa ratio, nomenque immanentium planè indicat; & si has plerique auctores, e quorum numero est D. Thomas opusc. 48. Ferrariensis 2. lib. de anima q. 22. & 2. cōtra gent. cap. 82. Aegidius de mēsurā angelorū. q. 10. Scotus in quodlib. q. 13. Heruēus quodl. 9. q. 8. affirmant non esse actiones veras de categoria actionum, sed qualitates potius ad prædicamentum qualitatis pertinentes. Quorum sententia alibi confutanda erit.

Actiones immanentes qui putantur non esse veras actiones.

Quòd ad transeuntes attinet, vtrum in agente insint, an non, controversia est. Scotus in 4. d. 13. q. 1. Caietanus in cōmentarijs 1. part. ad q. 25. art. 1. Raymundus Lullius 2. libro suorum prouerbiorum, alijque nonnulli arbitrantur actionem transeuntem formaliter spectatam, hoc est, ipsam emanationem formæ ab agente, vt caloris ab igni, non in patiente, sed in agente recipi. Id verò multis stabilire nituntur argumentis, in hunc fere modū. Ratio formalis, qua actio à passione differt, non videtur esse aliud, quàm relatio agētis ad patientem: hæc autē relatio, est in agente: ergo & ipsa actio. Minor probatur, quia in quo subiecto est relationis fundamentum, in eodem est relatio; siquidem relatio, & fundamentum re idem sunt; fundamentum autem relationis est potentia agentis, quæ nullibi præterquam in re agente insidet. Huc pertinet, quod teste Aristote cap. 1. libri de Somno & vigilia, eiusdem est actus, cuius est potentia. Quare cum potentia ad agendum in agente sit, in eodem quoque erit actio.

1. arg. pro sententia ponentium actionē transeuntem in agente.

Secundò. Aristoteles 8. huius operis cap. 1. text. 9. ex eo probare contendit Deum ab æterno mundum procreasse; quia alioqui sequeretur Deum aliquam subijisse mutationem; hæc autem ratio non videtur aliunde apud Aristotelem vim habere; nisi quia existimabat actionem creandi in Deo inesse, quæ proinde si nouiter Deo accessisset, oporteret Deum mutari; censuit ergo Aristoteles actionem in re, quæ agit, inesse.

2. argum.

Tertiò. Formalis effectus nullibi absque sua forma esse potest; ergo agere, quod est effectus formalis actionis, nulli conueniet, nisi ei, quod in se ipso actionem habuerit: atqui agere conuenit igni, v. c. siquidem ignis dicitur calefacere; ergo ignis est qui actionem recipit. Adde, quod si actio esset in re, quæ patitur, eam utique appellaret, atque adeo patientis agere diceretur, quod longe à vero abest.

3. argum.

Quartò. Cum vnus idemque ignis duo ligna calefacit: vel est vna actio, vel duæ; non duæ; tum quia ignis eodem actu ad vtrūque lignum

4. argum.

num

num calefaciendum incumbit; tum quia non diceretur eiusmodi ignis vnum agens secundum vnum principium agendi; sed duo. Est igitur vna actio. Quare cum vnum accidens nequeat pariter in duobus subiectis inesse, erit in vno duntaxat, hoc est in igne.

ARTICVLVS II.

CONCLVDITVR ACTIONEM INESSE
in patiente; simulque inter actionem, passionem,
& motum discrimen constituitur.

Cōclusio que
stionis.

Contraria tamen sententia existimantium non solum formam, quæ motu gignitur; sed ipsam quoque formæ productionem, siue emanationem inherere in patienti, Peripatetica & vera est, eamque amplectuntur præter alios Themistius, Alexander, Philoponus, Simplicius, Auerroes, Magnus Albertus, vt constat ex ijs, quæ annotant ad tex. 20. & 23. huius libri, & ad text. 139. libri tertij de anima. Item Ferrariensis hoc loc. q. 4. & c. 1. lib. 2. contr. gent. Sonc. 5. Metaph. q. 37. Iauellus lib. 9. Metaph. q. 15. Heruæus quodl. 4. q. 4. Capr. in 2. d. r. q. 2. art. 3. Secuti cōmunem Magistrum D. Thomā, huiusce opinionis, quicquid alij velint, assertorē, tum alijs in locis, tum lib. 2. contr. gent. c. 1. Ac quod ita senserit Aristoteles liquet ex c. 3. huius libri, vbi docet actionem & passionem esse vnum, eundemque motum, hunc verò in re, quæ mouetur, esse; & actionem esse actum huius in hoc, idest, in patiente; passionem verò, huius ab hoc. Quod non minus luculente confirmat libro 9. Metaph. cap. 9. text. 16. cum ait actionem esse in eo quod efficitur, vt ædificationem in eo, quod ædificatur, & omnino motum in re, quæ mouetur. Vbi plane vides Aristotelem non solum formam, quæ fit, sed eius etiam effectiōnem in patiente constituere. Præterea actio, vt superius ostensum fuit, est idem cum termino producto, veluti calefactio cum calore: sed cum ignis aquā excalfacit, calor recipitur in aquā. Ergo in eandem calefactio ipsa recipietur; alioqui idē accidens duobus subiectis simul inhereret. Item si actio transiens inhereret in agente, non esset transiens, sed immanens, vt ex ipsa ratione immanentis actionis patet ergo & cæt. Nec satisfaciet qui dixerit actionē transeuntem differre ab immanente quia per transeuntem semper efficitur aliquid operis, quod illa paracta adhuc maneat. Non, inquam, satisfaciet; cum manifestum sit actionem qua cithara pulsatur, esse transeuntem; qua tamen paracta nihil per eam confectum superest.

Confirma-
tio.

Vt tamen apertiora reddantur, & vt primi argumenti, quod pro contraria parte adduximus, explicatio luculentior sit, declarandum hoc

hoc loco erit quoniam pacto actio & passio inter se, & à motu dissi-
deant. Scotus in quodlib. q. 11. & in 4. sent. d. 13. q. 1. sentit totam ra-
tionem actionis consistere in relatione ad agens; passionis verò in
relatione ad patiens. Capr. in 2. d. 1. q. 2. art. 1. conclusione 2. putat
formalem rationem actionis & passionis non esse aliud, quàm ipsum
motum, differreque inter se, quòd actio importet in obliquo rela-
tionem causæ ad effectum, idest, habitudinem originis ipsius motus
quæ est in mouente; passio autem respectum, siue ordinem effectus
ad causam, videlicet ad rem agentem, à qua motus emanat. Hervæus
quodlibeto. 7. q. 14. arbitratur actionem esse motum prout inclu-
dit agens, extrinsecè tamen; passionem esse eundem motum, quate-
nus rem patientem, etiam extrinsecè complectitur.

Sed omissa longiori disputatione, duplici pronuntiato hæc du-
bitatio enodanda est. Primum sit. Actio & passio neque relationem,
neque motum per se, neque motum vna cum agente & patiente ex-
trinsecùs adiunctis, formaliter significant. Prima pars huius pronun-
tiati ostenditur, quia si actio & passio relationem significarent, per-
tinerent ad categoriam relationis. Secunda suadet, quia cum mo-
tus sit quidpiam tum analogum, tum incompletum, si actio & passio
formaliter essent motus, neutrum eorum spectaret per se ad vllum
prædicamentum. Tertia probatur ex eodè absurdo, quia hæc tria,
motus, agens, & patiens, si vniuersa, tanquam ex æquo significata
sumantur, præterquam quod ex parte motus analogiam habent,
sunt quidpiam complexum, quod locum per se in prædicamentis
non habet. Quare actio & passio non constituerent per se du-
plicem categoriam, quod à communi Philosophorum sensu abhor-
ret.

Secundum pronuntiatum sit. Actio, passio, & motus sunt vna ea-
demque res; differunt tamen inter se formaliter penes diuersos mo-
dos absolutos, quos vendicant. Huiusce pronuntiatii veritas decla-
ratur, astruiturque simul ex eo, quia vna & eadem calefactio, quæ
motus est, re ipsa est actio & passio; vt enim manat ab agente, ratio-
nem actionis sortitur; vt excipitur in patiente, rationem passionis.
Quod Aristoteles 3. huius libri capite hisce verbis explicauit, Om-
nino autem actio & passio, non idem sunt propriè, (idest, formaliter)
sed motus, cui hæc insunt. Nam huius in hoc, & huius ab hoc
actum esse ratione diuersa sunt. At non dari inter hos terminos
maior distinctionem ex eo concluditur, quia quæuis alia ma-
ior distinctio superuacanea est. Esse verò prædictos modos non res-
pectiuos; sed absolutos, constat ex confirmatione secundæ partis
primi pronuntiatii. Porro in hac differentia subeunda habet se mo-
tus, quasi materiale quid, in quo tenuissimæ illæ entitates, quas mo-
dos dicimus, resultant; Quo fit, vt non eadem prorsus ratione & mo-
tus ab actione & passione, & actio passioque inter se differant.

ARTI,

A R T I C V L V S I I I .

S O L V V N T V R A R G V M E N T A C O N -
tendentium actionem in agente recipi.

Sol. 1. arg.
Actio & pas-
sio non differunt
solis respectibus.

His ita constitutis ad primum superioris articuli argumentum, negandum est actionem & passionem differre tantum respectibus, si de intrinseca differentia loquamur, ut ex dictis patet; quanuis non eamus inficias relationem agentis comitari semper actionem; relationem vero patientis, passionem. Sed enim hi respectus non faciunt inter hæc essentielle discrimen. Ad reliquam argumenti partem dices eiusdem esse actum, cuius est potentia, idest, ab eo, cui conuenit potentia, proficisci actum. Cæterum non semper in eodem, in quo inhæret potentia, inesse actum, tanquam in subiecto. Capreolus in 2. d. 12.

Sol. 2. arg.

Error Aristotelis.

Ad 2. dicendum, non iccirco existimasse Aristotelem, si initio temporis procreatus fuisset mundus, mutatum iri Deum, quod putarit actionem creandi debuisse in Deo, ut in subiecto recipi; sed quia cælestis disciplinæ luce destitutus, non intellexit, qua ratione posset Deus sine voluntatis mutatione nouam rerum creationem moliri. Quem errorem confutat D. Augustinus 12. lib. de Ciuit. Dei c. 17. de eodemque 8. huius operis libro pluribus agemus.

Sol. 3.

Res, que est actio denominat id, a quo est, & id, in quo est.

Ad 3. negatur debere semper causam formalem in eo esse, quod ab illa appellatione sumit, & cui effectus formalis conuenit. Nāque tametsi fatendum sit effectum formalem sine forma dari non posse; potest nihilominus forma ipsa rem, in qua non inest, extrinsecus denominare, ut in re proposita accidit. Ad argumenti confirmationem dicito, rem ipsam, quæ est actio, denominare id, in quo recipitur, idque a quo egreditur; alio tamen & alio modo; nempe illud passive, hoc active: hoc tanquam edens, illud tanquam recipiens actionem. Quod videre est etiam in loco, qui & aerem circumfusum in quo inhæret, & Socratem denominat; sed aerem ut locatam, Socratem ut locatum.

Sol. 4.

Si Verbum diuinum duas humanitates assumpsisset, diceretur vnus homo.

Ad 4. in proposito exemplo re vera duas actiones dari, duosque actus ab eodem igni prodeuntes, sicuti & duo calores. Non dici tamē duo agentia; quia ut concreta multiplicentur non sat est formarum multitudo; sed requiritur præterea suppositorum diuersitas. Vnde si Verbum diuinum duas humanitates ad suæ hyposthesis unitatem copulasset, non duo, sed vnus duntaxat homo diceretur, ut rectè asseruit D. Tho. 3. p. q. 3. art. 7. Aduerte tamen posse duas illas calcificationes aliquo modo vnā dici ratione vnus principij, a quo manant: quemadmodum & duæ lineæ, esto in se, & ut ad aliam, atque aliam circumferentiæ partem terminantur, plures sint; ut tamen in centro coeunt, vnum quidpiam censentur.

QVAES-

QVAESTIO II.

VTRVM LATIO IN MOBILI AN
in corpore circuniacente inhæreat.

ARTICVLVS I.

OPINIO EXISTIMANTIVM
non inhærerere in mobili.

PROPOSITA quæstio non parum controuersa est. Sûnt enim, qui existiment lationem non in mobili, sed in corpore circumfuso, vt in subiecto inesse, ac rē ipsam, quæ mouetur extrinsecus tantum denominare. Quam sententiam tueri debent quicumque per motum localem nō alium terminum, quàm ambiētis corporis superficiem acquiri putant. Nam cum terminus cuiusque motus idem re sit cum motu, fieri non potest, vt motus in alio subiecto hæreat, quàm in eo, in quo est eius terminus. Huius ergo opinionis fuit D. Thomas in 4. d. 44. quæst. 2. art. 2. & 3. contra gentes cap. 82. Gregorius in 2. dist. 1. quæst. 4. art. 1. Sonc. 5. Metaph. q. 40. Heruæus quodl. 1. q. 9.

Ac primùm quod per motum localem sola externa superficies acquiratur, vnde tota fere controuersæ explicatio pendet, ita suadet. Aristoteles 8. huius operis cap. 7. tex. 59. probat motū localem cæteris motibus perfectiorem esse, quod mobile secundum eum non sit in potestate ad aliquid intrinsecum, sicuti est id, quod alteratur & augetur; aliamve subit mutationem; putat igitur mobile per lationem nihil intrinsecum acquirere, atque adeo solam externā superficiem. Secundò idem confirmatur, quia Aristoteles tã in hoc opere, quàm aliàs, quoties de locali motu philosophatur, nullius rei, quæ per eum rei motæ obuēniat, mentionem facit, præterquam loci, hoc est, superficiem ambientis corporis. Tertiò quia si per motum localem aliquid mobili inhærens acquireretur, vel id esset absolutū, vel relatū: non absolutum, quia non videtur quid nã id esse queat: nō relatū, quia ad relationē non est per se motus; ergo & cæt.

Quartò, Idem hunc in modum comprobatur. Loci acquisitio est vere ac proprie motus; ergo per motum localem nulla forma inhærens mobili, sed locus duntaxat per se acquiritur. Antecedens ostēditur. Primùm quia acquisitio loci est actus entis in potentia, vt in potentia; siquidē dū res mouetur, aliqua pars loci acquiritur, alia acquirēda superest. Itē quia locus habet õnes cõditiones, quas Philo-
sophi in eo, quod pprie, ac per se motū terminat, deposcūt, vt cõside-

ranti planum erit. Consecutio autem probatur, quia si forma illa, quam aduersæ partis auctores in ipso mobili constituunt, motu compararetur, cum locus (vt proximè ostensum est) per se etiam latatione acquiratur; vel nullus motus localis esset vnus per se, vtpote qui duplicem terminum natura differentem obtineret; vel danda essent plura genera latationum à vulgatis distincta; vnum ad formam illam rei motæ inhærentem; aliud ad locum; quod alienum tamen est à cõmuni doctrina philosophorum, apud quos ea motuum distinctio nõ legitur.

ARTICVLVS II.

LATATIONEM INESSE IN MOBILI,
nec aduersariorum argumenta concludere.

Concluditur
pars affirmatiua.

Contraria sententia existimantium latationem inhære in ipso mobili verisimilior, ac Philosophorũ communior est. Eã defendit Scotus hoc in lib. quæst. 2. Toletus q. 3. Iandunus 4. Metaph. q. 4. Durandus in 2. d. 15. q. 3. Ioannes Maior d. 2. q. 2. Ochamus in q. 9. ac omnis fere schola Nominalium; in eademque videtur fuisse auctor sex principiorum in explicatione categoriæ, vbi, cum doceat vbi esse in re ipsa, quæ mouetur, quod item asserit Scotus in 4. d. 49. q. 16. Probatur verò hæc opinio hunc in modum. Aristoteles definiit superius motum actum mobilis, atque ex professo docuit motum esse in mobili vt in subiecto, quod etiam repetit 9. Metaph. cap. 9. tex. 16. Igitur motus non in corpore circuniacente, sed in re, quæ mouetur, inest. Secundò, latio angeli est quid spiritale, quod proinde recipi non potest in corpore. Necessè est ergo vt recipiatur in ipso angelo. Quare non omnis latio in corpore ambiente inhæret. Tertio, dato per diuinam potentiam inani spatio à terra vsque ad cauum lunæ, ascendat ignis in suam regionem. Eiusmodi ascensus est verè motus, & non inhæret in corpore circunstante, cum ibi nullum corpus sit, inhæret igitur in ipso igni. Respondent aduersarij hoc euentu debere ignem moueri, non vero & positiuo motu, sed negatiuo. At nihil respondent. Nec enim inficiari queunt dari in eo ascensu agitationem quandam veram & realem, ortam à leuitate & impulsu, cuius vi ignis in sublime feratur; alioqui non vlterius pergeret; quæ agitatio non aliud esse potest, quam latio, cum rem ab vna parte spatij ad aliam transferat. Quod verò hæc agitatio sit vera motio positua ex eo suadet, quia alioqui posset ignis (quod admittendum non est) ad cauum lunæ peruenire, Deo ad eiusmodi itionem nullum concursum præstãte. Nec enim pura negatio diuino concursu eget. Adde quod motus primi mobilis est verus, ac realis, cum is omnium latationum norma sit, docente Aristotele lib. 8. huius operis c. 7. tex. 62. Et tamen primum mobile ex parte superiori (secundum Aristotelem) nullo obtegatur

cor-

Ex Aristotele.

Ex motu angelorum.

Ex motu in vacuo.

Refutatur aduersariorum responsio.

Ex motu superemæ spheræ.

corpore, in quo eiusmodi motus insit. Fatendum igitur erit in ipso primo mobili, non extra, eum motum recipi.

Est tamen inter eos, qui nostram hanc sententiã tuentur non parum dissidij in explicando lationis termino, quẽ mobili inherere dicimus. Sunt, qui putent esse relationẽ distantie ad polos, vel contenti ad superficiẽ continentẽ. Sed non rectẽ sentiunt. Nulla enim relatio motu per se acquiritur, vt Aristoteles c. 2. lib. 5. huius operis docebit. Alij dicunt esse quid resultans in mobili ex circumiacentis corporis superficie. Sed hoc refellit superius argumentũ, quo ostendimus dari posse verũ, ac positiuũ motũ in vacuo, vbi nulla erit superficies, à qua in rẽ motã quicquam deriuetur. Statuendum igitur est, terminũ motus esse ipsum vbi, siue existentiã in spatio; hanc autẽ non esse aliud, quã mobilis quantitatẽ, prout in hac vel illa parte spatij existit, seu modũ quendã, quem sortitur quãtitas prout nunc huic, nunc illi parti spatij, siue veri, siue fictitij respondet. Suadetur autẽ hæc sententia tũ ex impugnatione aliarum, tũ quia superuacaneum est aliud quid constituere, quod per motum localẽ acquiritur: tũ verò, quia hic terminus, quẽ ponimus omni lationi, siue in vacuo, siue in pleno fiat, perpetuò obseruit, ac per se acquiritur. Nõ diximus autẽ prædictũ terminũ esse ipsã substantiã rei mobilis; sed eius quantitatẽ, quia sicuti substantia corporea, de cuius motu agimus, per quantitatẽ certo vbi circumscribitur: ita eius vbi à quantitate peti debet, prout tamen partibus spatij cõmensuratur. Secus res habet in angelis, qui cùm sint corporeã molis expertes, & nõ secundũ quantitatẽ, sed secundũ substantiã in suo vbi constituentur: consentaneũ est, vt vbi, quod motu acquirunt sit idem re cum ipsorum substantia, prout alijs, atque alijs partibus spatij respondet.

Argumenta verò contrariã partis ita diluẽda sunt. Ad primũ dicẽdũ Aristotelẽ tantũ negare per lationẽ acquiri, aut amitti formã aliquã distinctã re à mobili, sicuti in cãteris motibus accidit: Ad secundũ, propterea cùm de latione differit, non expressam facere mentionem vbi, sed loci; quia locus notior est, quã vbi; & quia per loci differentias indicare vult differentias vbi, quæ per ordinem ad spatium, quod ordinariẽ, ac secundum naturã cursum, loco circũfunditur, sumi debent. Ad tertiũ ex ijs, quæ dicta sunt, patet responsio. Nẽpe motum localẽ terminari ad aliquid absolutũ; nec tamen ad locũ, sed ab vbi, vt explicatũ est. Ad quartũ dicendũ etsi corpus, dũ fertur, ambiẽtem superficiẽ simul acquirat, eam tamen acquisitionem ex accidenti sese habere ad lationem, quæ per se, vt diximus, ad vbi duntaxat terminatur. Itaq; acquisito superficiẽ collata ad rem motã non est actus entis in potentia, vt in definitione motus intelligitur, idest, entis, quod per se eiusmodi formam acquirat. Nec item prædicta superficies habet conditiones necessarias, vt aliquid motũ terminet; siquidẽ nõ per se, sed per accidẽs tantũ obuenit. Cuius rei indiciũ est, quod in vacuo dabitur verus motus, per quẽ tamẽ nulla externa superficies cõparetur.

Discrepanciã
inter asserto-
res huius sen-
tentię.

Quis sit ter-
minus motus.

Quod nã sit
vbi angelorũ.

Responsio ad
1. arg. aduer-
sariorum.
Ad. 2.

Ad. 3.

Ad. 4.

Capitis quarti Explanatio.

Phyfici esse
de infinito
disputare.

Quoniam a autem } Postquā Aristoteles in priori huius libri parte de motu vniuersè disseruit, nunc de infinito disputare aggreditur. Ac primū ostendit disputationem hanc ad institutum Phyfici pertinere. Nam cū Phyfici circa magnitudines, motum, & tempus, qua ratione quedam entium naturarum affectiones sunt, versetur, & horum vnumquodque finitum, aut infinitum sit, consentaneum profectò est, vt eidem incumbat detur ne infinitum & quid nam id sit, rimari. Admonet tamen nō omnia, etiam quę in Physicam contemplationem cadunt, finita, aut infinita esse: vt punctum quod nec infinitatem vendicat, vt patet, nec finitatem, cū non habeat terminum, sed sit ipse terminus. Item vt affectiones, quę neutrum horū per se, ac suo ingenio sortiuntur. Porro nomine affectionū vel intelligit vniuersa accidentia præter quantitatem, vt ait Psellus; vel omnes, ac solas qualitates, vt placet Themistio, & Philopono, vel qualitates solas, non tamē omnes, sed sensibiles duntaxat, vt D. Thomas, & Simplicius interpretantur.

b Contemplationem autē }

Naturalis esse Philosophi de infinito disceptare eo rursus probat, quod præstantissimi quique Philosophi, qui hanc de rebus physicis doctrinam pro dignitate tradiderunt, de infinito disputarunt. Nec verò vt de re ad naturam parum attinente, sed vt de ea, quam statuebant rerum principium, etiam alij alio modo.

Dissensio inter
Platonē,
& Pythagoreos.

c Vt Pythagorici & Plato } Dissidium fuit inter Platonem & Pythagoricos circa infiniti positionē. Nam Pythagorici ita infinitudine numerorū, rerū principia esse arbitrabantur, vt numeros à rebus singularibus, etiam cogitatione, nō tamē re seiungerent; sed eos partim in rebus sensibilibus, partim in ijs, quę sensus effugiūt, extra mundū collocarent. Plato verò extra complexū vniuersi, nec vllū corpus, neque ideas constituit: posuit tamē infinitū tū in rebus sensui obnoxijis, videlicet magnū, & parū quibus infinitatem inesse pronūtiabat, tū etiā in ideis.

Pythagorici

d Et illi quidem } Pythagorici numerum parem infinitum esse aiebant, imparem finitū, atque illū ab hoc cōprehēdi, & ad finitatem vocari; quia videlicet. impar pari additus, sectionē in

CAP. IIII.

Quoniam a autem scientia, quę de natura est, in magnitudinibus, motu, & tempore versatur, quorum vnūquodque aut infinitum, aut finitum esse necesse est, quanquam non omnia infinita sint, aut finita, veluti affectio, aut punctum (huius enim generis nullum in horum altero collocari fortassis necesse est) eum sanè, qui naturam pertractat, decet contemplari, infinitum sit, nec ne: & si sit, quid sit. **b** Contemplationem autem de eo huius scientiæ esse propriam eo indicatur, quod quicumque hanc Philosophiam cum dignitate attigerunt, de infinito disseruerunt, idque vt quoddam rerum principium omnes ponunt: alij quidem, **c** vt Pythagorici, & Plato per se non vt aliquid, quod alij accidat, sed vt substantiam. Verū Pythagorici in rebus, quę sub sensum cadunt, cū separatim numerum non statuunt, idque etiam quod extra cælum est, esse infinitum: Plato verò extra quidem nullum corpus esse, neque ideas, propterea quod eas nullibi esse: infinitum tamen & in his, quę cadunt sub sensum, & in illis esse. **d** Et illi quidem numerum parem infinitum esse: eum enim comprehensum, terminatumque ab impare his quę sunt, infinitatem præbere, eiusque rei argumentum id esse, quod in numeris euenit. **e** Cū enim normę circa vnum & seorsim ponuntur, aliam interdum semper speciem, interdum vnā exoriri. **f** Plato autē duo infinita: magnum, & parū. **g** Phyfici autem omnes aliam quandam naturam eorum quę elementa nominantur, vt aquam, aut aerem, aut medium inter hæc infinito subiiciunt.

Text. 24.

Text. 25.

Text. 26.

Text. 27.

Eorum

partes æquales prohibet. Vel quia vnitas, quæ impari numero peculiariter attribuitur, quod eius additione parem superet, numerorum diuisionem terminat, si quidem vbi primum ad vnitatem ventum est, cessat diuisio.

e Cum enim normæ, } Quod infinitas pari numero conueniat, finitas impari ex eo Pythagorici ostendebant, quia normis, quas Græci *γνώμονας* vocant, positis circa vnum idest, additis vnitati, alia interdum & alia numeri species semper nascatur, interdum eadem semper. Alia quidem, & alia, si normæ, quæ pares sint numeri, eadem, si normæ, quæ impares sint, circumponantur. Quod vt intelligas aduerte Pythagoricos eos numeros gnomones appellasse;

Cur infinitas pari; finitas impari numero conueniat.

Eorum autem, qui finita faciunt elementa, nullus facit infinita: sed qui elementa infinita statuunt, vt Anaxagoras & Democritus, ij omnes infinitum tactu continuum esse aiunt; ille quidem è partibus similibus, hic verò ex omnium figurarum seminario. Atque etiam ille quanuis partem non secus, ac vniuersum admistionem esse, propterea quod rem quanuis è quanuis fieri conspiceret. Nā & hinc videtur dixisse res omnes aliquando simul fuisse, vt hanc carnem, & hoc os, & ita rem quanuis; quam ob rem & omnia: igitur & simul. Principium enim secretionis non solum est in vnoquoque, sed etiam omnium. Cùm enim id quod gignitur, ex huiusmodi gignatur corpore, omnia autem gignantur, quanquam non simul, aliquod quoque generationis principium esse necesse est. Illud verò vnum est, quod ille mentem nominat, quæ quidem à principio aliquo intelligendo agit. Quamobrem necesse est aliquando simul fuisse, moueri que olim cœpisse. Democritus autem nullum primorum corporum aliud ex alio fieri ait; sed commune tamen corpus partium magnitudine, & figura differēs omnium principium est. Hanc igitur contemplationem Physicos decere ex his est perspicuum. h Porro principium ipsum esse probabiliter omnes ponunt: nec enim frustra esse, nec vlla alia vis præterquam principij in eo inesse potest. Etenim omnia aut sunt principium, aut ex principio. Infiniti autem principium non est, quod finis quoque eius esset. i Præterea ingenitum & interitus expers, veluti principium sit quoddam. Quod enim genitum est, sinem id habeat necesse est: omnis autem interitus est finis. Quare vt dicimus, huius principium non est, sed aliorum esse ipsum videtur, atque etiam omnia continere, regere, & omnia, vt ij inquit quicunque alias causas, vt mentem, aut amicitiam, præter infinitum non faciunt: hocque diuinum esse; immortale enim, & quod perire nequeat, vt Anaximander ait, plurimi que eorum, qui de natura disserunt.

qui quadratis numeris (ad imitationem geometricarum magnitudinum, & figurarum) circumpositi numerum instar gnomonis auget, sed speciem eius non mutat. Huiusmodi sunt omnes numeri impares, ordine sibi succedentes. Vbi diligenter aduertendum est, innumeris, quemadmodum & in geometricis figuris quosdam esse triangulares, alios quadratos, alios ab alijs figuris non habentes, vt Boetius disertè exposuit. Sunt verò quadrati v. g. numeri, quorum latera sunt equalia; siquidem ex numero semel in se ducto efficiuntur. Talis est quaternarius, qui ex binario semel repetito nascitur. Si ergo omnes numeri impares ordine collocentur: & eorum primus, nempe ternarius circa vnitatem, quæ potestate primus est quadratus, constituitur; gignetur quaternarius, qui est pri-

Numeri à figuris nonnisi habentes.

Quaternarius primus quadratus actus.

mus quadratus actus. At si quaternario secundum numerum imparem nimirum quinarium, adijciamus, efficietur secundus quadratus, videlicet nouenarius: huic rursus si tertium imparem, qui est septenarius, addamus, sexdenarius emerget, qui est alius quadratus: idemque perpetuo eueniet, nulla speciei numeri facta mutatione. Quod si pares numeri addantur, alia atque alia species numeri secundum rationem figure orietur. Nāque in primis vnitati adiectus binarius ternarium efficit, qui est numerus triangulus; huic si adijciatur alter numerus par, videlicet quaternarius, septenarius emergit alterius speciei. Itaque adiectione parium semper noua quadrati species excitatur: Ideoque impari finitudinem, pari infinitudinem Pythagorici ascribebant.

f Plato

Text. 28.

Text. 29.

Text. 30.

24.

25.

26.

27.

Plato duo po-
luit infinita.

f *Plato autem* Plato duo constituit infinita, videlicet magnum & paruum, utrunque ex diuisione magnitudinis. Nam magnitudo in infinitum secari, unumque potest, & cumulus, qui ex ea sectione confurgit, in infinitum etiam crescet.

*Cur in
rebus
naturalibus
non sit
infinitum*

g *Physici autem* Docet Physicos, hoc est, eos, qui in motum, & generationem, interitumque rerum naturalium admiserunt, principio infinitatem non per se, sed quasi quidpiam aduentitium attribuisse. Ponebant enim aliam quandam naturam, ut aquam, vel aerem, cui infinitudo conueniret, non tamen uti ratio substantie, sicuti Pythagorici, & Plato existimauerunt. Horum autem dogmata particulatim receset, de quibus in libro primo huius operis luculentè egimus.

Veteres infi-
nitum, princi-
pium esse sta-
uerunt.

h *Porro princi-
pium* Laudat ve-
tere. Philosophos
non quod infinitum
inuerint, sed quia
cum illud posuisset,
verisimili ratione
principium esse di-
xerant. Enim ve-
ro infinitum si est, fru-
stra esse non potest,
esset autem frustra
si principij vim non
haberet. Nam quid-
quid in rerum na-
tura existit aut prin-
cipium est, aut ex prin-
cipio, infinitum au-
tè ex principio esse
non potest, quia om-
ne id quod habet
principium, etiam
finem habet; ratio
autem finis infiniti
essentiam demoli-
tur.

Hec tamen ratio
cum non seruet idè
principij significa-
tum, sed à principio

temporis ad principium magnitudinis transeat, eodem vitio laborat; quo ratio Melissi, quam Aristoteles primo huius operis cap. 2. ut captiosam, & ineptam improbauit. Itaque eam Aristoteles non ut propriam, aut ex suo sensu, sed ex veterum, qui infinitum ponebant, disputatione adduxit, ut, præter alios, annotauit hoc loco D. Thomas; et si Græci interpretes eiusmodi probationem tanquam Aristotelicam communire, tuerique aditantur.

Infinitum in-
genitum qui
posuerint.

i *Præterea ingenitum* Aiebant præterea infinitatis auctores infinitum esse ingenitum, & indissolubile, quod in Platonis Phædone legitur. Id autem ex eo suadebant, quia quidquid gignitur finem habet, omnisque interitus, finis quidam est. Denique aiebant infinitum esse diuinum quid, & omnia continere, ac regere. Et huius quidem dogmatis assertores fuerunt qui alias causas præter infinitum non assignabant, ut Anaximander.

Rationes an-
tiquorum ad
ponendum in-
finitum.

k *Quinque autem* Multas hoc loco rationes congerit, quibus antiqui Philosophi ad ponendum infinitum adduci poterant. Prima ratio est, quia tempus cum principio & fine careat, necessariò infinitum obtinet. Secunda, quia quælibet magnitudo potest infinitè diuidi, ut constat ex placitis Mathematicorum, qui data qualibet linea partem aliquam ab ea auferri iu-
bent, deinde aliam, atque aliam infinitè minorem sine termino: item quia præcipuum quamlibet datam lineam in duas æquales partes secare, & quolibet assignato triangulo, alium minorem describere. Tertia, quia rerum dissolubilium ortus & interitus perennis est, nec vllum vnquam habebit finem. Quod esse nequit nisi rebus gignendis infinita materia subministratur. Si enim finita esset, iam diu fuisset ex hausta, cum necesse sit omne finitum ablatione finiti tandè absolui.

Text. 31.

Text. 32.

Text. 33.

1 *Eo etiam quod* } Quarta ratio est, quia omne finitum corpus ab alio superiori coe-
ceatur, & terminetur oportet. Quare aut in magnitudinibus dandus erit infinitus progressus,
aut deuenietur ad aliquod corpus, quod non iam ab alio contineatur. Ex quorum primo se-
quitur dari infinitam multitudinem: ex posteriori, dari magnitudinem infinitam.

ii *In primis verò* } Quinta ratio est à nostræ mentis cogitatione, quæ nullis tenetur li-
mitibus. Nam quouis numero & magnitudine data, maiorem concipit, & quemcumque ter-
minam extra cœlam figit, vltterius subinde progreditur. Quod esse non potest nisi hæc infinita
re ipsa dentur; siquidem vt quæque res ad esse, ita ad sui cognitionem se se habet. Adde quod
aut extra cœli ambitum corpus aliquod est, aut infinitum spatium inane. Si detur primum,
cum nulla maior sit ratio, cur corpus in hac, quam in illa parte spatij consistat, vtique erit in fi-
nitum corpus; à quo totum id spatium occupetur. Si autem posterius admittatur; cum va-
cuum nihil aliud sit, quam locus potestatem, aptitudinem ue habens ad

cohibenda in se cor-
pora; cūque in perpe-
tuis esse & posse nō
differant, confitē-
dū erit extare actu
infinitum corpus eo
loci cōtentum. Hac
fere ratione vsq; fuit
Epicurus ad mūdo-
rum infinitatem in-
ducendā; quā Lu-
cretius 2. Poematis
sui libro decantauit.

Obserua hīc Pēripa-
teticum illud axiō-

Text. 34. *Maximè autem Physici est considerare sit ne magnitudo
infinita, quæ sensu comprehendatur. o Primum itaque de-
finiendum est quot modis infinitum dicatur. Primum quidem
modo id, cuius transitus esse non potest, propterea quod ha-
bile non sit vt transeat; quemadmodum vox inuisibilis
dicitur: alio id, quod transitum habet, sed ad eius finem nun-
quam venit; aut quod vix p. Aut quod aptum quidem est
habere, non tamen habet transitum, aut finem. Præterea in-
finitum omne, aut additione, aut diuisione, aut vtroque mo-
do.*

CAP.

ma, In æternis esse & posse idem valent; cuius veritatem 8. huius operis expendemus.

n *Habet autem dubitationem.* } Questionem de infinito ancipitem esse ait; quod d
siue id ponatur, siue negetur; in vtramque partem incommoda occurrant, & dubia, quæ non
facilem habeant explicatum: atque inter alia, vtrum infinitum substantia, an accidens sit, aut
neutrum horum. Maximè verò ad Physicam pertinere a t disquirere, vt um aliqua magnitu-
do subiecta sensibus infinita sit. Infinitudo enim rerum sensus effugientium ad alias spectat
disciplinas.

o *Primum itaque* } exponit varias infiniti significationes, vt ambiguitate de-
posita, controuersia aptius dijudicetur. In primis ergo infinitum id dicitur, per quod transitus esse
non potest, vt punctum, & anima, quo etiam modo vox inuisibilis appellatur, quod apta non
fit, vt sub audiendi sensum recidat. Secundo dicitur infinitum, quod habet quidem transitum,
sed absque fine, id est, quod aptum est, vt per illud transiri queat, nunquam tamen ad eius
metam peruenitur, vt linea in infinitum porrecta, si daretur. Tertio id, quod etsi terminum
vendicet, vix tamen, aut cum magno labore perfici potest; vt labyrinthus, qui vias in se
identidem recurrentes, & inexplicabilem exitum habebit.

p *Aut quod aptum quidem est.* } Quarto, dicitur id, quod aptum est habere tran-
situm, aut terminum; non tamen habet; quo pacto, vt Philoponus, & Alexander explicant;
circulus infinitus vocatur, quia cum possit in eo designari punctum, quod initium transitus sit;
nullum tamen ex se actu designatum continet. Quinto, id, quod infinitam adiectionem
capit, vt numerus; aut infinitam dissectionem, vt magnitudo; aut vtrumque vt eadem mag-
nitude. Enim verò quocumque numero dato, potest dari alius maior, addita vnitatem, ita vt
in infinitum nouo semper incremento augetur; & quæuis magnitudo potest in duas partes
diduci, atque vna earum rursus in duas alias diuidi, quatum vna priori addatur; ita vt illi
fiat perpetua in cumulum adiectio; alteri perpetua detractio.

Capitis

ni hab nōt
ni nōt nōt
ni nōt nōt
Vt quæq; res
se habet ad
esse; ita & ad
sui cognitio-
nem.

In æternis nō
differit esse,
& posse.

Questio de
infinito in
vtrāque par-
tem anceps.

Diuersa infi-
niti signifi-
cata.

Quocumque
numero da-
to potest da-
ri maior.

Capitis quinti Explanatio.

Non dari in
finitum.

Substantia in
se spectata est
infectilis.

Preoccupatio.

Plato cum
infiniti asser-
tor fuerit.

S^a *Eparatum igitur* } Eorum dogma, qui infinitam substantiam à rebus sensibili-
bus abiunctam } onebant, coarguit; disputatque in hunc modum. Nullum infectile est
infectum: sed omnis substantia in se p^recise considerata est infectilis: ergo nulla est
infecta: nisi forte eo modo, quo vox inuisibilis appellatur. De qua tamen infinitudine,
non loquantur aduersarij, neque nos: qui tantam disquirimus vtrum ne aliqua magnitudo
in infinitum protensa existat. Assumptio probatur, quia omne diuiduum, aut est multitudo
aut magnitudo.

b *Quod si ex accidente* } Responderet fortasse quispiam illam substantiam, non per
se; sed ex accidente diuiduam esse videlicet ratione quantitatis, sicque peraccidens infinitam
esse posse. Hoc refellit; quia iam talis substantia, quæ infinita, non foret rerum elementum, vti

Plato eius infiniti
asseror volebat: si-
cuti nec inuisibile est
elementum lingue,
sermonisue; licet
vox, quæ sermonis
materia elementis
dicitur, inuisibilis sit,
propterea quod in-
uisibile, accidentariò
ei competat; cum
tamen elementum,
rei, cuius elementum
est, p^r se, atq; intrin-
secè conueniat.

c *Quoniam itè* }

Alia ratione confir-
mat non dari infi-
nitam substantiam.
Minus, inquit, po-
test à quantitate in-
finitum, quam ab
infinite quantitas
separari; quando-
quidem plus à sub-
iecto affectio, quæ
ab affectione subie-
ctum pendet: atqui
nō potest dari qua-
ntitas, quæ finita, vel
infinite non sit: er-
go nec dabitur fini-
tudo, vel infinitu-
do extra quantita-
tem: & ex conse-
quenti nulla substā-
tia p^r se, ac vi sua in-
finita esse poterit.

Nō dari sub-
stantiam infi-
nitam contra
Pythagori-
cos.

d *Perspicuum verò est* } Non dari substantiam actum infinitam, & quæ rerum princi-
pium sit, vti Pythagorici aiebant, ex eo suadet; quia oporteret eam esse quid simplex, quale
est omne principium, & eiusdem rationis partibus constare. Vnde sequeretur quamlibet eius
portionem infinitam esse. Quod si velint eam substantiam carere partibus, in quas possit di-
uidi; id ex eo confutat, quia infinitum omne quantum esse oportet, atque adeo sectile in
partes.

CAP. V.

S^a *Eparatum igitur à rebus sensilibus infinitum esse, quod* Text. 35.

ipsum per se sit infinitum, non potest. Ipsum enim infi-
nitum si nec magnitudo sit, nec multitudo, sed substan-

tia & non accidens, diuidi non poterit: nam quod diui-
duum est, aut magnitudo est, aut multitudo. Si verò diuidi
non potest infinitum non est, nisi ut vox inuisibilis. Sed hoc
modo infinitum neque illi ponunt, qui aiunt ipsum esse, neque
nos scrutamur; sed ut id, quod non potest transiri. **b** *Quod* Text. 36.

si ex accidente sit infinitum, eorum quæ sunt elementum non
erit, quatenus infinitum, ut nec lingue inuisibile, quanquam
inuisibilis sit vox. **c** *Quoniam item pacto aliquid per se infi-*
nitum esse potest, si neque numerus est, neque magnitudo, quo-
rum per se est affectio quedam infinitum: minus enim esse
neesse est, quam magnitudinem aut numerum. **d** *Perspicuum* Text. 37.

verò etiam est infinitum ita esse non posse ut id, quod actu est,
& ut substantiam, & principium. Si enim constet partibus,
quidquid eius accipias, erit infinitum. Nam infiniti essentia,
& infinitum sunt idem, si infinitum substantia est, & de
subiecto non dicitur. Aut igitur diuidi non potest, aut infini-
tè diuiduum est. Vt autem res eadem multa sit infinita, fieri
non potest. At quemadmodum aeris pars aer est, ita & infini-
nitum siquidem substantia est, & principium: partibus
igitur vacat, & diuidi non potest: sed actu infinitum esse non
potest, quantum enim quiddam neesse esset. **e** *Ex accidenti* Text. 38.

igitur est infinitum. Sed si ita sit, dictum est principium
statiui ipsum non posse: sed illud cui accidit, aerem, aut pa-
rem. Quare absurdum enuntiant, qui ita aiunt, ut Pythagorici.

Infini-

nitum

nitum

nitum

e Ex accidenti igitur Colligit ex dictis siquod infinitum detur; id non per se, sed ex accidente infinitum esse posse. Quo fit ut infinitum, quia ta e, principium esse nequeat, sed id tantum, cui infinitudo conuenit, ut aer, quod Anaximenes: vel numerus par, quod Pythagorici statuebant. Quare & ijeriam inculandi sunt, qui Pythagorico more substantiam ponunt infinitam, & nihilominus in partes sectilem esse volunt.

f Sed hęc fortasse Superior disputatio de infinito, aliquantulum extra limites Naturalis Philosophię diuagata est, quia vniuersalior erat, & communior. Nunc igitur in solis rebus subiectis sē sui, quę Physicę cōsiderationis proprię sunt, de infinito inquisitionē facere statuit. Primūq; verisimilibus rationibus; quas logicas appellat; deinde firmis, necessarijsque argumētis ostendit non posse in natura infinitum dari.

Text. 39.

Infinitum enim substantiam faciunt, simulque in partes distribuūt. f Sed hęc fortasse per scrutatio cōmunior est, vtrū infinitū esse possit & in Mathematicis, & in his, quę intelligētia apprehenduntur, & ijs, quę magnitudinē nō habēt.

Text. 40.

Nos autem consideramus vtrum in his, quę cadunt sub sensū, & de quibus doctrinam conscribimus, sit nec ne sit corpus accretione infinitū. Ac logicē quidem considerantibus ex talibus videri possit nō esse. g Si enim corporis ratio sit superficie terminari, infinitum certē corpus nec quod mente, nec quod sensu apprehendatur vllō modo esse poterit. At neque numerus ita, ut separatus & infinitus. Etenim numerus, aut id quod numerum habet numerari potest. Si igitur fieri potest, ut res numerabilis numeretur, infinitū quoq; poterit trāsi.

Text. 41.

h Magis autem naturaliter contemplantibus, ex hisce: neque enim concretū id esse potest, neque simplex: concretum quidem corpus non erit infinitum, si elementa numero finita sunt: necesse est enim plura esse & mutuā contrariorū inter se esse equabilitatē vnūq; eorum infinitum non esse. Et si enim vnus vis ab altero quantūcunque vincetur (ut si ignis finitus sit, aer infinitus, equalisquę ignis, equalē vi aerem quantumuis multipla excedat, modo numerum quendā habeat) tamē cōstat futurū esse, ut infinitum vincat, id quę ad interitum perducatur, quod finitū est. Vnūquodque autem infinitum esse non potest. Corpus enim est, quod omnem in partem extenditur, quod autem est infinitum absque vllō termino extensum est. Quare corpus infinitum omni ex parte in immensum erit extensum. i At neq; vnum, & simplex infinitum corpus esse potest, nec (ut nonnulli aiunt) id quod est præter elementa, è quo illa generant, nec omnino, sunt enim nonnulli, qui id faciunt infinitum, non aerem, aut aquā, ne ab eo, quod inter illa infinitum est, cætera interimantur, quandoquidem inter se contraria sunt, ut aer frigidus est, aqua humida, ignis autem calidus: quorum vnum si infinitū esset, reliqua iam periissent.

Text. 42.

Nunc

Text. 43.

h Magis autem naturaliter Ratione alia magis Physica, hoc est, à principijs nature, & ab ingenio naturalium corporum desumpta, concludit non posse dari corpus infinitū. Quod item primo de cœlo non ab simili argumento cōprobauit. Necesse est, inquit, omne corpus, aut ex elementis concretum esse, aut simplex: sed neutrum horum infinitum esse potest: ergo & cetera. Minor, quoad priorem partem suadet, quia cum elementa quatuor tantum sint, constaret vtiq; eiusmodi corpus certis numero elementis. Quare vel omnia terminatam haberēt magnitudinē, sicque finita molē efficierent: quia quod ex certis partibus terminatę magnitudinis colascit, finitum est: vel vnū aliquod ex ijs, aut plura, aut omnia infinitā molem vendicarent. Quod fieri nō potest, quia oporteret vnū illud infinitū ele-

Text. 44.

g Si enim corporis ratio In primis ergo ita distat. Nihil, quod superficie clauditur, infinitum esse potest; omne corpus superficie clauditur. Nullum igitur corpus potest esse infinitū. Secundò ita Nihil, quod numerando comprehendendi, & absoluti potest, infinitū nem habet, cū infinitum sit id, quod absolute nequit: sed omnis numerus, & id omne, quod numerū habet, potest numerando absoluti. Nihil igitur tale infinitum est.

Text. 45.

omne corpus aut est simplex, aut ex elementis cōpositum.

Text. 46.

omne corpus aut est simplex, aut ex elementis cōpositum.

Text. 47.

omne corpus aut est simplex, aut ex elementis cōpositum.

Text. 48.

omne corpus aut est simplex, aut ex elementis cōpositum.

Text. 49.

omne corpus aut est simplex, aut ex elementis cōpositum.

Impugnatio finitum logi cirationibus.

Impugnatio finitum logi cirationibus.

mentum, ut ignem v. c. reliqua omnia extinguere, & in se connertere: quandoquidē supra omnem mensuram proportionis, quoduis finitum agendi acrimonia & efficacitate vince- ret. Eademque ratione patet non posse plura ex ijs elementis infinita prepollere ma- gnitudine. Nec item omnia, quia vnūquodque eorum mole sua totam infiniti spatij capacitatem obsideret.

L. At neq; vnū & simplex } Superest confirmanda altera assumptionis pars, videlicet non dari corp9 sim-

plex infinitū. Agit autem in presentia Aristoteles tantū de corpore simpli- ci rectam lationem subeunte, acturus nimirum de eo, quod in orbem vol- uitur in libris de celo, vbi nullum eiusmodi infinita- tem habere demon- strat. Non dari er- go predictum cor- pus infinita mole predictū, ex ijs, que paulō ante dicta sūt, facile conuincitur.

Nam & alia corpo- ra interimeret, & nulli alteri locum daret. At enim quia,

Quidam me-
dū aliquid
inter elemē-
ta principū
constituerūt

ut primo huius ope- ris explicatum est, quidam rerum prin- cipiū, non aliquid elemētum, sed me- dium quid inter ea contrarietatis ex- pers, fecere; quod quispiam diceret, absque aliorum va- stitate, & incom- modo infinitatem habere posse, utpo- te contraria vi, qua perniciem molia- tur, destitutum; id quoque refutat Ari- stoteles, probas nō dari eiusmodi corp9;

eriam infinitatis incommodis sublatis, cum nec sub sensum cadat, ut cetera, nec in misto- rum veniat compositionem, sicut nec in id mista dissoluuntur.

Heraclitus
omnia igni
de flagratione
predicabat.

K. Neq; igitur ignis } Probat mundū non posse aliquid ex elementis esse, etiā dem- pra infinitate, ut ignem, quo arsura omnia Heraclitus acoat, aut aliud quid ab elementis di- uisum. Nam quicquid mutatur ē contrario in contrarium mutatur, ut patet ex ijs, que in primo huius operis disputata sūt: at vnū elementum sibi ipsi aduersari non potest, aut propriam perniciem intendere. Quare si vnū tantum eiusmodi corpus in natura existeret, omnis rerum generatio, & interitus omnino tolleretur, quod experientiē palām repu- gnat.

L. Omnino autem } Alia ratione sensilium corporum infinitatem impugnaturus, duo que-

Nunc verò aliud esse aiunt, è quo hæc sint. Huiusmodi autem esse non potest, non quia infinitum (de hoc enim communē quid dicendum est, quod ad omne corpus, aerem quoque & aquam, & aliud quoduis equè attineat) sed quod tale corpus, quod sub sensum cadat, non est præter ea, que nuncupantur elementa. Cum enim res omnis in id, è quo cō-

Text. 45.

stat, dissoluatur, aliud quidpiam præter ignem, & terram, & aquam hic esset, nullum autem conspicitur. & Neque igitur ignis, neque aliud vllum elementum infinitum esse po-

Text. 46.

test. Omnino enim, & præter quam quod infinitum esse ali- quod ipsorum astruatur, non potest vniuersum (etsi finitum sit) aut esse, aut fieri vnū quid ipsorum, quemadmodum ait Heraclitus omnia quodam tempore deflagatura. Eadem

Text. 47.

vero ratio de vno est, quod præter elementa Physici faciunt. Omnia etenim è contrario in contrariū mutantur, ut è ca-

Text. 48.

lido in frigidum. Est vero etiam ex his de corpore omni sen- sili considerandum, vtrum infinitum esse possit, an non.

L. Omnino autem sensile corpus infinitum esse non posse ex his constat: omne enim corpus sensile alicubi esse aptum est, & vniuscuiusque locus est aliquis, atque etiam partis, & to- tius est idem, ut totius terræ, & glebæ vnus, ignis & scin- tillæ: quare si vnus sit formæ, aut immobile erit, aut semper feretur; quod fieri non potest. Cur enim deorsum magis, quā sursum, aut ad quenuis locum? Dicō autem si sit gleba, quo- nam ipsa mouebitur? aut vbi nam quiescet? Corporis enim, quod ei cognatum est, infinitus est locus. Vtrum igitur to- tum locum occupabit? & quomodo? quis igitur, & vbi est ipsius status & motus? An vbiq; quiescit? non ergo mouebi- tur. An verò ad omnem locum mouebitur? non igitur stabit.

Text. 49.

m. Quod si totum ex dissimilibus constet partibus, dissimi- lia etiam erunt loca: & primum quidem vniuersi corpus vnū non erit, nisi tactu: deinde hæc aut finitæ erunt spe- cie, aut infinitæ.

Ac

quædam præmittit. Alterum est, omne corpus sub sensum cadens certum habere in mundo locum. Loquitur verò de corpore sensili duntaxat, quia Mathematicum non propriè locum vendicat. Alterum est. Totius & partium eundem esse locum naturalem. H. s. positus ita disserit. Si detur corpus aliquod simplex, vniuersque nature infinita mole præditum, id aut immobile erit, aut perpetuo ciebitur, imò nec mouebitur, nec quiescet. Hæc autem absurda sunt, ergo & cetera. Probat Maior. Si enim terre gleba sumatur, ea nec mouebitur, nec quiescet, ad quem

Cuilibet cor-
pori ensibi-
litatem de be-
ri locum.

45. *Ac finite quidē esse non possunt: erūt enim alie infinitæ, alie non erunt, si vniuersum sit infinitum, vt ignis, aut aqua. Tale autē contrarijs, vt antea dictū est, exitio est. Ob quam etiā causam Physicorum nemo ipsum vnum & infinitū ignem statuit aut terram, sed aut aquam, aut aerem, aut medium inter ea, quod vtriusq; loca aperte essent definita: hæc autem incipientem habeant locum, superum nempe, & inferum. n. At si infinitæ, & simplices, loca quoq; & elementa erunt infinita, quod si hoc esse nequeat, & loca sint finita, totum quoq; finitum esse necesse est. Fieri enim non potest, quin corpus, & locus sint paria: nā neque locus totus maior est, quam corpus esse simul queat, simul vero etiā infinitum corpus non erit, neque corpus maius, quam locus: aut enim inane aliquod erit, aut corpus quidpiam, quod in nullo sit loco. o. Anaxagoras autem de infiniti statu absurde loquitur. Ipsum enim infinitum se ait firmare, idque ex eo, quod sit in se, siquidem re alia nulla continetur, quasi vbi aliquid fuerit, ibi natura comparatum sit esse: quod quidem à vero abest, cum aliquid alicubi esse possit, vbi sua-
46. pte natura non est. p. Si igitur quā maximè vniuersū nō mouetur propterea quod id, quod se sustinet, & in se est, à motu vacare necesse sit: causa tamen, cur moueri aptum nō sit dicenda erat: non enim satis est eum, qui ita dixerit aufugisse: nam & aliud quiduis à motu vacare potest, quod tamē vt moueatur aptum esse nihil vetat. q. Namq; & terra nō fertur, nec si infinita esset, eaq; à medio cohibita nō propterea in medio coquiesceret, quod nullus esset locus ad quē ferretur: sed quod ei naturaliter id insitum non esset: atqui dicere liceret eā se nixu suo sustentare. Si igitur ne in terra quidē, quanquā esset infinita, hoc esset causa, sed quoniā pondus habet, pondus autē in medio manet, in quo medio est terra, similiter & infinitū ob aliā quandā causā in se manet, nō quia infinitū & ipsū se sustentat.*

enim ferretur locū, aut in quo quiescet? Nā cum idem, vt antea sumpsimus, & totius & partium locus sit, & totum infinitorum locorū, versus omnē differentiam, obtineat eā pacitatē, utiq; non erit maior ratio ut in vnā potius, quā in aliam partē commeet, nec cur in vna magis, quā in alia quiescat. Proinde, cum in omnes partes simul ferri nequeat, necessariò quiescet: cum autem in omnibus partibus eiusdem spatij simul quiescere nō possit, necessariò mouebitur. Quare semper quiescet, & semper mouebitur: & nunquā mouebitur aut quiescet. *Quod si totū* Probat non posse dari corpus infinitum dissimiliū naturarum, hoc est ex partibus specie differentibus coactū: haberent enim eius modi partes loca similiter specie distincta, cum loca corporibus respondeant. Et quidem

Totius, & partium idē locus.

47. 48. 49. *re partes non vnum aliquid continuum; sed contiguum duntaxat efficerent: siquidem ea, que specie distinguuntur non possunt in vnum quid continuatione, sed ordine tantum, aut alia eiusmodi compositione coalescere. Vel igitur eiusmodi partes essent finite, vel infinite. Si finite, cum efficiant infinitum, necessariò vna ex ijs, aut plures infinitam molem obtineret, que proinde ceteras ad interitum & perniciem raperet. Vnde & veteres quidam Physiologi infinitatis assertores, vt hoc absurdum effugerent, id quod à contrarijs magis liberum, magisque innoxium videbatur, infinitum posuere,*

n. At si infinite} Partes infiniti dissimilium naturarum non posse infinitas esse ex eo demonstrat, quia oportet ea loca, & elementa esse infinita. Quod absurdū est: cū & locorū

Que specie differentia nō possunt in se continuari.